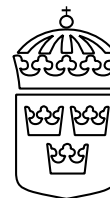

Regeringens skrivelse 2016/17:62

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i svensk utrikespolitik

Skr. 2016/17:62

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 8 december 2016

Stefan Löfven

Margot Wallström
(Utrikesdepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen redogör regeringen för ambitioner och prioriteringar vad gäller arbetet för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i svensk utrikespolitik. Skrivelsen redogör för utvecklingen i omvärlden samt vilka instrument som står till förfogande för Sveriges agerande. Skrivelsen fastslår att mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer ska genomsyra hela den svenska utrikespolitiken. Skrivelsen fastslår också att Sverige ska vara ledande globalt i att främja, förebygga och påverka utvecklingen på dessa tre områden.

Separata skrivelser om mänskliga rättigheter och demokrati i utrikespolitiken respektive utvecklingssamarbetet har tidigare lämnats till riksdagen. Den första skrivelsen, Mänskliga rättigheter i svensk utrikespolitik, togs fram 1997 (1997/1998:89). Samma år lämnade även regeringen skrivelsen Demokrati och mänskliga rättigheter i Sveriges utvecklingssamarbete till riksdagen. År 2003 utarbetades skrivelsen Mänskliga rättigheter i svensk utrikespolitik (2003/04:20). År 2007 överlämnades skrivelsen Mänskliga rättigheter i svensk utrikespolitik (2007/08:109). Frihet från förtryck – skrivelse om Sveriges demokratibistånd (2008/09:11) i utvecklingssamarbetet lämnades 2008.

Innehållsförteckning

1	Inledning	4
2	En omvärld i förändring	7
2.1	Europa och dess närområde	9
2.2	Mellanöstern och Nordafrika	10
2.3	Afrika söder om Sahara	12
2.4	Asien och Oceanien	14
2.5	Latinamerika och Karibien	16
2.6	Nordamerika	17
3	Inkluderande och demokratiska samhällen	18
3.1	Yttrandefrihet	19
3.2	Demokratiska politiska institutioner och processer	22
3.3	Det civila samhällets utrymme	24
4	Lika rättigheter för alla	26
4.1	Jämställdhet	28
4.2	Hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter	30
4.3	Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter	32
4.4	Barnets rättigheter	33
4.5	Religions- och övertygelsefrihet	34
5	Trygghet, rättvisa och ansvar	35
5.1	Rättsstatens principer, konflikter och massövergrepp	37
5.2	Frihet från våld, förbud mot dödsstraff och stärkt rättssäkerhet	38
5.3	Tillgång till rättvisa och frihet från korruption	39
5.4	Rätten till arbete	40
6	Ett integrerat angreppssätt	42
6.1	Internationella sanktioner och exportkontroll	43
6.2	Migration och flyktingfrågor	45
6.3	Internationell krishantering	46
6.4	Konflikter och den internationella humanitära rätten	47
6.5	Hållbart företagande och mänskliga rättigheter	49
6.6	Miljö, klimat och mänskliga rättigheter	50
6.7	Terrorism	52
7	Verktyg och arenor	54
7.1	Nätverk, samverkan och dialog	54
7.2	Utvecklingssamarbetet	56
7.3	Arbetet på landsnivå	57
7.4	Europeiska unionen	59
7.5	Förenta nationerna	62
7.6	FN:s fackorgan, fonder och program	64
7.7	Internationella finansiella institutioner	65
7.8	Internationella brottmålsdomstolen	66
7.9	OSSE, Europarådet och Nordiska ministerrådet	68
7.10	Regionala institutioner	71

7.10.1	Afrika söder om Sahara	71	Skr. 2016/17:62
7.10.2	Asien och Oceanien.....	72	
7.10.3	Europa och dess närområde.....	74	
7.10.4	Mellanöstern och Nordafrika.....	75	
7.10.5	Nordamerika, Latinamerika och Karibien	76	
7.11	Internationella organisationer och nätverk	77	
7.11.1	International IDEA	77	
7.11.2	Freedom Online Coalition	77	
7.11.3	Community of Democracies.....	78	
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 december 2016	79	

1 Inledning

”Sverige är och ska fortsätta att vara en stark röst som står upp för och försvarar mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i hela utrikespolitiken”

– Margot Wallström, december 2015

Idén om att vissa fri- och rättigheter tillkommer alla individer enbart på grund av att de är människor är inte ny. Det var dock först efter andra världskriget som det internationella samarbetet för att kodifiera de mänskliga rättigheterna inleddes. År 1948 antogs den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna av FN:s generalförsamling. Förklaringen följdes 1966 av de i dag sedvanerättsligt bindande konventionerna om medborgerliga och politiska rättigheter respektive om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Att rättigheterna delades upp i två konventioner var en följd av den politiska kontext som rådde vid tiden för deras antagande. De mänskliga rättigheterna är dock odelbara och allmänt giltiga. De två konventionerna från 1966 utgör därför ömsesidigt förstärkande instrument.

Antagandet av den allmänna förklaringen och ovan nämnda FN-konventioner befäste inte enbart de mänskliga rättigheternas betydelse för det internationella samfundet, enskilda länder och individer, utan även den nära kopplingen mellan de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer.

Sedan andra världskriget har ett antal internationella instrument inom området antagits. Dessa utgörs av både juridiskt bindande konventioner och icke juridiskt bindande deklARATIONER och politiska viljeförklaringar. De inkluderar såväl ekonomiska, sociala och kulturella som medborgerliga och politiska rättigheter. Till instrumenten hör bland annat konventionerna om barnets rättigheter, om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, om förbudet mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, om avskaffande av allt slags diskriminering av kvinnor och om avskaffande av alla former av rasdiskriminering samt deklARATIONEN om urfolks rättigheter.

En internationell rättsordning baserad på mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer måste ständigt värnas. Det är särskilt tydligt i ljuset av den repressiva och bakåtsträvande trend vi ser på flera håll i världen i dag, där inte minst de mänskliga rättigheternas giltighet ifrågasätts allt oftare. Respekten för de mänskliga rättigheterna måste därför säkras och fördjupas, och kan inte tas för given. Likaså måste mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer behandlas integrerat. Redan i den allmänna förklaringens inledning slås det fast att de mänskliga rättigheterna skyddas genom rättsstatens principer samt att var och en har rätt att delta i sitt lands styre, direkt eller genom fritt valda ombud. På motsvarande sätt ser vi att de länder som är odemokratiska också är de som brister i rättsstatlighet och i respekten för de mänskliga rättigheterna.

Att oförtröttligt arbeta för att stärka respekten för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer har därför under lång tid varit, och kommer även i fortsättningen vara, en av de främsta prioriteringarna för Sverige i utrikespolitikens samtliga delar.

Att en sådan prioritering är av största vikt understryks av efterkrigstidens politiska historia. I de händelseförlopp som har ökat människors frihet och välbefinnande är skeden som inbegriper ett stärkande av mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer ständigt återkommande.

Ett exempel är Polens transformering från kommunistisk diktatur till demokrati. Här spelade civilsamhällets överlevnad och facklig organisering en närmast mytomspunnen roll. Den katolska kyrkan fungerade som intellektuellt andningshål och plattform för civilsamhället i bred mening. Det var i kyrkans lokaler som det var möjligt att läsa en tidning, se en pjäs eller bevittna en konstutställning som regimen inte hade sanktionerat. Solidaritet, som grundades på Leninvarvet i Gdansk, var den första fackföreningen i det dåvarande östblocket som inte kontrollerades av ett kommunistparti. Inom ett år hade Solidaritet runt tio miljoner medlemmar i regionala avdelningar över hela Polen. Polen är ett illustrativt exempel, men långtifrån det enda, på att gjorda landvinningar vad gäller mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer aktivt måste försvaras, de upprätthålls inte av sig själva. Tvärtom tar det mycket lång tid att få så grundmurade institutioner att en demokratisk och rättssäker ordning inte på kort tid kan omkullkastas med förändrade politiska strömningar.

Efterkrigshistorien visar också att de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer måste höra samman. En av förklaringarna till att USA avskaffade de lagar som gav människor olika rättigheter baserat på hudfärg och etnicitet återfinns i det som Harvardprofessorn Joseph Nye kallar soft power: möjligheten att uppnå ditt mål genom attraktionskraft i stället för styrka.

En stärkt respekt för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer skulle också medföra en kraftigt ökad frihet och stärkt ställning för kvinnor – och därmed för hela samhällen. Världsbankens studier visar att en lagstiftning som är könsneutral och inkluderar till exempel föräldraförsäkring medverkar till en högre grad av jämlikhet. Samtidigt har runt 100 länder begränsningar kring vilka yrken en kvinna får ha; i Ryssland är inte mindre än 456 olika yrkesvägar stängda för kvinnor. I Frankrike får en kvinna inte inneha ett yrke som medför lyft tyngre än 25 kilo.

Att avskaffa all lagstiftning i världen som diskriminerar kvinnor och flickor vore en enorm frihetsreform som även skulle få stora positiva ekonomiska effekter. Därtill kommer betydelsen av att förbättra sociala, ekonomiska och andra praktiska förutsättningar för att uppnå faktisk jämställdhet.

I en komplex värld där framsteg ständigt kombineras med nya orosmoln är det viktigt med principer samt en fungerande kompass. En tidlös grundfråga som ger riktning är och förblir det lika människovärdet och alla människors lika rätt. Historien lär oss att det lika människovärdet kommer att stärkas av ett medvetet och långsiktigt arbete

för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer även i framtiden.

Värmandet av de mänskliga rättigheterna utgör en hörnsten i svensk utrikespolitik. De mänskliga rättigheterna är en central del av folkrätten och en förutsättning för upprätthållandet av fred och säkerhet samt för en rättvis, jämställd och hållbar utveckling. De är centrala såväl i definition som i upprätthållandet av demokrati och rättsstatens principer. Samtidigt är de beroende av demokratiska och rättsstatliga system för att kunna åtnjutas fullt ut.

Regeringen överlämnar därför den andra av två skrivelser till riksdagen 2016 med Sveriges samlade politik för de mänskliga rättigheterna. I skrivelsen 2016/17:29 redogörs för regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter. Regeringens mål om att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter bildar utgångspunkt för regeringens nationella arbete.

I den här skrivelsen anger regeringen inriktningen för arbetet för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i utrikespolitiken. Arbetet med skrivelsen har omfattat konsultationer med ett hundratal representanter för det civila samhället i Sverige och i Bryssel, liksom med universitet och högskolor samt andra myndigheter.

Genom att dessa två skrivelser lämnas in under hösten 2016 betonar regeringen att det finns en sammanhållen svensk politik för främjandet och skyddet av de mänskliga rättigheterna – såväl i inrikes- som i utrikespolitiken.

De utrikes- och inrikespolitiska dimensionerna förstärker varandra. En stark svensk röst i världen förutsätter att Sverige följer sina internationella åtaganden om mänskliga rättigheter, vilket i sin tur förutsätter en sammanhållen politik för att främja och skydda de mänskliga rättigheterna. I annat fall riskerar Sveriges trovärdighet att minska internationellt. Inte minst i de sammanhang där vi försöker förmå andra länder att vidta åtgärder i syfte att säkerställa respekt för sina internationella åtaganden om mänskliga rättigheter.

Denna skrivelse omfattar hela utrikespolitiken, vilket innefattar utrikes- och säkerhetspolitiken, det internationella utvecklingssamarbetet och handels- och främjandepolitiken. För första gången behandlas Sveriges ambitioner och prioriteringar vad gäller arbetet för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer på ett integrerat sätt. Skrivelsen är därför nära kopplad till det policyramverk för det svenska utvecklingssamarbetet som även det överlämnas till riksdagen 2016.

Avsnittsindelningen är gjord så att en omvärldsanalys, såväl geografiskt som tematisk, följs av en analys av demokratins tillstånd i världen och ett avsnitt om rättsstatens principer. Sverige har traditionellt värnat de medborgerliga och politiska rättigheterna såsom yttrande- och åsiktsfrihet och föreningsfrihet. De ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna tillmäts i denna skrivelse en större betydelse än tidigare. Rätten till utbildning, rätten till hälsa och fackliga rättigheter är några av dessa rättigheter. Regeringens tydliga ambition är att skydda och främja mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer på ett integrerat sätt så att dessa delar kan stärka varandra. Det finns en lång rad arenor och verktyg som står till buds för att genomföra politiken och dessa redogörs för i det avslutande avsnittet.

2 En omvärld i förändring

Människors möjligheter att åtnjuta de mänskliga rättigheterna och tillförsäkras demokrati och rättsstatens principer har stärkts över tid. Sedan 1970-talet har många stater övergått till att bli demokratier – åtminstone i fråga om införandet av flerpartisystem och genomförandet av regelbundna val. Majoriteten av världens stater har anslutit sig till de centrala konventionerna om de mänskliga rättigheterna, om än med reservationer i vissa fall. Nya grundlagar och lagar som garanterar skyddet för de mänskliga rättigheterna har antagits i många länder. En ökad respekt för rättsstatens principer har lett till ett mer effektivt genomförande och upprätthållande av nationell lagstiftning.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer har fått ökat genomslag inom det internationella utvecklingssamarbetet. Inte minst utgör de grundförutsättningar för genomförandet av Agenda 2030. Mänskliga rättigheter och jämställdhet nämns särskilt i agendans politiska deklaration och flera av de överenskomna målen är direkta uttryck för de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. Mål 16 syftar till att främja fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling, säkerställa allmän tillgång till information och skydda grundläggande friheter, tillhandahålla tillgång till rättvisa för alla samt bygga upp effektiva och inkluderande institutioner med ansvarsutkrävande på alla nivåer. Den svenska ambitionsnivån vad gäller mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer är dock väsentligt högre än vad som överenskommit inom ramen för Agenda 2030.

Dessa framsteg till trots ser vi i dag en global tillbakagång för de mänskliga rättigheterna, demokratin och rättsstatens principer. Detta märks också i internationella forum, där internationella åtaganden om mänskliga rättigheter ifrågasätts allt oftare. Auktoritära stater har blivit allt skickligare på att undergräva och omtolka bindande konventioner och vedertagna begrepp och normer, vilket har lett till ett ifrågasättande av de mänskliga rättigheternas giltighet på många platser i världen.

Jämställdhet är fortfarande en vision snarare än verklighet. Våld, förtryck och systematisk underordning präglar alltjämt vardagen för otaliga kvinnor och flickor. Människors fri- och rättigheter inskränks i takt med att det demokratiska utrymmet krymper. För många länder utgör mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer inte längre självklara mål. Dessa utmanas och konkurrerar i stället mot mer auktoritära samhällsmodeller och politiska idéer.

En tydlig trend är att allt fler länder antar lagar som inriktas mot att begränsa det civila samhällets utrymme på olika sätt. Redan utsatta grupper av människor blir dubbelt utsatta som en konsekvens av ett krympande utrymme, ett belysande exempel är kvinnor som diskrimineras och kränks i egenskap av att de är kvinnor men även i egenskap av att vara representanter för civilsamhället. Detta är märkbart i

auktoritära stater där yttrandefriheten inskränks i strid med internationella åtaganden och där de som försvarar och främjar de mänskliga rättigheterna eller som öppet framför kritik hotas, trakasseras och förföljs. Många auktoritära stater har byggt upp kompetens och resurser för att utnyttja internet och ny teknik för att på otillåtna sätt inskränka, snarare än främja, människors fri- och rättigheter, ofta genom omfattande övervakning och begränsningar av åsikts- och yttrandefriheten och rätten till information. Detta drabbar inte bara det organiserade civilsamhället, utan även den enskilda medborgaren.

För vissa stater utgör själva undergrävandet av en internationell ordning baserad på mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer ett utrikes- och säkerhetspolitiskt mål i sig självt. Även i demokratiska länder minskar utrymmet för det civila samhället, ofta som ett resultat av lagstiftning mot terrorism och andra säkerhetshot.

Att stater ifrågasätter internationella normer drabbar också arbetslivet. Arbetstagare hindras från att organisera sig och verka för bättre arbetsvillkor. Antifacklig diskriminering, trakasserier, våld och hot är på vissa håll vanligt förekommande. Många, ibland även barn, arbetar under omänskliga villkor.

I arbetet med att stärka respekten för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer behövs engagemang, flexibilitet, kreativitet och rörlighet, liksom att arbetsmetoder kontinuerligt utvecklas i förhållande till en föränderlig omvärld. I praktiken innebär detta att Sverige behöver fortsätta och fördjupa arbetet med att bygga breda nätverk. Flerpartssamverkan och nära samarbete med det civila samhället runtom i världen är viktigare än någonsin. Utlandsmyndigheternas roll som tydliga plattformar för dialog och samverkan med aktörer på plats i sina respektive länder blir därför viktigare. Det handlar också om att även fortsättningsvis ge fullt stöd till alla dem som på olika sätt verkar för att stater ska garantera människors fri- och rättigheter i enlighet med sina internationella åtaganden, såsom MR-försvare och civilsamhällesorganisationer.

Det internationella utvecklingssamarbetet är ett viktigt verktyg för att åstadkomma detta. Sverige har som en av de största givarna globalt ett tydligt mervärde samt omfattande kunskap och erfarenhet att bidra med i utformandet av det internationella utvecklingssamarbetet. Detta gäller inte minst i främjandet och förankrandet av rättighetsperspektivet, som innebär att demokrati och mänskliga rättigheter ses som grundförutsättningar för utveckling.

Den unika ställning som Sverige har, i kraft av långvariga bilaterala relationer och en tradition av tydlig politik till försvar för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer, möjliggör samarbeten även på känsliga områden. Det långvariga och långsiktiga svenska engagemanget i frågorna och Sveriges anseende som ett inkluderande och jämställt land har gett Sverige betydande trovärdighet hos många stater och aktörer.

Många människor, inte minst inom civilsamhället, sätter stort hopp till Sverige och likasinnade länder när det gäller att försvara och främja de hörnstenar inom såväl det europeiska som det globala samarbetet som mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer utgör.

Sverige är, och ska fortsatt vara, en stark röst som står upp för, försvarar och främjar mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Skr. 2016/17:62

2.1 Europa och dess närområde

Även utvecklingen i vårt närområde har drabbats av bakslag. Ungern och Polen kritiserar från flera håll för att brista i respekt för rättsstatens principer och internationella konventioner om de mänskliga rättigheterna. Den omfattande diskrimineringen av romer fortsätter i flera EU-medlemsstater. Antidemokratiska krafter växer i flera av EU:s medlemsländer.

Det finns oroväckande tendenser till att medlemsstater i lägre utsträckning står upp för grundläggande fri- och rättigheter inom den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken. Likaså blir det allt vanligare att EU:s medlemsstater frångår överenskomna positioner i multilaterala förhandlingar.

Rysslands repressiva politik och inflytande, inklusive den olagliga annekteringen av Krim, utgör en särskild utmaning i Europa och närområdet. Sedan Rysslands olagliga annektering av Krim 2014 har MR-läget där enligt samstämmiga internationella bedömare försämrats. Situationen för krimtatarerna bedöms som extra allvarlig. Sedan den 18 april 2016 är deras nationella verkställande organ, Mejlis, klassat som en extremistisk organisation som är förbjuden att verka på Krim. De ryska myndigheterna som installerades av Ryssland efter den olagliga annekteringen av Krim har infört en atmosfär präglad av rädsla där människor inte vågar uttrycka sina åsikter fritt. Bland de problem som tydligast framkommit i FN:s rapportering är diskriminering av personer som vägrat ansöka om ryskt medborgarskap, godtyckliga frihetsberövanden utan rättvisa rättegångar samt minskad mediepluralism och pressfrihet, inklusive stängning av medieinstitutioner och färre sändningar på minoritetsspråk. Religionsfriheten har också begränsats och fem kyrkor har tvingats stänga de senaste två åren.

Som en konsekvens av det ryska destruktiva agerandet är situationen i östra Ukraina fortsatt allvarlig. Enligt FN har nästan tiotusen personer dödats, tjugotusen skadats och 1,8 miljoner drivits på flykt. Brott mot vapenvilan har skett regelbundet längs den så kallade kontaktlinjen.

Den ryska propagandan och desinformationen undergräver människors förtroende för medierna och demokratiska institutioner samt bidrar till ökad splittring och motsättningar i våra samhällen. Över tid riskerar propagandan att underminera fundamentet för en gemensam verklighetsuppfattning och ett sakligt grundat demokratiskt samtal i Europa och resten av världen.

Fortfarande kränks fackliga rättigheter i Europa. Tvångsarbete förekommer i vissa länder i Centralasien för ekonomiska syften och som straff för att personer har utövat sina mänskliga rättigheter. I flera länder blandar sig staten i fackföreningars och arbetsgivarorganisationers inre angelägenheter, yrkesgrupper förhindras att förhandla kollektivt och strejkrätten begränsas. De åtgärder som vidtagits i vissa EU-länder med

anledning av finanskrisen har försvagat partsstrukturer och begränsat rätten till kollektiva förhandlingar.

Situationen för oberoende medier i delar av Europa och dess närområde präglas av såväl dålig ekonomi som censur och politisk påverkan. I Ryssland, Azerbajdzjan, Vitryssland och flertalet länder i Centralasien utövar statsapparaten stor makt över medierna, som är ett viktigt instrument för att kunna utöva politisk påverkan på befolkningen. I den mån oberoende medier existerar är utövarna ofta utsatta för försök till påtryckningar eller förföljelse av olika slag. På västra Balkan handlar det främst om att staten genom att vara den största medieannonsören använder sitt inflytande för att styra det politiska innehållet eller att medieägandet har kopplingar till den politiska eliten. I Turkiet har politiska påtryckningar och självcensur liksom tvångsförvaltning av mediekonglomerat samt angrepp mot enskilda journalister lett till en försämrad situation för yttrandefriheten på senare tid. Även organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter utsätts för tryck i dessa länder, liksom de delar av civilsamhället som uppmärksammar kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Bristande jämställdhet, stereotypa könsroller, strukturellt könsrelaterat våld och diskriminering av kvinnor och flickor finns i regionen i olika omfattning. Kvinnor och flickor är som på de flesta andra håll i världen särskilt utsatta. Vissa länder, såsom Irland och Polen, har i internationella granskningar återkommande kritiserats i fråga om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, liksom när det gäller säkerställandet av flickor och kvinnors fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna.

Diskriminering och hatbrott på grund av sexuell läggning och könsidentitet är också vitt förekommande i hela regionen. Lagstiftning mot diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet saknas i flera länder och därtill brister många länder i genomförande av befintliga diskrimineringslagar. I Ryssland har lagar som direkt eller indirekt innebär att hbtq-personer diskrimineras antagits, bland annat de så kallade propagandalagarna. Även i övriga Östeuropa, på västra Balkan och i Turkiet är hbtq-personer som regel utsatta i samhället.

Många länder i Europa och dess närområde präglas dessutom av ökad främlingsfientlighet, intolerans och hatbrott mot migranter och asylsökande. Detta resulterar i utmaningar i upprätthållandet av asylrätten, men också i utmaningar mot enskilda individernas åtnjutande av de mänskliga rättigheterna i allmänhet. Barn som befinner sig på flykt befinner sig ofta i en särskilt utsatt position.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer utgör grunden för det breda säkerhetsbegrepp och den regelbaserade säkerhetspolitiska ordning som inte minst den europeiska säkerheten är byggd på. När dessa rättigheter, principer och normer undergrävs utgör det således ett säkerhetspolitiskt hot mot Sverige och Europa.

2.2 Mellanöstern och Nordafrika

Några länder i Mellanöstern och Nordafrika har genomgått fria och rättvisa val och antagit nya konstitutioner och lagar, som bättre

garanterar respekten för de mänskliga rättigheterna, efter den s.k. arabiska våren. Regionen har också präglats av en betydande socioekonomisk utveckling de senaste 30 åren, särskilt beträffande hälsa och utbildning. Ungdomsarbetslösheten fortsätter att utgöra ett stort problem i regionen.

Regionen har dock under de senaste fem åren präglats av demokratisk tillbakagång. Politiska omvälvningar i form av folklig mobilisering och demonstrationer i hopp om demokratisering har inneburit spänningar och konflikter i revolutionernas kölvatten. Den övergripande utvecklingen i Tunisien sedan revolutionen 2011 har dock varit positiv, bland annat har en demokratisk konstitution antagits, fria val anordnats och reformarbete påbörjats inom polis- och rättsväsendet. Starka staters maktkamper har skapat utbredd osäkerhet och stora svårigheter i hela regionen. Detsamma gäller svaga, konfliktdrabbade eller sönderfallande staters utmaningar, som exempelvis Syrien, Irak, Libyen, Jemen och Palestina.

Hela området domineras av en negativ utveckling med en återgång till, eller utveckling av, väpnade konflikter eller politiska system som präglas av auktoritära styrmetoder och strukturell diskriminering. Detta medför liten och ofta krympande politisk frihet, begränsat politiskt inflytande framförallt för kvinnor samt ett minskande utrymme för det civila samhället. Regionens utsatthet för klimatförändringar och negativ miljöpåverkan innebär samtidigt ökade risker för tillbakagång i samhällsutvecklingen och grogrund för konflikter.

Det förblir en stor utmaning att säkerställa efterlevnaden av såväl de mänskliga rättigheterna som den internationella humanitära rätten i regionens konfliktområden, inte minst i Syrien, Irak, Libyen, Jemen och Palestina. Grundläggande fri- och rättigheter är kraftigt begränsade bland annat i Iran och Saudiarabien, i synnerhet för flickor och kvinnor. Dödsstraff är utbrett i dessa länder.

Begränsningar i yttrande-, press- och föreningsfriheten har ökat på flera håll i regionen. Det har skett genom lagstiftning, genom restriktiv tillämpning av lagen och genom ett kärvare debattklimat som minskar utrymmet för det civila samhället. Det finns oroande tecken på detta i bland annat Egypten. Även i Israel, som har ett traditionellt sett aktivt och fritt civilsamhälle, har utrymmet minskat. Detta drabbar såväl medierna som politiska partier och det civila samhället. Krig, väpnade konflikter, terrorism och stora flyktingströmmar utgör ytterligare utmaningar som lett till att människor, i form av kollektiva identiteter, mobiliserats mot varandra. I Nordafrika och Mellanöstern är därför stärkt demokrati och stärkt respekt för rättsstatens principer och de mänskliga rättigheterna, inte minst religionsfriheten, övergripande mål för utvecklingssamarbetet i regionen.

I regionen är arbetskraftsmigranter särskilt utsatta. I flera av länderna, till exempel Qatar och Saudiarabien, förekommer tvångsarbete där migranternas rättigheter på arbetsmarknaden inte respekteras. Kvinnliga migranter drabbas särskilt hårt av trakasserier eftersom de ofta arbetar i sektorer där de inte omfattas av arbetsmiljöregler. Detta gäller inte minst alla de migranter som arbetar som hushållsanställda.

Utvecklingen på jämställdhetsområdet har varit motsägelsefull. Kvinnor och flickors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna har förbättrats i flera länder i regionen vad gäller utbildning och hälsa.

Däremot har kvinnor överlag inte fått mer politisk och ekonomisk makt. Detta beror bland annat på diskriminerande lagstiftning, sociala hinder, strukturell diskriminering, svaga institutioner och ett otillräckligt rättsligt skydd för kvinnor och flickor.

Några större förändringar i synen på jämställdhet har heller inte skett. Attityderna till flickors och kvinnors sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter, möjligheten för hbtq-personer att kräva lika rättigheter och möjligheter och en stark kulturell uppdelning mellan den privata och offentliga sfären kvarstår i stort sett oförändrade. Så är även fallet för den utbredda acceptansen för den stora skillnaden mellan kvinnors och mäns obetalda arbete, liksom traditioner kring hedersrelaterat våld och förtryck.

Sveriges humanitära bistånd syftar till att stärka kvinnors och flickors rätt till skydd i humanitära kriser, konflikter och katastrofer samt stärka deras möjligheter att spela en aktiv roll i respons till dessa. Sverige har en regional strategi för utvecklingssamarbete med Mellanöstern och Nordafrika (MENA) för perioden 2016-2020 där stöd för mänskliga rättigheter och demokrati är en central komponent.

2.3 Afrika söder om Sahara

Länderna i Afrika söder om Sahara präglas av olika förutsättningar och förhållanden. Samtidigt går vissa tendenser att skönja för kontinenten som helhet. Den ekonomiska fattigdomen har exempelvis minskat sedan 1990, sett till andel av befolkningen. I dag uppskattas 43 procent av befolkningen leva i fattigdom, varav majoriteten i så kallade sviktande stater.

Generellt kan det sägas att situationen i fråga om de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer, trots de problem kontinenten står inför, har stärkts de senaste 50 åren. Antalet väpnade konflikter i Afrika söder om Sahara har successivt minskat. Afrikanska länder tar ett allt större ansvar för konfliktlösning och regionens utveckling. Afrika söder om Sahara är den region som får störst del av det svenska utvecklingssamarbetet.

Efter en tid av allmän demokratisk utveckling på kontinenten, med allmänna val, stärkta parlament och fler ratifikationer av universella och regionala konventioner, är utvecklingen av en demokratisk kultur och demokratiska institutioner samt rättsstatens principer en fortsatt utmaning för flertalet länder. Flera stater har begränsningar för hur länge en president får sitta vid makten inskrivet i konstitutionen och har respekterat dessa regler i återkommande val, såsom i Liberia, Elfensbenskusten, Kenya, Ghana, Nigeria, Mocambique, Sydafrika, Zambia, Namibia och Botswana. I många länder håller dock sittande statschefer sig fast vid makten vilket tar sig uttryck i maktstrider, maktmissbruk och korruption. Några aktuella exempel är Gabon, Republiken Kongo och Burundi. Äldre exempel är Zimbabwe och Kamerun. I vissa länder, såsom Demokratiska republiken Kongo, är det tydligt att sittande president kommer att överskrida sin mandatperiod enligt nu gällande konstitutionella tidsramar.

Bristfällig politisk vilja, framförallt på nationell nivå, liksom bristande förmåga att leverera samhällstjänster bidrar till missnöje, spår på konflikter och motverkar social och ekonomisk utveckling. Korruption och ekonomiskt vanstyre undergräver potentiell tillväxt. Lagar som inskränker det lokala civilsamhällets möjligheter att verka har antagits eller diskuteras på flera ställen i Afrika. Några exempel på detta är Kenya, Etiopien och Rwanda.

Rätten till utbildning har tagit steg framåt i regionen där flera länder i dag erbjuder gratis skolgång. Samtidigt finns dolda avgifter i form av till exempel kurslitteratur och skoluniformer som hindrar många från att delta i utbildning. Den största delen av världens barn utan skolgång finns i länderna söder om Sahara. Flickor drabbas särskilt då pojkars utbildning ofta prioriteras, samt att flickor i högre utsträckning än pojkar hoppar av skolan före avslutad grundskoleutbildning.

Kampen mot terrorismen har på flera håll tagit sig former som inskränker förenings- och yttrandefriheten. Nationella säkerhetstjänster har i vissa fall även fått utökade befogenheter, på bekostnad av medborgerliga fri- och rättigheter. Det krympande utrymmet för det civila samhället och medierna att verka fritt utgör ett växande problem. Även näringslivet har begränsade möjligheter att organisera sig.

Miljöförstöring, utarmade naturresurser och klimatförändringar sätter press på ekosystemen. Tillsammans med låg tillgänglighet till modern och hållbar energi försämrar det försörjningsmöjligheter och motståndskraft samt riskerar att skapa spänningar och konflikter. I Demokratiska republiken Kongo bidrar utvinningen av träkol, timmer, guld och mineraler till att utarma naturresurser och finansiera våld mot kvinnor, barn och män.

Sysselsättningen på stora delar av kontinenten utgörs av informella, osäkra arbeten, med otillräckliga löner och utan fackliga rättigheter eller tillgång till sociala trygghetssystem. Kvinnor är överrepresenterade i den informella sektorn och bland obetalda yrken. Afrika söder om Sahara är också den region som har den högsta förekomsten av barnarbete med 59 miljoner barnarbetare, vilket motsvarar mer än 21 % av antalet barn i området.

Kvinnors och flickors möjlighet att åtnjuta de mänskliga rättigheterna har förbättrats det senaste årtiondet, exempelvis vad gäller andelen kvinnliga förtroendevalda i nationella parlament liksom Afrikanska unionens framhållande av kvinnors situation. Samtidigt fortsätter kvinnor runtom i Afrika söder om Sahara att begränsas av orättvis tillgång till juridiska rättigheter, utbildning, mark och finansiellt kapital liksom möjligheten till en politisk röst, särskilt i konfliktdrabbade miljöer.

Barnets rättigheter erkänns av i stort sett samtliga afrikanska stater genom ratificering av den regionala barnkonventionen. Samtliga afrikanska länder har också ratificerat FN:s konvention om barnets rättigheter. Däremot är denna konvention ofta förbisedd i den nationella tillämpningen. Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning utgör också ett eftersatt område.

De senaste åren har präglats av ett hårdnande klimat i Afrika söder om Sahara kring sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, samt skadliga sedvänjor, men även vad gäller hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter. Arbetet med Midwives4all-kampanjen har varit ett sätt att

stärka barnmorskors roll i utvecklingssamarbetet genom den offentliga diplomatin. Nya lagar har antagits som inte endast berör sexuella handlingar utan även innefattar inskränkningar i organisations- och yttrandefriheten för hbtq-personer. Detta påverkar också tillgången till hälso- och sjukvård.

2.4 Asien och Oceanien

Asien och Oceanien är en mycket diversifierad region när det gäller mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Den etniska, politiska och religiösa mångfalden är stor. I regionen finns allt från väl fungerande demokratier till starkt auktoritära stater med kraftigt kringskurna rättigheter för medborgarna. Den sociala och ekonomiska utvecklingen har varit mycket stark i Asien generellt de senaste tjugo åren. Detta har haft en positiv påverkan på ekonomiska och sociala rättigheter. Fortfarande lever emellertid över 1,5 miljard människor i regionen i fattigdom, vilket utgör över hälften av världens fattiga befolkning. En positiv utveckling är att en folkvald regering har tillträtt i Myanmar.

Beskrivningen fokuserar på områden där utmaningar återstår. Exempelvis klassificeras situationen för press- och yttrandefrihet i regionen som dålig eller mycket dålig i drygt hälften av länderna.

Flera länder i regionen har antagit en allt mer repressiv hållning mot exempelvis civilsamhällets organisationer, medierna, människorättsförsvarare, miljöaktivister eller fackföreningar de senaste åren. Detta är fallet bl.a. i Kina, Bangladesh och Vietnam. Utvecklingen i många länder präglas av just detta motsägelsefulla – ökad kontroll men också ökat utrymme, inte minst Vietnam är ett exempel på det. Det går inte att underskatta den betydelse som internet haft för utvecklingen av det civila samhället i regionen och folks möjlighet att få information och uttrycka sig.

Internet och sociala mediers genomslag har samtidigt lett till betydligt bättre informerade medborgare – inte minst bland den unga befolkningen – och bidragit till ett växande och mer självständigt civilsamhälle som stärks med hjälp av sociala medier och innovativa former för samverkan. Utbredd straffrihet och auktoritära styrelseskick medför på flera håll ett krympande utrymme för civilsamhället och att rättsstatens principer åsidosätts. I Filippinerna har tusentals förment kriminella dödats i en kampanj mot narkotikarelaterade brott. Militärens maktövertagande i Thailand har åtföljts av kraftigt beskurna yttrande- och församlingsfriheter. I Nordkorea är situationen för de mänskliga rättigheterna fortsatt mycket svår. Dödsstraffet tillämpas i många länder i regionen. Antalet avrättningar har ökat i regionen, främst i Pakistan.

I regionen finns över 7,7 miljoner människor som enligt FN:s flyktingkommissariat är flyktingar, internflyktingar eller statslösa vilka lever under svåra förhållanden i många fall orsakade av väpnade eller etniska konflikter.

I en rad asiatiska länder är rättigheterna på arbetsmarknaden kraftigt beskurna och fackföreningar är utsatta för repression av både stater och

företag. Sammantaget försvårar detta rätten till kollektiva förhandlingar och en konstruktiv dialog mellan arbetsmarknadens parter. Svaga strukturer och bristande rättigheter gör det också svårare att värna om rättigheterna för hushållsarbetare och migrantarbetare, varav majoriteten är kvinnor. Människohandel och tvångsarbete är ett stort problem, bland annat i Sydostasien. Kvinnor och flickor är särskilt utsatta för människohandel för sexuella ändamål.

Korruptionen är utbredd. Detta leder inte minst till stora brister i rättssäkerheten, vilket resulterar i ett svagt skydd av framför allt kvinnors, barns och minoriteters åtnjutande av mänskliga rättigheter. Nivån av jämställdhet och respekten för kvinnors rättigheter varierar stort mellan och inom länderna i regionen. Könsskillnaderna är stora när det gäller ekonomiska möjligheter och politiskt inflytande i samhället. Många länder saknar lagstiftning som garanterar kvinnor fullständiga rättigheter, och har traditioner och attityder som utgör ett hinder för ökad jämställdhet. Framsteg har gjorts mot ökad jämställdhet främst vad gäller rätten till hälsa och utbildning, men flagranta kränkningar av kvinnors och flickors rättigheter, inte minst i form av barn- och tvångsäktenskap och våld mot kvinnor och flickor, fortgår i flera länder.

Religiös extremism har ökat och utgör ett hot mot de mänskliga rättigheterna i regionen, där religiösa extremistiska maktutövare är såväl statliga som icke-statliga aktörer. Bland exemplen på religiöst motiverade kränkningar av de mänskliga rättigheterna finns mord på sekulära bloggare i Bangladesh, attacker mot religiösa minoriteter i Pakistan samt talibanledda åtgärder som syftar till att hindra kvinnor och flickor från att gå i skolan i Afghanistan. Den muslimska minoriteten Rohingya i Myanmar anses av FN vara en av världens mest förföljda minoriteter vars åtnjutande av mänskliga rättigheter fortsatt är starkt begränsat.

Sambandet mellan miljö och klimatmässigt hållbar utveckling och mänskliga rättigheter, demokrati och jämställdhet är tydligt i Asien, särskilt för människor som lever i fattigdom. Miljö- och klimatproblem påverkar människors livsvillkor och rättigheter som tillgång till rent vatten, mat, sanitet och hälsa. Demokratiskt underskott och bristande respekt för mänskliga rättigheter och markrättigheter påverkar människors möjlighet till ansvarsutkrävande och till att kunna bidra till dialog och beslut för en mer hållbar utveckling. Många länder har problem med att agera mot exploatering av mark och andra naturresurser. Det drabbar de allra fattigaste och mest marginaliserade individerna, däribland främst kvinnor på landsbygden och urfolk, och utgör en grundorsak till sociala spänningar och konflikter. Ökad miljömedvetenhet har lett till att det civila samhället i större utsträckning agerar kring miljöfrågorna. Detta har fått till följd att allt fler miljöaktivister och MR-försvare upplever hot från både statliga och privata aktörer.

En viktig del av det svenska utvecklingssamarbetet i Asien syftar till att stärka det civila samhällets arbete för förbättrat ansvarsutkrävande och ökat demokratiskt utrymme samt regionala aktörer och nationella institutioner i deras arbete att främja och skydda de mänskliga rättigheterna. Det regionala utvecklingssamarbetet har ett särskilt fokus

2.5 Latinamerika och Karibien

I Latinamerika har viktiga framsteg vad gäller fred, demokrati och mänskliga rättigheter gjorts under de senaste decennierna. Väpnade interna konflikter har nått fredliga slut, i flera fall genom fredsavtal, nu senast i Colombia, där kontinentens mest långvariga väpnade konflikt kommit att få ett slut. Det demokratiska styrelseskicket är nu normen – samtliga presidenter, med Kuba som enda undantag, är i dag folkvalda. Återgången till demokrati och avslutandet av väpnade konflikter har satt fokus på etablerandet av demokratiska styrelseskick, rättsstaten och frågor kring övergångsrättvisa dock inte utan utmaningar. Övergångsrättvisa är ett begrepp som innefattar sanningssökande, rättvisa, upprättelse och garantier om icke-upprepning.

Överlag har länderna i Latinamerika och Karibien också konsoliderat den ekonomiska politiken, efter decennier av återkommande finansiella kriser. Förutom att en god ekonomisk tillväxt har medfört att medelklassen vuxit, har också sociala reformer bidragit till att fattigdomen har minskat betydligt. Många länder uppfyllde millenniemålet att halvera fattigdomen till 2015.

Regionen lider av en generellt hög våldsnivå som reflekteras på olika nivåer i samhället. Ofta kan den associeras med organiserad brottslighet kring narkotikahandel och människohandel, men även vanlig kriminalitet utgör hot mot medborgarnas säkerhet i många länder. Väpnade illegala grupper har ofta inflytande eller kontroll över delar av territoriet, vilket leder till utbrett våld. I några delar utgör konflikter kring mark och naturresurser en orsak till våld. Det finns också en utsatthet för konsekvenser av miljöförstöring och klimatförändringar. Inte sällan är de allra fattigaste och urfolk särskilt utsatta.

Den generellt höga våldsnivån undergräver i flera länder rättsstatens möjligheter att tillhandahålla skydd och rättvisa till medborgarna. Den organiserade brottsligheten och korruptionen bidrar till att försvaga de rättsliga institutionerna och ordningsmakten, med hög straffrihet för såväl kriminell våldsutövning som övergrepp som följd. I många fall finns det också stora hinder när det gäller att utreda och lagföra brott begångna under tidigare diktaturer. En konsekvens av det utbredda våldet är ökad våldsanvändning och militarisering. Sverige har bidragit till att synliggöra och stärka nationellt arbete i Guatemala med att motverka straffrihet och korruption.

Våld mot kvinnor, flickor och pojkar är vanligt förekommande i regionen, och sker ofta i nära relationer. Ett viktigt framsteg är att några länder har agerat genom att anta särskild lagstiftning, men brist i dess tillämpning är en fortsatt utmaning.

Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter är ett känsligt område i de flesta latinamerikanska länder. Absolut förbud mot abort finns exempelvis i El Salvador, Honduras och Nicaragua. De flesta övriga länder har restriktiva abortlagar med undantag för Uruguay och Kuba.

Vad gäller hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter kan i flera av regionens länder skönjas en positiv trend där man antagit könsneutral äktenskap- och partnerskapslagstiftning. Flera länder är i färd med att anta lagstiftning på området, och bland annat i Argentina har transpersoners rättigheter stärkts. De flesta av de karibiska öarna har en lagstiftning som kränker hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter. Generellt fortsätter hbtq-personer att vara diskriminerade och utsatta för hatbrott i hela regionen.

På en del håll kan en negativ trend vad gäller medie- och yttrandefrihet skönjas, liksom det civila samhällets utrymme. Även fackliga företrädare har drabbats av mord, våld och hot vilket kraftigt beskurit föreningsfriheten och möjligheterna att företräda arbetstagare. Lagstiftning har använts för att minska kritikens möjligheter att nå ut i medierna och för att kontrollera det civila samhällets organisationer. I vissa länder utsätts journalister och MR-försvare för hot och våld.

Övervåld utövat av polis liksom svåra förhållanden i fängelser, illa-behandling av interner, försenad rättsprövning och långa häktningstider förekommer. I Brasilien har ett antal tjänstemän ställts inför rätta anklagade för övergrepp men ett bristande rättssystem försvårar en prövning.

2.6 Nordamerika

Både USA och Kanada ser sig som föregångsländer inom områdena mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstat. Respekten för de mänskliga rättigheterna i USA är god, även om flera av de centrala konventionerna om mänskliga rättigheter inte har ratificerats. Under Obama-administrationen har såväl jämställdhet som hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter fått stort utrymme i amerikansk inrikes- och utrikespolitik. Samkönade äktenskap erkändes 2015. Samtidigt är hbtq-personers juridiska skydd hotat i flera delstater där diskriminerande lagstiftning lagts fram och/eller antagits.

Kvinnors politiska, ekonomiska och sociala ställning har successivt stärkts. Andelen kvinnor i näringslivet, på höga offentliga poster och i den akademiska världen har ökat, men kvinnor är fortsatt underrepresenterade på de högsta positionerna inom såväl offentlig som privat sektor. Löneklyftan mellan män och kvinnor har minskat men är fortfarande betydande. Rätten till abort är sedan länge fastslagen som en konstitutionell rättighet men är fortsatt en kontroversiell fråga.

Det finns ett stort antal organisationer för mänskliga rättigheter som verkar fritt och har inverkan på opinionsbildningen i landet. De främsta utmaningarna i USA är relaterade till ekonomiska och sociala rättigheter samt de inskränkningar av de medborgerliga och politiska rättigheterna som bekämpningen av terrorism innebär. USA är ett av världens rikaste länder men inkomstskillnaderna är stora och ökar. Detta bidrar till olika former av strukturell diskriminering men även att möjligheterna för arbetstagare att organisera sig, förhandla kollektivt och strejka begränsas av arbetsgivare och delstatsmyndigheter.

Rättssystemets behandling av framför allt den afroamerikanska befolkningen är omdebatterad. Förekomsten av polisbrutalitet och bristande utredningar har lett till omfattande protester och folklig mobilisering. Afroamerikaner, som utgör 13 procent av USA:s befolkning, är exempelvis starkt överrepresenterade i samhällets fattigaste skikt och i fängelsepopulationen. Även personer med latinamerikanskt ursprung är överrepresenterade i den fattigare delen av befolkningen.

Bekämpningen av terrorism inbegriper begränsningar av de medborgerliga fri- och rättigheterna, däribland förvarshållande av individer utan åtal eller rättegång. Trots Obama-administrationens ambition att stänga fängelset i militärbasen Guantanamo hålls fortfarande misstänkta terrorister frihetsberövade där utan rättegång. Uppgifter om tortyr har förekommit. USA utmärker sig också i negativ bemärkelse som det enda landet på den amerikanska kontinenten som regelbundet tillämpar dödsstraff, ibland efter långa väntetider. Både antalet dödsdomar och antalet avrättningar har dock minskat de senaste tio åren.

I Kanada är respekten för de mänskliga rättigheterna god och de allmänna livsvillkoren mycket goda. Ett flertal organisationer för mänskliga rättigheter verkar aktivt i landet. Stora utmaningar kvarstår dock när det gäller urfolkens sociala, ekonomiska och politiska rättigheter. Premiärminister Trudeaus regering har ambitionen att verka för att stärka urfolkens ställning. Också i Kanada har åtgärderna för att bekämpa terrorism inklusive relevant lagstiftning kritiserats för att undergräva rättssäkerheten, framförallt för etniska minoriteter.

Den kanadensiska regeringen, vars sammansättning är helt jämställd, har identifierat jämställdhet och kvinnors rättigheter som särskilt prioriterade frågor. Regeringen har även aviserat en ändring av den omstridda terrorismlagstiftningen och uttryckt en ambition att förbättra relationen med ursprungsgrupper.

3 Inkluderande och demokratiska samhällen

Demokrati är det styrelseskick som ger människor störst möjlighet att påverka samhället och sina egna liv. Demokrati skapar bäst förutsättningar att värna och stärka respekten för de mänskliga rättigheterna och rättsstatens principer. Genom representativa och demokratiska institutioner och processer skapas förutsättningar för varje människa att både ta ansvar för sin egen livssituation, delta i det demokratiska samtalet och utkräva ansvar från sina valda företrädare och myndighetsrepresentanter. Främjandet av inkluderande och demokratiska samhällen måste därför stärkas.

Det krympande utrymmet för civilsamhället i många länder, inskränkningar i yttrande- och mediefriheten, trakasserier av politisk opposition och försvarare av mänskliga rättigheter, missbruk av

demokratiska procedurer och undergrävandet av valprocesser är exempel på allvarliga globala hot som urholkar demokratins innebörd och underminerar främjandet av inkluderande och demokratiska samhällen.

Även de etablerade demokratierna i världen står i dag inför stora utmaningar när det gäller den process som krävs för att ständigt återvinna demokratin både som princip och som ett levande styrelseskick. Att verka för en kontinuerlig dialog om demokratin och dess innebörd är viktigt för att motverka att den urholkas och missbrukas. Demokratins grundläggande principer kan aldrig ifrågasättas. Samtidigt är det angeläget att fördjupa förståelsen för olika dimensioner av demokratin. I takt med den växande populism, desinformation och rasism som vi ser i dag, inte minst i Europa, är detta alltmer angeläget. Det är såväl en trovärdighetsfråga som ett sätt att skapa inkluderande samhällen, att på så sätt – med tydlig utgångspunkt i de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer – bemöta de krafter som motverkar en demokratisk utveckling.

Välfungerande, jämställda och demokratiska samhällen är också en förutsättning för en ekonomiskt, miljömässigt och socialt hållbar utveckling. Ny forskning visar på tydliga samband mellan demokrati och folkhälsa, liksom mellan en fungerande demokrati där allmänna val genomförs på ett rättsäkert och rättvist sätt och ekonomisk tillväxt.

Samtidigt lever stora delar av världens befolkning under förhållanden som inte motsvarar en skäligen levnadsstandard och i många fall i extrem fattigdom. Det rör sig om utbredd arbetslöshet och brist på tillgång till sjukvård och utbildning, men också om brist på frihet, makt och inflytande. Främjandet av inkluderande, jämställda och demokratiska samhällen måste därför integreras i alla delar av utrikespolitiken och utvecklingssamarbetet. De globala hållbarhetsmålen utgör viktiga verktyg i sammanhanget.

3.1 Yttrandefrihet

Regeringen avser att:

- uppmärksamma och agera mot otillåtna inskränkningar av yttrandefriheten i såväl multilaterala forum som bilaterala relationer
- verka för att stärka rätten i fråga om tillgång till information
- arbeta för att stärka journalisters säkerhet bland annat genom att stärka ansvarsutkrävandet vid användning av våld, hot om våld och andra typer av trakasserier mot utövare av yttrandefriheten
- verka för att öka tillgången till ett öppet, fritt och säkert internet där såväl yttrandefriheten som rätten till respekt för privatlivet respekteras
- arbeta för att stärka ett öppet och demokratiskt medielandskap, med god förmåga att stå emot försök att sprida propaganda och desinformation, bland annat genom stöd till fria och oberoende medier och ökad medie- och informationskunnighet
- betona vikten av yttrandefrihet och transparens, bland annat genom den offentliga diplomatin.

Ett demokratiskt samhälle är avhängigt respekten för yttrande- och åsiktsfrihet. Att yttrandefriheten respekteras är en förutsättning för individers möjligheter att delta aktivt i politiska processer och att engagera sig i samhällsfrågor. Respekten för yttrande- och åsiktsfrihet är också en grundförutsättning för att en rad andra fri- och rättigheter ska kunna åtnjutas, såsom församlings- och föreningsfriheten och rätten till utbildning.

Yttrandefrihet innebär såväl åsiktsfrihet som frihet att söka, ta emot och sprida uppgifter och idéer av alla slag, i tal, i skrift och i tryck, i konstnärlig form eller genom annat valfritt uttrycksmedel. Yttrandefrihet omfattar därmed långt mer än enbart det talade ordet och sträcker sig över en rad fält, såsom journalistik, medier, internet, reklam, politik, religion, kultur och utbildning. Detta inkluderar även rätten till information.

Samtliga länder är ansvariga för att garantera att yttrandefriheten inte inskränks på otillåtna sätt, oavsett om landet i fråga har anslutit sig till en viss konvention eller inte.

Staters inskränkningar av yttrande- och åsiktsfriheten drabbar ofta medier, konstnärliga uttryck och organisationer som tar upp politisk kritik, kvinnors och flickors åtnjutande av mänskliga rättigheter, hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter och frågor kopplade till utövande av religion. Det finns ett stort behov av att uppmärksamma och stärka yttrandefriheten i hela dess omfång, både för att skydda yttrandefriheten som sådan och för att ge stöd till aktörer som arbetar för de mänskliga rättigheterna. På alltför många platser inskränks möjligheterna att fritt uttrycka sig genom våld eller hot om våld, liksom möjligheten att söka och ta emot uppgifter, på otillåtna sätt.

Säkerhet för journalister och bekämpande av straffrihet för dem som hotar eller utövar våld är områden som måste prioriteras i högre grad inom både multilaterala forum och enskilda länder. Hot, våld och även mord på journalister är ett växande problem som utgör ett hot mot det fria ordet och det demokratiska samtalet. Kvinnliga journalister är ofta särskilt utsatta. Ansvarsutkrävandet för denna typ av brott behöver stärkas. I väpnade konflikter världen över är journalister måltavlor för avrättningar, våld och hot om våld. Unesco, FN:s fackorgan för utbildning, kultur, vetenskap och kommunikation, har ett särskilt mandat för arbete med pressfrihet och journalisters säkerhet. Unesco är också ansvarigt för koordineringen av FN:s handlingsplan för journalisters säkerhet och frågor om straffrihet.

Sverige arbetar sedan länge med att stärka säkerheten för journalister. Det handlar både om reaktiva och proaktiva åtgärder för att hantera och förebygga hot och våld, såsom stöd till utbildningsinsatser för att främja självständig och oberoende journalistik överlag. I många fall spelar rättsstatsproblematik, inte minst korruption, en central roll för journalisters säkerhet, varför dessa perspektiv måste vara levande i diskussioner på området.

Internet och de nya medierna har i många samhällen blivit den främsta offentliga plattformen för samhällsdebatt och kommunikation. Samtidigt saknar fortfarande många människor, inte minst kvinnor, tillgång till ny teknologi och internet och de möjligheter detta innebär. Att arbeta för

ökad tillgång till ett fritt, säkert och öppet internet handlar därför inte enbart om främjandet av yttrandefriheten och de mänskliga rättigheterna, utan också om främjandet av jämställdhet och av en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling.

Många stater använder säkerhetsproblem på internet för att motivera långtgående inskränkningar av människors rättigheter och argumenterar i sammanhanget för att säkerhet och rättigheter behöver balanseras. Denna utveckling har satt fokus på behovet av att motverka såväl brottslig verksamhet från individer som cyberattacker från statliga och statsstödda aktörer. Likaså har flera stater dessutom byggt upp kapacitet för att övervaka och förfölja MR-försvare och politiska meningsmotståndare på internet även när dessa befinner sig utanför landets egna gränser.

Den ökande mängden repressiv lagstiftning och reglering, som innefattar allt ifrån blockering av vissa webbplatser till regler som begränsar finansieringsmöjligheterna för individer, företag och organisationer, begränsar inte bara det fria ordet utan även människors möjlighet till deltagande i samhällslivet.

En rättighetsbaserad ansats i alla diskussioner som rör digitaliseringens möjligheter och utmaningar är en förutsättning för att fler ska kunna få tillgång till ett fritt, öppet och säkert internet, och för att yttrandefriheten och övriga fri- och rättigheter ska kunna åtnjutas fullt ut. Det svenska arbetet i FN:s råd för mänskliga rättigheter för att fastslå att mänskliga rättigheter också är tillämpliga på internet har i sammanhanget varit särskilt viktigt. Likaså är de globala diskussionerna om internets framtida styrning också centrala i en rättighetsbaserad internationell dialog om normer för en digital era.

Arbetet med att främja yttrandefriheten i dess fulla bemärkelse, på internet och i övrigt, är avgörande också för att kunna bemöta tilltagande propaganda- och desinformationsverksamhet från såväl länder som terrorist- och extremistgrupper. Stöd till oberoende medier är centralt i sammanhanget. Stärkta insatser för att förbättra medie- och informationskunnigheten hos inte minst unga, liksom främjandet av ökad kunskap om och tillgång till teknik, medier och information i allmänhet utgör också en viktig del i detta arbete.

Digitaliseringen och den kraftigt ökade mängden personlig information och kommunikation som sker över internet har också medfört en viktig diskussion om rätten till respekt för privat- och familjelivet i den digitala tidsåldern. I många delar av världen är internet och sociala medier en naturlig del av många barn och ungas vardag. Digitalisering innebär både möjligheter och utmaningar vad gäller frågor om barnets rättigheter.

Frågor kring integritet, övervakning och säkerhet växer snabbt i betydelse. Den tekniska utvecklingen innebär att allt fler individer är uppkopplade mot internet, vilket genererar en stor mängd personliga data. Stater och företag kommer som en följd av detta att kunna få tillgång till en ännu mer detaljerad och komplett bild av våra liv än vad som är möjligt i dag.

Tillgången till och användningen av denna information måste därför vara förenlig med individens rätt till respekt för privat- och familjelivet liksom med de mänskliga rättigheterna i övrigt. En fördjupad debatt om rätten till privatliv i en digitaliserad tid är därför central.

Det föränderliga och komplexa medielandskapet kräver flexibilitet och stöd till såväl stora som små aktörer. Det är viktigt att utvecklingssamarbetet håller jämna steg med och stöder den tekniska utvecklingen och dess betydelse för yttrandefriheten.

3.2 Demokratiska politiska institutioner och processer

Regeringen avser att:

- stärka demokratiska politiska institutioner och processer genom information och dialog samt bidra till ett ökat förtroende för politiska partier
- stödja valprocessers integritet och motverka att odemokratiska valprocesser används för att legitimera maktutövande
- stärka alla människors samhälleliga deltagande, inflytande och aktörskap
- bidra till en diskussion om en fördjupad demokratisyn.

Fler länder än någonsin tidigare genomför flerpartival. Den formella övergången till regelbundet genomförda allmänna val är i sig värdefull, men har långt ifrån alltid följts av en fördjupning och konsolidering av de demokratiska processerna. På vissa håll undermineras valprocesser i syfte att legitimera och cementera makten hos en ledare eller ett parti. För varje val som manipuleras och missbrukas riskerar tilltron till demokratin att försvagas. Misstänkt valfusk har i flera länder utlöst breda folkliga protester, vilket visar att människor sätter värde på sin rättighet att kunna välja sina politiska företrädare på ett demokratiskt sätt. När val inte är rättssäkra och rättvisa riskerar det att leda till våld och väpnade konflikter.

Fria och rättvisa val är en av grundstenarna i en demokrati, men val räcker inte för att skapa demokrati. Sverige understryker därför vikten av att människor kan delta i och påverka det samhälle de lever i genom politiskt eller samhälleligt engagemang även mellan allmänna val. Sveriges demokratistöd syftar bland annat till att skapa förutsättningar för människor att hävda och aktivt utöva sina medborgerliga och politiska rättigheter och därigenom öka inflytandet över sina levnadsvillkor. Institutioner som International IDEA och Varieties of Democracy tillför fördjupad kunskap och förståelse för demokratins betydelse och ger därmed viktiga bidrag till den ständigt pågående globala diskussionen om demokratins utveckling. Politiska partier och parlament är svaga i många länder, men är samtidigt avgörande institutioner för att kanalisera åsikter och prioriteringar i ett samhälle, och för att kunna lösa konflikter på fredlig väg. Valobservation genomförd av internationella och inhemska aktörer är ett sätt att stärka tilltron till valresultaten och något Sverige bidrar till genom valobservationsinsatser.

Det är i första hand politiska partier som kan aggregera prioriteringar, förhandla och formulera övergripande politiska lösningar som lever upp

till medborgarnas förväntningar. Det är genom politiska institutioner som människor väljer sina företrädare på lokal, regional och nationell nivå.

Det minskade politiska engagemanget och bristande förtroendet för många partier, inte minst i Europa, är en central utmaning för att stärka människors deltagande. Den långa svenska traditionen av kommunalt självstyre utgör en viktig erfarenhet att förmedla i detta arbete. Kommunala partnerskapsprogram mellan svenska kommuner och kommuner i samarbetsländer ska stimulera till långsiktiga självbärande relationer.

I många länder försvagas de demokratiska institutionerna och rättsstaten av utbredd korruption. Korruption är ett stort hot mot den demokratiska samhällsutvecklingen då den underminerar rättsstatens legitimitet. Att motarbeta korruption är viktigt då ett korruptionsfritt samhälle är en av grundpelarna i en demokratisk och välfungerande rättsstat.

Välfungerande, oberoende, effektiva, rättssäkra och transparenta samhällsinstitutioner och andra demokratiska strukturer möjliggör deltagande och ansvarsutkrävande. Detta är centralt för att nå demokratisk utveckling och inte minst för att möjliggöra för individer att kunna åberopa och nyttja sina mänskliga rättigheter. Demokratiska och rättssäkra strukturer är en förutsättning för en hållbar utveckling och ett viktigt led i att lyckas nå de globala målen. Det svenska och internationella utvecklingssamarbetet har en viktig roll i att stärka institutioner och system, med kapacitetsutveckling som en integrerad del.

Rättsstatliga myndighetsstrukturer är viktiga för att människor ska känna tilltro till demokrati. Utan oberoende rättsliga myndigheter och institutioner riskerar valprocesser att utnyttjas för att legitimera auktoritära regimer. Det internationella utvecklingssamarbetet är ett exempel på ett verktyg som med fördel kan användas för att stärka demokratiska, politiska institutioner och processer, vilket också redan görs i dag i stor utsträckning. Det behövs också information och dialog för att synliggöra och därigenom stärka de demokratiska institutionerna och processerna. Detta arbete är centralt i förebyggandet av konflikter såväl som återuppbyggnadsarbetet efter krig och konflikt.

De svenska erfarenheterna av stabila, självständiga institutioner med tillhörande regelverk, ombudsmän, transparens, goda relationer mellan arbetsmarknadens parter, öppenhet och deltagande genom exempelvis offentlig miljöprövning, samhällsplanering, diskrimineringslagstiftning och riksrevisorerna är högintressanta för många länder och förtjänar att särskilt lyftas fram. En effektiv, rättssäker statsförvaltning binder samman ett samhälle och är centralt för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Sverige har stor erfarenhet av att bygga en självständig och god statsförvaltning.

Regeringen avser att:

- stödja och försvara en bredd av civilsamhällets organisationer och aktörer i syfte att stärka demokratin och människors deltagande
- uppmärksamma och påtala försämringar vad gäller civilsamhällets möjligheter att agera i såväl multilaterala forum som bilaterala relationer
- skydda, stödja och främja ett brett spektrum av MR-försvare under hot
- använda anpassade, flexibla, innovativa, effektiva och hållbara former för stöd inom utvecklingssamarbetet till ett civilsamhälle i omvandling och under ökat tryck, särskilt i auktoritärt styrda samhällen.

Ett livskraftigt och pluralistiskt civilsamhälle, som ges utrymme att verka självständigt, är en förutsättning för ett demokratiskt samhälle. Det är också därför en så stor del av det svenska utvecklingssamarbetet kanaliseras till och genom civilsamhällets organisationer. Civilsamhället har en särskild roll som röstbärare och opinionsbildare för individer och grupper i en demokrati, liksom en viktig granskande funktion.

Deltagande i det civila samhället genom exempelvis föreningsliv skapar mening, delaktighet och utveckling för många människor, och möjligheter att driva frågor på ett annat sätt än vad enskilda individer kan. Länder där civilsamhället ges utrymme att verka tenderar också att vara länder där korruptionen är lägre och där rättsstatens principer respekteras i högre grad. På så sätt skapar aktiva civilsamhällen incitament även för utvecklingssamarbete och utländska investeringar.

Samtidigt ser vi hur civilsamhällets utrymme begränsas på många platser i dag. Det sker genom repressiv lagstiftning, genom åtgärder som med terrorismbekämpning och nationell säkerhet som motiv har som avsikt att motverka demokratiska rörelser eller politisk opposition, genom administrativa åtgärder som försvårar möjligheterna till finansiering samt genom våld eller hot om våld. Ofta innebär begränsningar av det civila samhällets handlingsutrymme att en rad mänskliga rättigheter kränks, inte minst mötes- och yttrandefriheten.

Det krympande utrymmet för civilsamhället är även märkbart på den internationella nivån, inte minst i multilaterala forum. Det handlar dels om att vissa länder ifrågasätter den demokratiska samhällsmodellen som sådan, dels om att medlemsländer i vissa organisationer motverkar insyn och engagemang från civilsamhällets sida.

Detta är märkbart i bland annat OSSE:s arbete för de mänskliga rättigheterna, där vissa stater agerar för att begränsa civilsamhällets deltagande. En motsvarande negativ trend finns inom ASEAN. För Sveriges del är det en viktig prioritering att motverka de krafter som på olika sätt försöker hitta vägar att stänga ute civilsamhället från sammanhang där de kan skapa stort mervärde, såsom inom multilaterala forum.

Civilsamhällets utrymme måste därför vara ett tydligt ämne för den utrikespolitiska dialogen, såväl i multilaterala som bilaterala

sammanhang. Vid sidan av ökade restriktioner för civilsamhället håller även formerna och förutsättningarna för dess verksamhet på att förändras i takt med globaliseringen och teknologisk utveckling. Dialogen kring och stärkandet av civilsamhället måste därför ske på alla fronter. På många platser har nya medier och internet blivit det enda reella alternativet för att bedriva exempelvis oppositionell debatt. Att genomgående verka för att stärka yttrandefriheten både analogt och digitalt är därför viktigt för att motverka civilsamhällets krympande utrymme.

Civilsamhällets organisationer kan även utgöra ett skydd och stöd för andra civilsamhällesaktörer, både grupper och enskilda aktivister, som utsätts för våld och påtryckningar. Likaså är enskilda MR-försvarens roll nära sammanlänkad med civilsamhällets möjligheter att verka. Många stater försvårar i allt större utsträckning MR-försvarens arbete. Dessa individer eller grupper är ofta såväl del av civilsamhället som förkämpar för marginaliserade och utsatta grupper. MR-försvarens roll är därför central i upprätthållandet av ett livskraftigt civilsamhälle och något som ges utrymme i både Sveriges och EU:s utvecklingssamarbete.

Att stödja och försvara en bredd av civilsamhällets organisationer och aktörer i syfte att stärka demokratin och människors deltagande är en prioritering för Sverige. Såväl organisationer som verkar för mänskliga rättigheter, jämställdhet, demokrati och rättsstatens principer på nationell nivå som gräsrotsengagemang genom folkrörelser och föreningar för exempelvis skolfrågor, miljö- och klimatfrågor, idrottsrörelser, lärarförbund eller fackföreningar faller inom denna ram. Det gör även de nya former av politiskt engagemang, inte minst bland yngre människor, som drivs i nätverk på nätet och i mer informella grupperingar. Kulturlivets aktörer är viktiga inte bara som sådana, utan även som främjare av demokrati och social sammanhållning. Stödet till fristadskonstnärer kan i detta sammanhang ha stor betydelse.

Att uppmärksamma och fortsätta att stötta enskilda MR-försvare är av största vikt. Många gånger finns behov av att prioritera MR-försvare som är kvinnor och/eller hbtq-personer, då dessa på grund av såväl sitt engagemang som sitt kön, sin sexuella läggning eller sin könsidentitet löper särskilt stor risk att utsättas för kränkningar.

I en fungerande demokrati kanaliseras medborgarnas åsikter och intressen genom politiskt deltagande till de politiska beslutsaren som har till uppgift att besluta om och genomföra resursfördelningen i ett samhälle. Den svenska kvinnorörelsens arbete är ett exempel på att civilsamhällets arbete varit framgångsrikt genom att kvinnorörelsen medverkat i att driva jämställdhetsarbetet i Sverige framåt. Det är ofta genom kombinationen av ett starkt, mångfasetterat och engagerat civilsamhälle och lyhörda politiska institutioner som långsiktigt hållbara förändringar kommer till stånd.

Stöd till civilsamhället kan också främja framväxten av politiska partier i länder där de senare saknas eller är mycket svaga. Sammantaget skapar detta nya utmaningar för utformningen av ett civilsamhällesstöd som är flexibelt, innovativt och effektivt. När förutsättningarna och möjligheterna för aktörer att verka i svåra miljöer ändras, begränsas och till och med omöjliggörs, behöver Sverige och andra givare hitta nya lösningar som trots detta möjliggör fortsatt stöd och finansiering.

4 Lika rättigheter för alla

Principerna om varje människas lika värde och icke-diskriminering utgör ett fundament i skyddet och främjandet av mänskliga rättigheter. De mänskliga rättigheterna är sprungna ur idén att alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. Likaså utgör principen om varje människas lika värde en av grunderna i en demokrati, förverkligad genom institutioner med uppgift att garantera bland annat likhet inför lagen, frihet från tortyr, tillgång på lika villkor till utbildning och arbetsmarknad.

Till skydd för allas lika rättigheter finns bland annat principen om icke-diskriminering i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och i konventionerna om de mänskliga rättigheterna.

En stor del av världens stater har därtill ratificerat ett antal konventioner med syfte att ge skydd för särskilt utsatta individer eller för frågor som påkallat ett särskilt skyddsbehov. Till dessa hör bland annat konventionerna om barnets rättigheter, om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor samt om avskaffande av alla former av rasdiskriminering.

Ifrågasättandet av de mänskliga rättigheternas allmänna giltighet liksom brister i efterlevnaden av konventionsåtaganden, på såväl landnivå som i multilaterala forum, utgör en stor utmaning.

Vi ser hur rättigheternas odelbarhet ifrågasätts genom att exempelvis ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter ställs emot de medborgerliga och politiska rättigheterna. Detta sker i syfte att undergräva rättigheternas universalitet eller begränsa individers åtnjutande av dem i specifika fall.

Som en del av ifrågasättandet ser vi hur fri- och rättigheterna för individer men även för civilsamhällets aktörer begränsas alltmer. Detta leder ofta till direkt och utbredd diskriminering.

Personer med funktionsnedsättning, såväl barn som vuxna, utsätts likväl för olika former av diskriminering, särskilt i länder med utbredd fattigdom. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning syftar till att främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Konventionen fokuserar på icke-diskriminering och listar nödvändiga åtgärder för att personer med funktionsnedsättning ska kunna åtnjuta såväl medborgerliga och politiska som ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Personer som tillhör urfolk har varit utsatta för kränkningar under lång tid. Problematiken har inte sällan en tydlig miljödimension, inte minst givet den nära koppling till land och natur som frågan om mänskliga rättigheter för urfolk har. Mineralutvinning och skogsavverkning i norra Europa och delar av Latinamerika liksom olje- och gasutvinning på platser runtom i Afrika utgör några exempel.

Många romer lever i svår fattigdom och social exkludering och upplever diskriminering och hinder mot fullt åtnjutande av mänskliga

rättigheter. Det gäller i synnerhet tillgång till utbildning, sjukvård, bostad och arbetsmarknad. Skr. 2016/17:62

EU-kommissionen bedriver ett arbete med att förbättra förutsättningarna för ett mer effektivt genomförande av medlemsstaternas nationella strategier eller åtgärder inom ramen för EU:s ramverk för romsk inkludering. En viktig utgångspunkt i arbetet bör vara att på flera olika sätt motverka den utbredda antiziganismen, till exempel genom att erkänna och uppmärksamma de övergrepp och kränkningar som romer historiskt utsatts för.

Inskränkningar i kvinnors och flickors åtnjutande av mänskliga rättigheter förekommer i hela världen. Till skydd för kvinnors och flickors rättigheter finns FN:s konvention om avskaffande av allt slags diskriminering av kvinnor från 1979. Denna konvention ger ett ramverk för att motverka diskriminering av kvinnor och främja jämställdhet mellan kvinnor och män. Konventionen trädde i kraft 1981. Sverige var ett av de första länderna att ratificera den. I dag har flertalet av världens länder gjort så. Dessvärre har många stater reserverat sig mot konventionen på ett sätt som strider mot dess ändamål och syfte.

I Sveriges arbete med mänskliga rättigheter är ett samhälle fritt från diskriminering ett centralt mål. För att uppnå detta krävs allt från avskaffande av lagstiftning som inskränker individers mänskliga rättigheter, till att aktivt motverka fördomsfulla attityder och normer. Likaså är det viktigt att stärka och stödja de individer och grupper som ofta utsätts för hot i sitt försvar av de mänskliga rättigheterna, såsom kvinnliga MR-försvare, organisationer och individer som arbetar för hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter och representanter för urfolk.

I många fall utsätts individer för diskriminerande behandling på flera grunder samtidigt. Sverige vill verka för att detta tydligare beaktas i arbetet mot diskriminering liksom i arbetet med de mänskliga rättigheterna överlag. Utbredd fattigdom utgör ofta ytterligare hinder för individer som redan är diskriminerade på en eller flera grunder. Inte sällan leder diskriminering på etnisk eller religiös grund till konflikter och i vissa fall till väpnade sådana.

I sin värsta form kan diskriminering leda till brott mot mänskligheten och folkmord. Att motverka diskriminering i alla dess former är därför inte bara viktigt för främjandet av inkluderande, demokratiska samhällen utan också centralt för främjandet av fred och säkerhet och för att förebygga att människor tvingas att fly.

4.1 Jämställdhet

Regeringen avser att:

- vara pådrivande i arbetet för alla kvinnors och flickors fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna
- bekämpa det strukturella, systematiska, könsrelaterade och sexuella våldet mot flickor och kvinnor såväl i fredstid som i konflikt- och postkonfliktsituationer
- motverka straffrihet för förövare av sexuellt och könsrelaterat våld och verka för gottgörelse och rättvisa för brottsoffer/överlevare
- främja flickors och kvinnors politiska deltagande och inflytande inom alla samhällsområden
- främja flickors och kvinnors rätt till utbildning
- verka för att pojkar och män integreras och engageras i arbetet för jämställdhet och mot könsrelaterat våld
- arbeta mot könsstereotypa föreställningar om kvinnor och män samt främja en positiv maskulinitet
- säkra jämställdhetsintegrering i hela utvecklingssamarbetet
- synliggöra och stärka kvinnors inflytande i fredsprocesser och fredsfrämjande insatser samt vid utformandet av humanitära insatser
- stärka flickors och kvinnors ekonomiska rättigheter, egenmakt och tillgång till ekonomiska resurser
- verka för att samtliga humanitära genomförandeorganisationer har integrerat åtgärder för att förebygga könsrelaterat våld 2020

Betydande framsteg har gjorts globalt för att främja och skydda kvinnors och flickors fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna – inte minst genom FN:s konvention om avskaffande av allt slags diskriminering av kvinnor (CEDAW). År 1980 höll FN den första kvinnokonferensen. Handlingsplanen från FN:s fjärde kvinnokonferens i Peking 1995 utgör en milstolpe i det internationella arbetet för att stärka kvinnors ställning och rättigheter, så gör även FN:s säkerhetsråds resolution 1325 från 2000 om kvinnor, fred och säkerhet. Dessa framsteg till trots urholkas dessa rättigheter på en rad håll, inklusive i vårt eget närområde. Vi ser med oro hur kvinnor och flickor världen över inte tillförsäkras rättigheter, representation och resurser. Inskränkningar sker genom diskriminerande lagstiftning som begränsar eller förnekar kvinnors och flickors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna och genom praktiska och sociala hinder såsom diskriminerande och könsstereotypa attityder och normer.

Jämställdhet liksom uppfyllandet av alla kvinnors och flickors mänskliga rättigheter är också centralt för alla tre dimensioner av hållbar utveckling, demokrati och uppfyllandet av rättsstatens principer. Ny forskning visar på ett starkt samband mellan kvinnors och flickors rättigheter och framgångsrik demokratisering. Jämställda samhällen löper också mindre risk att drabbas av våld och konflikt. Jämställdhetsperspektivet är viktigt för att åstadkomma hållbar fred och

politisk jämlikhet och ska därför systematiskt genomsyra alla delar av utrikespolitiken. Skr. 2016/17:62

Kvinnors inflytande och meningsfulla deltagande i krishantering och fredsbyggande samt förebyggande av humanitära kriser bidrar till demokrati och ökad respekt för de mänskliga rättigheterna. Detta har tydligt framhållits i arbetet med FN:s säkerhetsrådsresolution 1325 och uppföljande resolutioner om kvinnor, fred och säkerhet. Kvinnors demokratiska delaktighet bidrar också till att minska kvinnors utsatthet och verkar konfliktförebyggande. Kvinnors politiska deltagande och inflytande i fredsprocesser ökar fredsavtalens och fredsprocessernas legitimitet, kvalitet och hållbarhet. Kvinnors deltagande ökar också förutsättningarna för ekonomisk och social återhämtning efter konflikt.

Framsteg har gjorts när det gäller flickors och kvinnors tillgång till utbildning. Men fortfarande utgör flickor majoriteten av alla unga som inte går i skolan. Bland vuxna är två tredjedelar av världens analfabeter kvinnor.

Två decennier efter kvinnokonferensen i Peking är åtagandena långt ifrån uppfyllda. Otaliga kvinnor och flickor nekas fortfarande rättigheter, representation och resurser. Könrelaterat våld utgör ett av de allvarligaste strukturella och systematiska hoten mot kvinnors och flickors åtnjutande av mänskliga rättigheter. Samma sak gäller hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter. Vid humanitära kriser förvärras dessa kränkningar ytterligare.

Våld hindrar mänsklig utveckling, både för de individer som drabbas och för samhällen i stort. Våldet urholkar och undergräver arbetet med att stärka såväl kvinnors och flickors egenmakt och åtnjutande av mänskliga rättigheter som samhällens hållbara utveckling, i alla dess dimensioner.

Det förebyggande arbetet för att förhindra våld mot kvinnor och flickor och kränkningar av kvinnors och flickors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna prioriteras.

Mäns och pojkars deltagande i jämställdhetsarbetet är avgörande för att alla individer ska kunna ha likvärdig makt att forma samhällen, sina egna liv och identiteter i enlighet med de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer.

Många stater reserverar sig i samband med att de ratificerar internationella instrument om skyddet för de mänskliga rättigheterna på ett sätt som strider mot konventionernas ändamål och syften. Särskilt vanliga är denna typ av reservationer i strid med internationella åtaganden i förhållande till konventionen om avskaffande av allt slags diskriminering av kvinnor och konventionen om barnets rättigheter.

Inom ramen för samarbetet med Internationella brottmålsdomstolen (ICC) arbetar Sverige aktivt för att motverka straffrihet för förövare av sexuellt och könrelaterat våld samt verkar för rättvisa och säkerhet för brottsoffer som utsatts för sådant våld.

Sveriges feministiska regering har som mål att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Sverige driver som första land även en feministisk utrikespolitik, vilket innebär att hela utrikespolitiken ska tillämpa ett systematiskt jämställdhetsperspektiv. På det sättet kan Sverige bidra till konkreta framsteg och fortsatt vara en stark global röst för jämställdhet.

Flertalet verktyg står till buds för att genomföra den feministiska utrikespolitiken, inte minst de globala målen i Agenda 2030. En handlingsplan för utrikesförvaltningens genomförande av den feministiska utrikespolitiken har utarbetats.

Sveriges tredje nationella handlingsplan för genomförandet av FN:s säkerhetsrådsresolutioner om kvinnor, fred och säkerhet antogs 2016. Denna nationella handlingsplan lägger grunden för ett fördjupat arbete med att stärka kvinnor som aktörer för fred och säkerhet. Politisk vilja och kunskap är avgörande faktorer i sammanhanget. Rättvisande data behövs för att göra analyser som belyser såväl jämställdhet som maktförhållanden. Dessa analyser måste ta hänsyn till flickor och kvinnor som individer, med olika identiteter, livsvillkor, behov och inflytande.

Inom utvecklingssamarbetet omfattar jämställdhetsarbetet både riktade insatser, integrerade insatser och dialog med samarbetspartner. Därtill har Sverige aktivt bidragit till att de multilaterala organisationerna i dag i hög grad har jämställdhet som en integrerad del av sin verksamhet.

4.2 Hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Regeringen avser att:

- fortsatt vara en stark röst och aktör för hbtq-personers fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna
- verka för att diskriminering på grund av könsidentitet synliggörs ytterligare
- betona sexuell läggning och könsidentitet som diskrimineringsgrund i olika mellanstatliga och internationella forum, i EU såväl som i FN.

Diskrimineringsförbudet är väl förankrat i ett flertal internationella och regionala instrument. FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, Europarådet, Europadomstolen samt FN:s råd för mänskliga rättigheter har också explicit fastslagit att sexuell läggning och könsidentitet omfattas av principen om icke-diskriminering i de centrala konventionerna om de mänskliga rättigheterna.

Samtidigt utsätts hbtq-personer för kränkningar av de mänskliga rättigheterna i alla delar av världen, bland annat genom diskriminering, våld och hot om våld. Det sker framför allt, men inte uteslutande, i länder där civilsamhällets och demokratins utrymme krymper. Respekten för hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter kan i vissa fall ses som ett mått och en indikator, eller en varningsklocka, för i vilken utsträckning en stat respekterar de mänskliga rättigheterna.

Sverige är en stark röst för hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter, globalt liksom i EU och närområdet. Inom EU har riktlinjer om hbtq-personers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna med utgångspunkt i icke-diskrimineringsprincipen utarbetats till stöd för dialog med tredjelandom frågan. Diskriminering på grund av sexuell läggning är förbjuden enligt Europeiska unionens stadga om de

grundläggande rättigheterna. Sverige och andra EU-stater verkar också för att uttryckliga referenser om diskrimineringsförbud på grund av sexuell läggning och könsidentitet förs in och blir mer allmänt accepterade i FN-systemet och andra internationella forum.

FN:s råd för mänskliga rättigheter beslutade i juni 2016 om att inrätta en så kallad oberoende expert mot diskriminering och våld mot personer till följd av sexuell läggning eller könsidentitet. Detta innebär rent praktiskt att frågan nu finns tydligt på MR-rådets dagordning och att regelbunden rapportering om situationen för hbtq-personers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna kommer att ske. Sverige har på olika sätt varit starkt engagerat och stödjande i etablerandet av denna FN-expert i MR-rådet. Därtill kommer Sverige, bland annat genom den feministiska utrikespolitiken, att fortsatt driva frågan om ökad jämställdhet och att motverka diskriminering av kvinnor och flickor samt hbtq-personer.

Utvecklingssamarbetet är ett annat viktigt verktyg i det samlade svenska engagemanget för hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter i utrikespolitiken. Det svenska stödet har de senaste 10 åren ökat väsentligt och vägleds genom policyer och strategier. Sverige är i dag en viktig aktör i det internationella utvecklingssamarbetet för hbtq-personers rättigheter och verkar såväl globalt och regionalt som lokalt. Det krympande utrymmet för civilsamhället är i allra högsta grad en utmaning för organisationer som arbetar för hbtq-personers rättigheter världen över. Sverige stöder ett antal partner som arbetar med att stärka hbtq-personers åtnjutande av de mänskliga rättigheterna genom påverkansarbete, kapacitetsbyggnad av organisationer och rörelser, stöd och skydd till diskriminerade och personer vars rättigheter kränkts, dokumentering av överträdelser av de mänskliga rättigheterna och samarbete mellan rörelser, organisationer och länder.

Regeringen avser att:

- prioritera att öka kvinnors och flickors tillgång till information och utbildning om sex och samlevnad, lagliga och säkra aborter, preventivmedel och information om sexuellt överförbara infektioner inklusive hiv och aids, prioriteringen gäller även för hbtq-personer
- verka för att kvinnors och flickors fulla åtnjutande av mänskliga rättigheter, särskilt i fråga om deras sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter, liksom motverkande av barn- och tvångsäktenskap ska vara en globalt prioriterad fråga
- värna och genomföra handlingsprogrammet från Kairo och handlingsplanen från Peking och driva dialogen om dessa framåt
- stärka arbetet för sexuella rättigheter utan diskriminering, kränkningar och våld, genom att bland annat fokusera på hbtq-personers rättigheter
- inkludera män och pojkar i arbetet mot normer och attityder som försvårar kvinnors, flickors och unga personers tillgång till sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter
- inrikta utvecklingssamarbetet på att öka tillgången till utbildad personal, särskilt barnmorskor, och adekvat mödravård i samband med graviditet och förlossning, så även i konflikt-, postkonflikt- och kris- och flyktingsituationer.

Ett av de vanligaste hälsoproblemen för flickor och kvinnor i låg- och medelinkomstländer är sexuell och reproduktiv ohälsa. Trots stora insatser är mödradödligheten i världen fortsatt relativt hög. Osäkra aborter, förlossningskomplikationer eller skadliga sedvänjor, såsom könsstympning, medför livsfara. En god sexuell och reproduktiv hälsa är helt enkelt nödvändig för människors överlevnad.

Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) omfattar varje människas lika möjligheter, rättigheter och förutsättningar att utan tvång, våld eller diskriminering kunna bestämma över sin egen kropp och reproduktion. Ojämlika maktförhållanden gör det särskilt svårt för flickor och kvinnor men även hbtq-personer att utöva dessa rättigheter. I konflikt-, postkonflikt- och krissituationer ökar ofta inskränkningar i de rättigheter som omfattas av SRHR.

Kvinnors särskilda behov av livsavgörande SRHR har allt för ofta förbisetts av de humanitära aktörerna vid humanitära behovsbedömningar. SRHR utgör en central del av det skydd och stöd flickor och kvinnor liksom hbtq-personer behöver i konflikt-, postkonflikt- och krissituationer, men är också en avgörande del i arbetet mot hiv/aids och en viktig aspekt på en rad områden som berör till exempel MR-försvarare, ungdomar, barn-och tvångsäktenskap och hållbar utveckling.

Under den av FN samordnade internationella konferensen om befolkning och utveckling i Kairo 1994 definierades för första gången att reproduktiv hälsa är en mänsklig rättighet. Under FN:s fjärde kvinnokonferens i Peking 1995 antogs överenskommelser där bland

annat SRHR slogs fast som en förutsättning för att flickor och kvinnor ska kunna delta fullt ut i samhällets alla delar. Aktions- och handlingsplanerna från Kairo och Peking är viktiga referensdokument och har fortsatt mandat att gälla som handlingsplaner i arbetet för SRHR.

Även om handlingsplanerna finns reflekterade i många länders styrande politiska dokument är kopplingen mellan det skrivna ordet och genomförandet otillräcklig. Frågor som säker abort, sex- och samlevnadsundervisning och sexuell läggning och könsidentitet är fortfarande kontroversiella i ett globalt perspektiv.

I Sveriges arbete med SRHR ska fortsatt internationella åtaganden – såsom handlingsplanerna från FN:s konferenser i Kairo och Peking – vara utgångspunkter, likaså är Agenda 2030 för hållbar utveckling och de globala målen viktiga dokument. Agenda 2030 innehåller en rad framsteg när det gäller jämställdhet och SRHR och förstärker de tidigare handlings- och aktionsplanernas mandat.

Sverige har lång erfarenhet av arbetet med SRHR-frågor och är drivande i frågor som rör allas lika rätt och tillgång till sex- och samlevnadsundervisning, preventivmedel, laglig och säker abort samt hbtq-personers SRHR. Sverige är en global röst för SRHR och prioriterar frågorna som en grundläggande del av jämställdhetsarbetet och stärkandet av flickors och kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter och egenmakt. SRHR är även angeläget för pojkar och män, men även för hbtq-personers fulla åtnjutande av mänskliga rättigheter och egenmakt.

En viktig del utgörs av påverkansarbete i syfte att förändra diskriminerande normer och attityder till kvinnors och flickors tillgång till SRHR, samma sak gäller hbtq-personer tillgång till SRHR. Sverige ger också ett omfattande bilateralt och multilateralt stöd till organisationer som arbetar med SRHR, bland annat har Sverige under lång tid varit den största kärnstödsgivaren till FN:s befolkningsfond UNFPA och den näst största givaren till UNAIDS, vilka är FN:s centrala organ för SRHR-frågor.

4.4 Barnets rättigheter

Regeringen avser att:

- fortsatt vara en stark röst och aktör för barnets rättigheter
- verka för barns delaktighet och inflytande i frågor som rör dem
- betona att barnets perspektiv och barnets rättigheter ska respekteras och synliggöras genomgående i olika mellanstatliga och internationella forum, i EU såväl som i FN.

FN:s konvention om barnets rättigheter antogs 1989 och slår fast att varje barn oavsett bakgrund har rätt att bli behandlad med respekt och få sina rättigheter tillgodosedda. Detta till trots är barn fortsatt utsatta och drabbas i allt högre utsträckning av kris eller konflikter, och tvingas på flykt utan anhöriga.

Enligt FN:s barnkonvention har alla barn rätt till skydd mot våld och andra former av övergrepp. Likväl beräknas att cirka 120 miljoner flickor

och 70 miljoner pojkar utsätts för sexuellt våld och nära en miljard barn för olika former av fysiskt våld. I Agenda 2030 återfinns ett explicit mål att alla former av våld mot barn ska elimineras. Sverige är en stark aktör för barns rätt till skydd mot våld. Det svenska barnagaförbudet väcker fortsatt stort intresse och Sverige är aktiv deltagare i många internationella initiativ för att förhindra våld mot barn.

Många barn, mestadels flickor, tvingas in i giftermål och andra sätts att arbeta. Barn saknar också ofta tillgång till flertalet ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter såsom utbildning och hälsa, vilket bidrar till marginalisering och fattigdom.

Det långsiktiga målet för Sverige när det gäller barnets rättigheter är att barn och unga ska respekteras och ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande. Målet grundar sig bland annat på de åtaganden som konventionsstaterna gjort genom att ratificera barnkonventionen och syftar till att främja och skydda barnets rättigheter och intressen.

4.5 Religions- och övertygelsefrihet

Regeringen avser att:

- lyfta fram yttrande- och föreningsfrihet som centrala för att skydda även religionsfriheten
- motarbeta censur oavsett om det gäller religiösa uttryck eller religiös kritik
- försvara och skydda individens frihet att välja religions- eller trosuppfattning
- på ett systematiskt sätt öka medvetenheten om religions- och övertygelsefriheten och på vilka sätt denna rättighet kan kränkas
- inskräpa vikten av religionsfrihet som en integrerad del i det bredare arbetet för att stärka respekten för de mänskliga rättigheterna
- arbeta tillsammans med religiösa samfund och trossamfund för att främja interkulturell och interreligiös dialog.

Diskriminering, trakasserier och våld kopplat till människors religiösa och icke-religiösa identiteter har ökat kraftigt i takt med de senaste årens globala tillbakagång för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer.

Religion har politiserats och nationalism med religiösa inslag vinner mark på bred front. Våldsbejakande extremistiska terroriströrelser, som inte sällan har religiösa förtecken, sprider skräck i de länder där de verkar. De hotar och förföljer både religiösa minoriteter och icke-religiösa individer.

Religiösa tolkningar och hänvisning till religion används även i FN och andra multilaterala forum för att ifrågasätta bland annat kvinnors och flickors fri- och rättigheter men även hbtq-personers fri- och rättigheter. Samtidigt förtrycks religiösa grupper i allt större utsträckning. Den ökande antisemitismen och islamofobin i Europa är särskilt oroväckande, liksom förföljelse av religiösa minoriteter i andra delar av världen. I

stater där begränsningar av religionsfriheten görs finns också en tendens att hot, våld och trakasserier mot personer på grund av religiös tillhörighet är vanligare än i stater där religionsfriheten tillämpas fullt ut.

Religions- och övertygelsefriheten omfattar förutom rätten att utöva den religion eller tro man vill, också friheten att byta religion och trosuppfattning, friheten att inte bekänna sig till någon religion eller övertygelse, samt rätten att kritisera andras religions- eller trosuppfattningar. På så sätt är religions- och övertygelsefriheten nära kopplad till yttrandefriheten och förenings- och församlingsfriheten.

De religiösa samfunderna har en viktig roll i kampen mot intolerans, diskriminering och inskränkningar av de mänskliga rättigheterna. Yttrandefrihet, informationsfrihet, mötesfrihet, demonstrationsfrihet och religions- och övertygelsefrihet bildar tillsammans åsiktsfriheten. Dessa är tätt sammankopplade och begränsningar av en sådan frihet resulterar i begränsningar av de övriga. Långsiktiga insatser och samverkan med religions- eller övertygelsebaserade organisationer är centrala för att förbättra ömsesidig och lika respekt för allas rättigheter.

5 Trygghet, rättvisa och ansvar

Många samhällen plågas av våld, godtycklig maktutövning, korruption och strafffrihet. Det kan särskilt noteras att strafffriheten för våld mot kvinnor och flickor, inklusive sexuellt våld, är utbredd globalt. I sådana miljöer kränks mänskliga rättigheter, enorma mänskliga, kulturella och ekonomiska värden förlösas, fattigdom breder ut sig och miljön lider skada. Där det är som allvarligast kan laglösheten, våldet och korruptionen till och med få hela staten att falla samman.

Även i fredliga och välmående samhällen i vår närmiljö och bland EU:s medlemsstater finns det problem med att viktiga konstitutionella och rättsstatliga principer sätts åt sidan för att de inte passar de styrandes politiska syften. Marginaliserade och fattiga delar av befolkningen är särskilt utsatta när lagar inte respekteras och mänskliga rättigheter systematiskt kränks.

Sverige anser därför att rättsstatens principer är helt avgörande, både som ett mål i sig självt och som ett medel för andra mål som fred, demokrati och lika tillgång till olika rättigheter och nyttigheter.

Det finns också en stor och växande samsyn bland stater, internationella organisationer och det ideella samhällets aktörer kring principernas innehåll och innebörd. Den innebär i sin kärna att alla personer, institutioner och andra sammanslutningar, både offentliga och privata, är ansvariga under lagar som skapats på demokratisk grund, samt att dessa lagar ska vara tydliga, tillämpas effektivt och rättvist och ligga i linje med de mänskliga rättigheterna.

Att tillse att lagarna följs är en uppgift för polis, åklagare, domstolar och olika tillsynsorgan, men även för ett fritt och vaksamt civilsamhälle, fria och kritiskt granskande medier och andra offentliga, privata och ideella aktörer. Ett system där politiska, sociala eller religiösa normer är

överordnande eller anses som viktigare än lagstiftningen, eller tillåter förtryck eller diskriminering, är inte förenligt med rättsstatens principer.

Sveriges, FN:s, EU:s och Europarådets arbete syftar till att utveckla och fördjupa denna samsyn och omsätta den i praktiken.

Det är resurskrävande och tar lång tid att bygga respekt för rättsstatens principer. Förhållningssätten och metoderna måste också anpassas till unika förutsättningar och behov. Det handlar ofta om att skapa politisk medvetenhet om principernas betydelse, hjälpa till att formulera nya lagar och regler, hantera kunskaps- och kapacitetsproblem inom polis, domstolar och förvaltningsmyndigheter, inpränta vikten av självständighet, objektivitet och likabehandling samt att säkerställa tillgång till rättvisa för alla.

Det är viktigt att detta arbete sker med bred demokratisk förankring och insyn med aktörer som berörs av nya regler och processer. I många fall kan också internationella och regionala aktörer ha en viktig roll. Europeiska kommissionen för demokrati genom lag (Venedigkommissionen) har till exempel gett värdefullt stöd till många länder i konstitutionella och rättsstatliga frågor. Inom ramen för EU:s utvidgningsprocesser för västra Balkan och Turkiet har rättsstatens principer i enlighet med den nya ansatsen ”Fundamentals First” fått en framskjuten roll i ländernas reform- och anslutningsprocesser.

Sverige har en lång och stark tradition av legalitet, offentlighet och opartiskhet. Vi har också stor erfarenhet av att arbeta med dessa frågor internationellt. Men Agenda 2030 för hållbar utveckling och andra viktiga internationella och regionala processer visar på behovet av att nu göra ännu mer inom utrikespolitiken och utvecklingssamarbetet för att uppmärksamma och stärka rättsstatens principer.

Sverige kommer att uppmuntra ett ännu bredare engagemang bland aktörer från offentlig, privat och ideell sektor för internationellt arbete inom detta område. Sverige ska också betona rättsstatens principer i de nationella och regionala resultatstrategier och andra policyer som vägleder vårt internationella utvecklingssamarbete och vara pådrivande för de multilaterala organisationernas rättsstatsarbete.

Regeringen avser att:

- uppmärksamma och verka för rättsstatens principer som grundläggande för demokrati och god samhällsstyrning, mänskliga rättigheter, utveckling och jämställdhet
- bygga opinion, kunskap och kapacitet kring principen om skyldighet att skydda och främja de mänskliga rättigheterna och andra normer och verktyg för förebyggande och hantering av konflikter och massövergrepp
- verka för ansvarsutkrävande på nationell, regional och internationell nivå där övergrepp skett
- stärka förståelsen för och förmågan att genomföra åtgärder för ansvarsutkrävande och återupprättelse efter samhällsomvandlingar, konflikter och grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Efter en period av minskade konflikter ser världen nu ett ökande antal allvarliga konflikter med ett aldrig tidigare skådat antal flyktingar och internflyktingar. Så många som 1,4 miljarder människor och 43 procent av världens fattigaste beräknas leva under svåra omständigheter i konfliktdrabbade och sviktande stater.

Vi har liksom alla andra länder en politisk och rättsligt grundad skyldighet att bistå, och i sista hand genom kollektiva åtgärder ingripa, när stater inte vill eller kan skydda sin befolkning mot allvarliga övergrepp såsom folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

Med konflikter och massövergrepp följer också andra mer långsiktiga utmaningar att hantera, bland annat de kollektiva och individuella konsekvenserna av flykt och fördrivning, sexuella och könsrelaterade övergrepp, egendomsfrågor och förlorade försörjningsmöjligheter. I hela samhällen kan den sociala tilliten ha slagits i bitar och behöva återuppbyggas.

Sverige anser att rättsstatens principer och ansvarsutkrävande är avgörande instrument för att förebygga konflikter, hantera dem som redan är ett faktum och av största vikt för det freds- och samhällsbygge som måste ske efter en konflikt.

Uppbyggnad av demokratiska institutioner på lokal och nationell nivå är avgörande för hållbar freds och statsbyggnad. Detta inkluderar fokus på icke-diskriminering, jämställdhet, inklusivitet och ansvarsutkrävande. Sverige anser att oberoende utredningar, ansvarsutkrävande och återupprättelse är nödvändiga för att reparera de kollektiva och individuella följderna av konflikter och övergrepp och återställa den grundläggande tilltron till samhället.

Stockholmsdeklarationen om freds- och statsbyggnad betonar vikten av att adressera konflikters grundorsaker, arbeta genom hela konfliktcykeln samt vikten av att sträva efter gemensamt ramverk för politik, säkerhet och utveckling inom freds- och statsbyggnad. Detta innebär ökat fokus på demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer inom internationell freds- och statsbyggnad. Sverige kommer att verka för att

5.2 Frihet från våld, förbud mot dödsstraff och stärkt rättssäkerhet

Regeringen avser att:

- stärka förmågan hos rättssamhällets aktörer att förebygga och beivra alla former av våld och att uppmärksamma brottsoffrens situation och behov
- se till att kvinnors, flickors och pojkars särskilda utsatthet och behov beaktas i rättsprocessen
- verka för globalt avskaffande av tortyr och dödsstraff och ett slut på utomrättsliga avrättningar och försvinnanden
- stödja civilsamhällets aktörers arbete till skydd för de mänskliga rättigheterna och rättsstatens principer.

Att utsättas för våld utgör en allvarlig kränkning och hindrar både människors och samhällets utveckling. Folkrätten och de mänskliga rättigheterna ålägger därför stater att skydda rätten till liv, frihet och personlig säkerhet.

Detta skydd blir verklighet genom de lagar, institutioner och processer som upprätthåller rättsstatens principer. Det behövs alltså lagar med ett visst innehåll, välutbildade och effektiva poliser och åklagare, oberoende domstolar och en väl fungerande kriminalvård. Men även det civila samhället, inte minst de organisationer och enskilda individer som arbetar med att försvara de mänskliga rättigheterna, har en viktig roll. Många av dessa, särskilt MR-försvare, fackligt aktiva, kritiska journalister och visseblåsare, verkar dessutom under mycket svåra villkor och kan själva vara i behov av särskild uppmärksamhet och särskilt skydd.

Sverige avser särskilt att uppmärksamma det könsrelaterade våld och den systematiska diskriminering som fortfarande drabbar minst en miljard kvinnor och flickor globalt. För att motverka detta krävs insatser som skapar kunskap om kvinnors, flickors, mäns och pojkars behov av personlig säkerhet, rättstrygghet och tillgång till rättvisa på lika villkor, liksom insikter i utsatta individers särskilda utmaningar. Våldsförebyggande, liksom rehabiliterande insatser är av särskild vikt. Kvinnor bör ha ett avgörande inflytande när lagar som rör kvinnors och flickors säkerhet och frihet från våld diskuteras och skapas.

Tortyr är en avskyvärd form av våld och en av de allvarligaste kränkningarna av de mänskliga rättigheterna. Flera centrala rättsliga instrument förbjuder tortyr, bland annat FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Detta förbud är absolut, vilket betyder att stater inte under några omständigheter kan göra undantag från det. Förbudet är heller inte beroende av om en stat tillträtt en viss konvention eller inte, utan är som internationell sedvanerätt bindande för samtliga stater i världen.

Sverige ska vara pådrivande i arbetet mot tortyr inom både FN och EU. Sverige håller med FN:s specialrapportör mot tortyr om att det också krävs särskilda insatser för att förhindra tortyr av hbtq-personer.

Dödsstraffet är ett oacceptabelt, omänskligt, grymt och oåterkalleligt straff som inte har någon plats i en modern rättsordning och rättsstat. Sverige och EU kommer att fortsätta arbetet med att öka stödet för den resolution mot användandet av dödsstraff som antogs första gången av FN:s råd för mänskliga rättigheters föregångare FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna 1997. Det innebär en kontinuerlig och principiell dialog om dödsstraffets tillämpning, med målet att förmå stater som ännu inte avskaffat dödsstraffet att ändra inställning.

Olagliga frihetsberövanden, försvinnanden och utomrättsliga avrättningar kan inte heller accepteras. De innebär inte bara ett oerhört lidande för den drabbade och anhöriga utan är även ett uttryck för förtryck. Sverige kommer att fortsätta att aktivt stödja en återkommande FN-resolution om utomrättsliga, summariska och godtyckliga avrättningar samt slå vakt om mandatet för FN:s särskilda rapportör för utomrättsliga avrättningar.

5.3 Tillgång till rättvisa och frihet från korruption

Regeringen avser att:

- verka för att rättsstatens principer förstås som en princip för samhällsstyrning och något som gäller överallt där det allmänna möter den enskilda människan
- stödja kapacitetsuppbyggnad när det gäller regeltillsyn, revision och ansvarsutkrävande
- främja transparens, fria medier och ett granskande civilt samhälle i enlighet med demokratiska och rättsstatliga principer.

Många fattigdoms- och konfliktrelaterade samhällsproblem såsom resursslöseri, diskriminering och rättighetskränkningar kan helt eller delvis förklaras med att rättsstaten trängts undan av maktmissbruk, godtycke och korruption.

Det är därför som regeringen anser att rättsstatens principer alltid måste råda i mötet mellan den enskilda människan och det offentliga. Detta gäller inte endast i förhållande till polis, åklagare och domstolar, utan även i mötet med de myndigheter och andra organ som kontrollerar de tillstånd med mera – till exempel identitetshandlingar, röstkort, skattsedlar och utbildningsbevis – som avgör människors möjligheter att leva och utvecklas i vardagen. Rättssäkerhet är även centralt för näringslivet och dess utveckling, till exempel när det gäller olika typer av tillstånd, upphandlingar, konkurrensfrågor och förutsättningar för ett fritt och hållbart företagande.

Den tekniska utvecklingen i form av internet och nya medier innebär också möjligheter och utmaningar. Samtidigt som idéer om frihet och rättigheter kan spridas snabbare och lättare än någonsin förut så måste privatlivets integritet skyddas, olika former av brottslig verksamhet på nätet motverkas och försök av stater att använda nya medier i

propagandasyften stoppas. Rättsstatens principer spelar en nyckelroll även här, och särskilt för samhällen där det fria ordet och det civila samhället begränsas och hotas av repressiva åtgärder.

För att rättsstatens principer ska kunna utnyttjas till skydd för demokratin och de mänskliga rättigheterna måste också rättsstatens institutioner själva skyddas mot manipulation, korruption och andra samhällsproblem. Det måste också finnas möjligheter till ansvarsutkrävande när dess företrädare gjort sig skyldiga till överträdelser eller korruption. Regeringen vill därför att strukturer för regeltillsyn, revision och effektivt ansvarsutkrävande inom förvaltningen och rättsskipningen uppmärksammas. Inte minst det civila samhället och enskilda visseblåsare har en viktig roll i att granska hur den offentliga makten används och påpeka när den missbrukas.

5.4 Rätten till arbete

Regeringen avser att:

- verka för en Global Deal – en global överenskommelse mellan kapital och arbete
- stärka kvinnors och flickors ekonomiska egenmakt och tillgång till ekonomiska resurser, inklusive genom produktivt arbete med anständiga arbetsvillkor
- särskilt driva att föreningsfriheten, organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten respekteras
- verka för att stater ratificerar ILO:s kärnkonventioner
- verka för full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla.

En hållbar globalisering och ekonomisk utveckling måste baseras på social rättvisa och förbättrade arbetsförhållanden. För det krävs gemensamt agerande av det internationella samfundet. Frågor om arbetsförhållanden, social rättvisa och ojämlikhet är inte bara viktiga orsaker till strejker, folkliga protester och social oro. Ojämlikhet minskar också möjligheterna för hållbar tillväxt. Rättigheter på arbetsmarknaden bidrar till en demokratisk utveckling.

Fria fackföreningar och arbetsgivarorganisationer samt fackliga rättigheter är centrala i detta arbete. Ett bättre samarbete mellan arbetsmarknadens parter underlättar gemensamma lösningar av utmaningarna på den globala arbetsmarknaden och bidrar till en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling.

Det svenska internationella initiativet *Global Deal* syftar till att förbättra möjligheterna till social dialog mellan arbetsgivare och arbetstagare, vilket syftar till att få till stånd anständiga arbetsvillkor, större jämlikhet, ökad produktivitet och en inkluderande ekonomisk utveckling.

Världsbankens databas om lagstiftning med bäring på kvinnors möjligheter att utöva sina ekonomiska rättigheter visar att det globalt finns en stor mängd lagstiftning som diskriminerar kvinnor och därmed utgör aktiva hinder för kvinnors ekonomiska egenmakt.

Utvecklingsarbetet kan skapa plattformar för samverkan mellan arbetsmarknadens parter som bidrar till att lyfta människor ur fattigdom och förtryck om den också knyter an till medborgerliga rättigheter och rättigheter på arbetsmarknaden.

Sverige vill fördjupa arbetet för de mänskliga rättigheterna i arbetslivet, med fokus på rätten att organisera sig och rätten till sunda och trygga arbetsförhållanden samt kvinnors tillgång till arbetsmarknaden. Genom dessa rättigheter kan globaliseringens utmaningar mötas och i stället användas som en positiv kraft för att ge människor de möjligheter som krävs för att lyfta sig ur fattigdom. Därför krävs bland annat tydligare skrivningar om de mänskliga rättigheterna i internationella handelsavtal, större möjligheter för arbetstagare att hävda sina rättigheter i internationella forum, liksom stärkt ekonomisk egenmakt och tillgång till ekonomiska resurser för alla oavsett kön.

Internationella arbetsorganisationen (ILO) är FN:s fackorgan för sysselsättnings- och arbetslivsfrågor. ILO har som grundläggande mål att bekämpa fattigdom och främja social rättvisa, sysselsättning och bättre arbetsvillkor, samt att värna om fackliga fri- och rättigheter.

ILO är den enda FN-organisation där regeringar, arbetsgivare och arbetstagare samarbetar på lika villkor. Trepartismen är grundbulten i ILO och ger kraft och dynamik åt diskussionerna samtidigt som den ger stor trovärdighet åt ILO:s arbete.

Åtta av ILO:s antagna konventioner räknas till och följs upp som ILO:s grundläggande rättighetskonventioner. Alla medlemsländer har genom sitt medlemskap i ILO och sin anslutning till organisationens stadga en förpliktelse att respektera, främja och genomföra de grundläggande rättigheter som är tema för de åtta rättighetskonventionerna. Dessa rättigheter omfattar föreningsfrihet, organisationsrätt, erkännande av rätten till kollektiva förhandlingar samt avskaffande av alla former av tvångsarbete, barnarbete och diskriminering i arbetslivet.

ILO:s deklaration från 2001 om social rättvisa för en rättvis globalisering lyfter fram organisationens särskilda ansvar att främja social rättvisa och arbete under anständiga villkor mot bakgrund av globaliseringen.

Övervakningen av tillämpningen av ratificerade konventioner sker genom regelbunden rapportering från de konventionsanslutna ländernas regeringar. Rapporterna granskas av oberoende jurister i ILO:s expertkommitté och i särskilda fall av ett (trepartist) utskott på ILO:s arbetskonferens.

Allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna i arbetslivet är vanliga. Över 168 miljoner barn arbetar och mer än hälften av dem, 85 miljoner, är inbegripna i arbete som är farligt för hälsan. 20 miljoner människor är offer för tvångsarbete. Fler kvinnor och flickor är offer än män och pojkar och en fjärdedel av offren är barn under 18 år. Olika former av tvångsarbete förekommer, såsom till exempel skuldslaveri.

90 % av tvångsarbetet förekommer enligt uppskattningar i dag i den privata ekonomin.

Arbetstagare och ibland även arbetsgivare hindras från att organisera sig och verka fritt. I många länder förekommer det trots ratifikation av konventioner om föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten (nr 87) samt om tillämpning av principerna för organisationsrätten och den

kollektiva förhandlingsrätten (nr 98) ändå restriktioner av facklig verksamhet, bland annat strejkrätten. I de länder som inte är demokratier är fria fackliga organisationer och fria arbetsgivarorganisationer ofta förbjudna. Att stärka rättighetsaspekterna är därför väsentligt.

Bristerna i arbetslivet leder till 2,3 miljoner arbetsrelaterade dödsfall, 310 miljoner olyckor med icke-dödlig utgång och 160 miljoner arbetsrelaterade fall av sjukdom per år. Kvinnor och män har fortfarande inte lika möjligheter och villkor på arbetsmarknaden. Att förändra denna ojämlika situation är en viktig del i främjandet av inkluderande, jämställda och demokratiska samhällen och utgör en viktig prioritering för Sverige.

6 Ett integrerat angreppssätt

Regeringen avser att:

- föra en rättighetsbaserad utrikespolitik där samtliga politikområden systematiskt analyserar och integrerar ett rättighetsperspektiv i styrdokument, beslut, positioner och uppföljningen av arbetet.

Samstämmighetspolitiken är i dag mer relevant än någonsin. De globala utmaningar som ska hanteras, till exempel utmaningar för mänskliga rättigheter, samt den universella innebörden av Agenda 2030 signalerar tydligt behovet av ett mer samstämt agerande mellan politikområden för att bidra till en rättvis och hållbar global utveckling. Därför måste arbetet för de mänskliga rättigheterna ske integrerat och tillsammans med arbetet för demokrati och rättsstatens principer. De tre områdena går in i varandra och är ömsesidigt förstärkande. De mänskliga rättigheterna utgör en grundläggande del i definitionen som sådan av rättsstatens principer, samtidigt som åtnjutandet av de mänskliga rättigheterna förutsätter rättsstatliga institutioner. På liknande sätt återfinns garantier för ett demokratiskt styrelseskick i såväl de individuella, mänskliga rättigheterna som rättsstatens principer.

Likaså är Politiken för global utveckling (PGU) ett centralt verktyg i genomförandet av Agenda 2030 och uppfyllandet av de globala målen. Agenda 2030 kräver en samstämmig politik och nya arbetssätt där såväl synergier som målkonflikter kan synliggöras och hanteras. Regeringens skrivelse om ett policyramverk för svenskt utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd lämnas över till riksdagen under hösten 2016.

Sverige var ett av de första länderna i världen att anta en sammanhållen politik för global utveckling genom propositionen Gemensamt ansvar – Sveriges politik för global utveckling (PGU, prop. 2002/03:122, bet. 2003/04:UU3, rskr. 2003/04:122), som handlar om att Sveriges bidrag till en rättvis och hållbar global utveckling är ett gemensamt ansvar för alla politikområden. Regeringen genomför en nystart av PGU. Nystarten innebär en ambitionshöjning och ett kunskapslyft inom Regeringskansliet. Alla departement har för första gången tagit fram

interna handlingsplaner med konkreta mål för arbetet med PGU kopplat till de globala målen i Agenda 2030. En interdepartemental arbetsgrupp med PGU-ansvariga på enhetschefsnivå inom samtliga departement har inrättats.

PGU ska bidra till hållbarhet i dess tre dimensioner (ekonomiskt, socialt och miljömässigt), genomsyras av ett rättighetsperspektiv och utgå från fattiga människors förutsättningar, intressen och prioriteringar. Sverige ska föra en rättighetsbaserad utrikespolitik. Detta kräver att samtliga politikområden systematiskt analyserar och integrerar ett rättighetsperspektiv i styrdokument, beslut, positioner och uppföljningen av arbetet. Det är särskilt viktigt att analysera konsekvenserna av svenska beslut och åtgärder på utsatta grupper.

Rättighetsperspektivet hjälper till att identifiera var särskilda åtgärder behövs för att effekterna av Sveriges olika beslut ska bli så rättvisa som möjligt. Det gör individen till subjekt och bärare av rättigheter, snarare än objekt och föremål för åtgärder. I en analys ska även målkonflikter inom och mellan politikområden identifieras och lyftas för att kunna avdömas politiskt.

I rättighetsperspektivet ingår demokrati och mänskliga rättigheter som varandras förutsättningar. Rättighetsperspektivet bygger på de gemensamma normer som de mänskliga rättigheterna utgör. Rättighetsperspektivet inom PGU kan sammanfattas i de fyra principerna icke-diskriminering, deltagande, öppenhet och insyn och att ta och utkräva ansvar.

Genomförandet av PGU sker genom multilaterala och bilaterala kanaler. Det normativa arbetet i FN och olika multilaterala organ och internationella finansieringsinstitutioner är viktigt i arbetet med att genomföra politiken. EU är en annan central arena för arbetet.

Utlandsmyndigheterna utgör en viktig plattform för genomförandet av PGU och kan bidra med viktig kunskap om Sveriges och EU:s samlade påverkan på utvecklingen i ett land. När diplomatin, utvecklingssamarbetet och främjandet arbetar sida vid sida ges goda möjligheter att stärka synergier och hantera målkonflikter.

Arbetet inom FN:s konventionskommittéer om de mänskliga rättigheterna samt den universella granskningsmekanismen (UPR) inom FN:s råd för mänskliga rättigheter kan därför med fördel kopplas och ge underlag till genomförandet av PGU.

6.1 Internationella sanktioner och exportkontroll

Regeringen avser att:

- aktivt arbeta för att främja mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i det sanktionsarbete som utförs både i FN och EU
- även fortsättningsvis fästa särskild vikt vid respekten för mänskliga rättigheter i mottagarlandet i tillståndsgivningen när det gäller krigsmaterialexport.

Internationella sanktioner är ett instrument som används för internationella ansträngningar att trygga fred och säkerhet samt i flera fall även för att främja demokrati och mänskliga rättigheter. Sanktioner innebär att begränsningar införs i handlingsfriheten för individer, stater, grupper eller deras ledare genom ett kollektivt beslut av andra stater med målet att uppnå en förändring i staters och individers beteende.

De sanktioner som Sverige tar del i är ofta beslutade av FN eller EU. EU kan besluta om restriktiva åtgärder inom ramen för den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken. Det kan antingen vara beslut om att gemensamt genomföra FN:s sanktioner eller självständiga beslut. EU har genomfört en rad sanktioner som syftar till att motverka att mänskliga rättigheter kränks. Sanktionerna genomförs i EU-förordningar som blir direkt tillämpliga i Sverige.

Det rör sig i dessa fall ofta om vapenembargon och andra sanktioner som förbjuder export av utrustning som kan användas för internt förtryck samt sanktioner riktade mot högre befattningshavare och personer som anses skyldiga till kränkningar av mänskliga rättigheter och individer eller enheter som undergräver demokratin i ett visst land. Exempel på gällande sanktionsregimer som bland annat tar sikte på kränkningar av mänskliga rättigheter är sanktioner mot Burundi, Centralafrikanska republiken, Demokratiska republiken Kongo, Libyen och Iran. Sådana sanktioner är ett viktigt instrument för att visa att kränkningar av mänskliga rättigheter har ett pris.

Sverige anser samtidigt att sanktioner måste ta hänsyn till individens mänskliga rättigheter i sin tillämpning, bland annat när det gäller processuella rättigheter och rätten till en effektiv domstolsprövning. Sverige har varit mycket aktivt i frågor om just rättssäkerheten och effektiviteten i FN:s sanktionsregimer under 2000-talet.

Även i fall då det inte har fattats beslut om riktade internationella sanktioner finns det vissa bestämmelser i svensk och europeisk lagstiftning som helt eller delvis tar sikte på att motverka övergrepp mot de mänskliga rättigheterna. Enligt de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport är mänskliga rättigheter ett centralt kriterium. Liknande kriterier återfinns i EU:s gemensamma ståndpunkt om krigsmaterielexport samt i FN:s vapenhandelsfördrag.

I juni 2015 överlämnade kommittén för översyn av exportkontrollen av krigsmateriel (dir. 2012:50) sitt slutbetänkande Skärpt exportkontroll av krigsmateriel (SOU 2015:72).

Regeringen avser att:

- uppmärksamma och bidra till att asylrätten upprätthålls
- med kraft arbeta för mänskliga rättigheter, demokrati, rättsstatens principer samt fredlig konfliktlösning och hållbar utveckling så att människor inte tvingas lämna sina hem på grund av konflikt eller fattigdom
- verka för migrationens utvecklingspotential för både ursprungsländer och destinationsländer, inte minst vad gäller fattigdomsbekämpning
- genom ett rättighetsbaserat och samstämmt agerande motverka mål- och intressekonflikter inom områden som cirkulär migration, remitteringar och skydd och varaktiga lösningar för flyktingar
- stärka länders kapacitet att hantera migration även till det egna landet, dels av andra länders medborgare, dels av egna medborgare som återvänder från ett annat land
- arbeta för ett ökat fokus på barn som migrerar, och för att säkerställa ett jämställdhetsperspektiv
- verka för en mer jämn global ansvarsfördelning och bidra till bättre former för global styrning och samverkan.

Människor har i alla tider rört sig både inom länder och över gränser. I dag finns cirka 250 miljoner internationella migranter i världen, av vilka cirka 65 miljoner är flyktingar. Ungefär två tredjedelar av världens flyktingar är så kallade internflyktingar, det vill säga flyktingar i sitt eget land.

Riktningen på, och sammansättningen av, migrant- och flyktingströmmarna har varierat över tid. I dagsläget ser vi att stora grupper människor flyr exempelvis från och inom Afrikas horn och delar av Mellanöstern. På många håll ser vi ett ökande gap mellan å ena sidan respekten för de mänskliga rättigheterna och å andra sidan vissa länders nationella migrations- och flyktingpolitik.

För att migranternas och flyktingarnas mänskliga rättigheter ska kunna säkerställas behöver flera politikområden samverka. Stärkt samarbete länder emellan är likaså avgörande. Det handlar både om att förebygga situationer som tvingar människor att fly såväl som att tillvarata migranternas och flyktingarnas fri- och rättigheter. Arbetet med migration i utrikespolitiken måste därför ske som en del av samstämmighetspolitiken och med beaktande av de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i alla led. Att säkerställa respekten för asylrätten och de mänskliga rättigheterna för migranter och flyktingar är avgörande för att detta ska kunna ske.

Från svensk sida är det därför prioriterat att verka för att alla individer, oavsett om de uppfyllt kraven för att få en asylansökan beviljad eller inte, behandlas i enlighet med de mänskliga rättigheterna. Detta kräver i sin tur en väl fungerande ordning för hantering av migration, även vad gäller återvändande, som bygger på rättsstatens principer och ett samarbete på såväl regional som global nivå. På så sätt kan den lagliga migrationens

positiva effekter stärkas och de negativa effekter som kan följa av irreguljär migration motverkas.

Kvinnor och barn kan vara särskilt utsatta i migrations sammanhang. Det är därför viktigt att riktlinjer för skydd av utsatta migranter belyser såväl kvinnliga migranternas situation som den särskilda sårbarhet och de risker som barn utsätts för, inte minst de barn som är ensamma eller separerade från sina familjer.

Det internationella systemet och formerna för styrning av och samarbete om migrations- och flyktingfrågor behöver också stärkas för att åstadkomma en mer rättvis global ansvarsfördelning och för att på så sätt värna migranternas och flyktingars rättigheter mer effektivt. Ett viktigt framsteg i frågan om global styrning av migration är beslutet om införlivandet av Internationella migrationsorganisationen (IOM) i FN, som antogs vid FN:s högnivåmöte om flykting- och migrationsströmmar den 19 september 2016.

Agenda 2030 och *Addis Abeba Action Agenda* spelar en särskild roll i sammanhanget. För att uppfylla dessa överenskomna mål behövs fördjupat arbete för att stärka respekten för migranter, och inte minst migrantarbetarens mänskliga rättigheter. Migrationsaspekter i utvecklingsarbetet måste också stärkas generellt och formerna för det internationella samarbetet kring migration förbättras.

För regeringen är det viktigt att internationella överenskommelser kring migration ligger i linje med internationell rätt inklusive EU-rätten.

Säkerställandet av den mänskliga rättigheten att söka asyl liksom säkerställandet av flyktingars åtnjutande av mänskliga rättigheter ankommer på enskilda stater. På det internationella planet har FN:s högkommissarie för flyktingar (UNHCR) ett grundläggande mandat för att arbeta med att främja och säkerställa skyddet för flyktingar enligt FN:s flyktingkonvention. Sverige stöder UNHCR:s arbete och är en av de största bidragsgivarna till organisationen. Förutom UNHCR har flera internationella organisationer mandat att arbeta med och bevaka migranternas, asylsökandes och flyktingars åtnjutande av mänskliga rättigheter, bland andra Internationella migrationsorganisationen (IOM), FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR), Internationella arbetsorganisationen (ILO) och Europarådet. Det globala forumet för migration och utveckling (GFMD) har en viktig roll i att främja migranternas rättigheter genom erfarenhetsutbyte som ger möjlighet till förbättrad policyutveckling på området.

6.3 Internationell krishantering

Regeringen avser att:

- se till att all personal som Sverige skickar till internationella krishanteringssatser ska vara utbildad i, och ha kunskap om, kvinnors, mäns, flickors och pojkars behov och roller i konflikt- och postkonfliktsituationer
- verka för att stärka jämställdhetsperspektivet i EU:s civila och militära krishanteringsinsatser, från styrdokument och insatsrapportering till verksamheten i fält.

Internationell krishantering syftar till att skapa förutsättningar för människor i konflikt- och postkonfliktsituationer att leva i fred, frihet, säkerhet och rättvisa. Denna verksamhet ska bidra till stärkt demokrati och jämställdhet, ökad säkerhet, frihet från förtryck och våld samt ökad respekt för mänskliga rättigheter.

FN:s säkerhetsrådsresolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet inklusive de sju uppföljande resolutioner som antagits utgör den internationella agendan för kvinnor, fred och säkerhet. Resolutionerna slår fast att kvinnors ökade deltagande är en förutsättning för att uppnå hållbar internationell fred och säkerhet. Det gäller såväl i arbetet med att förebygga, hantera och lösa konflikter som i fredsbyggande och återuppbyggande efter konflikt. Jämställdhet är en viktig del i att bygga fredliga samhällen, vilket innebär att satsningar på kvinnors och flickors fulla åtnjutande av de mänskliga rättigheterna är en viktig del i att förebygga konflikter. Likaså är miljö- och klimatarbetet en viktig del i fattigdomsbekämpning, fredsbyggande och ökad jämställdhet.

Strävan efter jämställdhet är en grundläggande del i EU:s bredare säkerhets- och försvarspolitiska målsättningar.

Arbetet inom ramen för OSSE utgår från det breda säkerhetsbegreppet, där respekten för demokrati, rättsstaten och mänskliga rättigheter utgör grunden för säkerhet. Vårt partnerskap inom Nato bygger på gemensamma normer och värderingar vad gäller mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatsprincipen.

6.4 Konflikter och den internationella humanitära rätten

Regeringen avser att:

- fortsatt bidra till arbetet med att stärka efterlevnaden av den internationella humanitära rätten
- uppmärksamma och motverka sexuellt och könsbaserat våld i väpnade konflikter och andra kastrofsituationer
- stödja genomförandet av EU:s riktlinjer om internationell humanitär rätt
- verka för att fler stater ansluter sig till relevanta konventioner om internationell humanitär rätt, till exempel tilläggsprotokollen till Genèvekonventionerna.

Krig och väpnade konflikter fortsätter att plåga mänskligheten. Antalet konflikter ökar och de blir dessutom allt mer utdragna. Dagens väpnade konflikter har kommit att gå från konventionella krig mellan stater till konflikter inom en stat som även involverar internationella och icke-statliga aktörer. Dessa konflikter skiftar inte sällan i intensitet och i antalet inblandade aktörer. Samtidigt som de flesta konflikter är interna har flera av dessa fått en tydlig, internationell prägel: utomstående aktörer dras av olika anledningar in i redan pågående konflikter, vilket ofta intensifierar stridigheterna och förvärrar den redan trängande humanitära situationen.

Den del av folkrätten som syftar till att begränsa det lidande som väpnade konflikter orsakar för civila och stridande – den internationella humanitära rätten – ställs därmed inför stora och komplexa utmaningar. Sverige ser därför ett stort behov av att värna och stärka efterlevnaden av dessa regler. Den internationella humanitära rätten reglerar hur parterna till en väpnad konflikt får bedriva krigföring och syftar till att humanisera denna. Kärnan i regelverket utgörs av Genèvekonventionerna och dess tilläggsprotokoll som i huvudsak syftar till att upprätthålla vissa humanitära minimikrav som gäller för alla parter i konflikter och som kommer alla berörda individer till del.

Dessa konventionsbundna regler anses även i huvudsak utgöra internationell sedvanerätt och är därmed bindande för alla parter i väpnade konflikter. Medan de mänskliga rättigheterna gäller i fredstid och i vissa fall också under väpnad konflikt eller i krig, gäller den internationella humanitära rätten enbart under krig eller väpnad konflikt.

Den kanske största utmaningen för den internationella humanitära rätten är dess bristande efterlevnad. I takt med att de väpnade konflikterna ökar och förvärras har efterlevnaden försämrats. Det är därför en prioriterad fråga för Sverige att förmå stater och andra aktörer att följa den internationella humanitära rätten.

En annan stor utmaning är det sexuella och könsbaserade våld som förekommer i många av världens väpnade konflikter. Inte sällan används det på ett systematiskt och utstuderat sätt som en del av en militärstrategi. Sexuellt och könsbaserat våld får oerhörda konsekvenser även utanför konflikten i fråga och påkallar omedelbara insatser. För att möta denna utmaning arbetar Sverige bland annat för att brottsoffer ska kunna få gottgörelse genom rättsväsenden på internationell och nationell nivå samt att kvinnor ska få vara delaktiga i tillämpningen av den internationella humanitära rätten.

Parallellt med den internationella humanitära rätten har det på senare år skett en utveckling av den internationella straffrätten med etableringen av den internationella brottmålsdomstolen ICC som ett historiskt genombrott. Den internationella straffrätten och internationell humanitär rätt innebär också under vissa förutsättningar en skyldighet för stater att i nationella rättssystem lagföra individer för folkmordsbrott, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Inom ramen för arbetet med ICC är Sverige engagerat i hur sexuellt och könsbaserat våld i konflikt bättre kan förebyggas och lagföras.

Regeringen avser att:

- förbättra samstämmigheten mellan handels-, närings- och utrikespolitik genom att arbeta aktivt för att svenska investeringar i utlandet ska leda till hållbart företagande och respekt för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer
- öka kunskapen på Sveriges ambassader om FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter samt hållbart företagande så att de kan stödja svenska företag i dessa frågor när företagen är verksamma utomlands.

Regeringen anser att företagande och respekt för mänskliga rättigheter ska gå hand i hand och vara en del av en aktiv politik för hållbart företagande. En förbättrad samstämmighet mellan handels-, närings-, utvecklings- och utrikespolitik är centralt för att skapa bättre förutsättningar för hållbart företagande och respekt för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Det kan bland annat röra frågor om anständiga arbetsvillkor, grundläggande arbetarskydd och fackliga rättigheter som stadgas i FN:s centrala konventioner om mänskliga rättigheter och som merparten av världens stater ratificerat.

Företag som agerar enligt internationella riktlinjer för hållbart företagande kan bidra till hållbar utveckling, till exempel genom anständiga arbetsvillkor, ökad jämställdhet, antikorruption, miljöhänsyn och respekt för mänskliga rättigheter. Genom institutionsbyggande och kapacitetsutveckling kan till exempel utvecklingssamarbetet stärka förutsättningarna för hållbart företagande i utvecklingsländer.

Regeringen är tydlig med att svenska företag förväntas respektera mänskliga rättigheter i all sin verksamhet, både i Sverige och utomlands. Det gäller inte minst i de länder där respekten för mänskliga rättigheter brister. Det innebär att företagets verksamhet inte ska orsaka, bidra eller vara kopplade till kränkningar av mänskliga rättigheter, att de ska agera för att förhindra sådana kränkningar samt att försöka gottgöra situationen för den drabbade. Företagens ansvar gäller oberoende av staters förmåga eller vilja att fullgöra sina egna skyldigheter i fråga om mänskliga rättigheter. Arbetet måste anpassas efter verksamhetens förutsättningar och effekt på de mänskliga rättigheterna.

Regeringens insatser inom området utgår bland annat från Sveriges nationella handlingsplan för företagande och mänskliga rättigheter, som lanserades i augusti 2015. Handlingsplanen syftar till att omsätta FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter i praktisk handling. Den är också en viktig del i regeringens höjda ambitionsnivå inom utrikeshandelsområdet genom Sveriges exportstrategi samt inom området hållbart företagande, där regeringen överlämnade en skrivelse till riksdagen i december 2015 om den nya politiken (skr. 2015/16:69 Politik för hållbart företagande). Likaså är den en viktig del i politiken för global utveckling och i arbetet med Agenda 2030.

I handlingsplanen uppmanar regeringen bland annat företag att anta en policyförklaring om att respektera mänskliga rättigheter i sin verksamhet, kartlägga och kontrollera risker i sin värdekedja samt införa rutiner för

hur anställda kan slå larm om missförhållanden. Regeringen har bland annat också gett uppdrag till Business Sweden att stärka sitt stöd till företagen inom detta område, med särskilt fokus på små och medelstora företag. Frågor kring hållbart företagande och mänskliga rättigheter ska också tas upp vid främjarinsatser och resor för företagsdelegationer. I arbetet ingår också stöd till utlandsmyndigheterna att bistå svenska företag i frågor som rör hållbart företagande, inklusive företagande och mänskliga rättigheter.

6.6 Miljö, klimat och mänskliga rättigheter

Regeringen avser att:

- verka för ökad uppmärksamhet på sambanden mellan miljö, klimat och mänskliga rättigheter och driva frågor om demokrati, transparens, delaktighet och miljöanalyser
- uppmärksamma att problemen både kan vara lokala, nationella och regionala och behöva angripas på olika nivåer
- arbeta aktivt för att öka vår förmåga att begränsa miljö- och klimatförändringarnas inverkan på regioners stabilitet och långsiktiga säkerhet
- främja en socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar utveckling genom att verka för en vidgad diskussion om hur de globala investeringsströmmarna kan riktas.

Kopplingen mellan skyddet av klimat, miljö och respekten för de mänskliga rättigheterna uppmärksammas allt mer, inte minst inom arbetet för hållbar utveckling och Agenda 2030. Utgångspunkten är att en hälsosam miljö är central för förmågan att kunna åtnjuta de mänskliga rättigheterna. Detta samband underströks redan vid FN:s första konferens om mänsklig miljö i Stockholm 1972. Vid världstoppmötet om hållbar utveckling i Johannesburg fastslogs att respekten för mänskliga rättigheter är en förutsättning för att hållbar utveckling ska kunna uppnås.

På sikt kommer kopplingen mellan skyddet av miljön och respekten för de mänskliga rättigheterna att bli allt mer angelägen. Detta gäller inte minst förarbetet med att minska effekterna av klimatförändringarna där både anpassnings- och utsläpps begränsningsåtgärder påverkar förutsättningarna för mänskliga rättigheter. Omvänt gäller att respekt för mänskliga rättigheter kan bidra till ett framgångsrikt miljöarbete och hushållning med naturresurser.

Klimatförändringarna hotar ekonomisk, social och politisk utveckling i synnerhet i utvecklingsländer. De drabbar i synnerhet fattiga människor, som ofta är särskilt sårbara för krympande skördar, försvinnande åkerarealer, högre havsnivå, översvämningar och klimatmigration m.m. Tilltagande utvinning av naturresurser och spridning av miljögifter är andra hot. Resursbrist kan resultera i flykting- och migrationsrörelser vilket kan bidra till motsättningar och ökad konfliktrisk där situationen för de mänskliga rättigheterna i området förvärras. I instabila situationer kan politiska grupper utnyttja den uppkomna situationen vilket kan medföra spänningar mellan folkgrupper i försvagade samhällen.

FN:s specialrapportör i frågor som rör miljö, klimat och mänskliga rättigheter har i flera rapporter visat hur människors rätt till en rimlig levnadsstandard och hälsa hotas av ohållbar exploatering som också strider mot demokratisk samhällsstyrning och principer om ansvarsfullt företagande. Rapportören påpekar att miljöförstöring är en faktor som tydligt påverkar åtnjutandet av mänskliga rättigheter och har i sina rapporter bland annat visat hur urfolks åtnjutande av mänskliga rättigheter åsidosätts i samband med hårdför exploatering av naturresurser som timmer, mineraler och olja.

Ekonomisk tillväxt har på många håll lyft människor ur fattigdom. Samtidigt har tillväxten i många länder och städer inte skett på ett miljömässigt hållbart sätt, med betydande föroreningar av bland annat luft och vatten, något som påverkar miljön negativt och försämrar människors hälsa och försörjningsmöjligheter.

För att kunna bemöta dessa problem är det nödvändigt att verksamheten inom olika politikområden är samstämmig och uppmärksammar och åtgärdar de problem som kan uppstå. Detta gäller också de föroreningar av luft och vatten som påverkar människors hälsa och som gett upphov till exempelvis missfall, missbildningar på nyfödda och cancer.

Miljö- och hälsoproblemen är många gånger särskilt allvarliga i samband med illegal verksamhet, som timmeravverkning och brytning av mineraler, samt där det förekommer tvister kring vem som har rätt till mark och naturresurser. I flera regioner finns också problem i samband med exploatering av gruvor och oljekällor som sker parallellt med exploatering av kvinnor och barn för sexuella ändamål och arbete.

Sverige ser med särskild oro på hot och våld mot individer och grupper som påtalat föroreningar och som genom möten och demonstrationer begärt att ansvariga företag och politiker ska ställas inför rätta. Våldet och hoten inskränker dessa människors mötesfrihet och kan likaså utgöra inskränkningar av deras markrättigheter. Våldet och hoten bromsar också utvecklingen i fråga om demokratisk samhällsstyrning.

Sverige arbetar för att alla länder ska ställa om till ett hållbart samhälle med låga utsläpp och hög motståndskraft mot klimatförändringarnas effekter. En sådan omställning har, rätt genomförd, också positiva effekter på ekonomisk utveckling och fattigdomsbekämpning, energiförsörjningstrygghet och förbättrad hälsa samtidigt som åtnjutandet av mänskliga rättigheter säkras. Sveriges arbete för att genomföra klimatavtalet från COP 21 som antogs i Paris 2015 och Agenda 2030 ska ses som ett led i arbetet för mänskliga rättigheter, demokrati och respekt för rättsstatens principer.

Kvinnor, män, flickor och pojkar drabbas olika av konsekvenserna av klimatförändringar och knappa naturresurser. Kvinnor och flickor påverkas av och måste förhålla sig till tillgången till naturresurser och klimatet i större utsträckning då de traditionellt tar ansvar för matproduktion och insamling av vatten och bränsle. Arbetet är tidskrävande och ansträngande och får stora konsekvenser för kvinnors egenmakt, utbildning, läskunnighet, näring, hälsa, ekonomiska möjligheter och deltagande i det sociala livet och politiska aktiviteter. Samtidigt är kvinnor avgörande aktörer i arbetet med att motverka

klimatförändringar och att verka för en hållbar användning av resurser då de har stor kunskap om mat, vatten och energisystem.

Sverige verkar för en vidgad diskussion om hur de globala investeringsströmmarna kan riktas så att de främjar en socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar utveckling med ett betydligt mindre inslag av fossil energi. Detta kräver att alla politikområden tar ett gemensamt ansvar. Rättighetsperspektivet är centralt i arbetet då miljö- och klimatfrågan till stor del handlar om att värna rätten till utveckling och mänskliga rättigheter. Sverige ska leva upp till sina egna åtaganden och stödja utvecklingsländer så att även de kan anpassa sig till klimatförändringarna.

6.7 Terrorism

Regeringen avser att:

- stärka rättsstaten nationellt och internationellt för att motverka och förebygga våldsbejakande extremism
- verka för att kampen mot terrorismen bedrivs med full respekt för folkrätten, de mänskliga rättigheterna och rättssäkerheten
- motverka att länder använder terrorismen som förevändning för att genomdriva otillåtna inskränkningar.

Skyddet och främjandet av mänskliga rättigheter, demokratin och rättsstatens principer utgör en central del i arbetet mot våldsbejakande extremism och terrorism. Genom att främja demokrati, jämställdhet, delaktighet och respekt för alla människors lika värde kan extremism, rasism och liknande former av fientlighet, diskriminering och utanförskap motverkas. En grundläggande förutsättning för all terrorismbekämpning är därför att mänskliga rättigheter och rättsstatens principer respekteras och skyddas. Detta angreppssätt genomsyrar Sveriges arbete mot våldsbejakande extremism och terrorism såväl nationellt som internationellt.

Terrorism hotar internationell fred och säkerhet, nationell säkerhet och individens fri- och rättigheter. Terrorismen och den våldsbejakande extremismen försöker undergräva och försvaga demokratin och de mänskliga rättigheterna. Förutom rätten till liv, hälsa och frihet undergrävs även yttrandefriheten när hot om våld leder till självcensur, men även rätten till församlingsfrihet urholkas när människor inte vågar samlas på offentliga platser till följd av hot om våld. Men även civilsamhällets möjligheter att verka, liksom möjligheten till social och ekonomisk utveckling hotas.

Stater har en skyldighet att vidta åtgärder för att skydda människors rätt till liv och säkerhet samt åtala och lagföra dem som gör sig skyldiga till terroristbrott. Terrorism ska bekämpas med medel som hör hemma i ett öppet, demokratiskt och rättssäkert samhälle och varje åtgärd ska stå i proportion till syftet med åtgärden, både när det handlar om ny generell reglering och tillämpningen av denna reglering vid en specifik insats.

Bekämpningen av terroristbrottslighet innebär därför ibland svåra avvägningar mellan olika intressen och målsättningar. Respekten för fri-

och rättigheter är grundläggande i arbetet mot terrorism och får endast begränsas för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och enbart med sådana åtgärder som är nödvändiga, ändamålsenliga och proportionerliga.

På många håll i världen har dock antiterrorism lagar antagits som på ett oproportionerligt sätt inskränker människors rättigheter. Ibland utgör arbetet mot terrorismen helt eller till del ett svepskäl av auktoritära regimer för att förfölja och åtala oliktankande, bedriva massövervakning av människors kommunikation, begränsa politisk debatt och införa censur av medier och internet.

Åtgärder av denna typ bidrar inte till kampen mot terrorismen, utan riskerar att underlätta extremistiska rörelsers mobilisering samtidigt som det undergräver arbetet mot våldsbejakande extremism och bidrar till terrorismens långsiktiga mål att försvaga de mänskliga rättigheterna, demokratin och rättsstatens principer.

Våldsbejakande extremistiska grupper, nätverk och individer använder internet och sociala medier för spridande av propaganda och annat material som glorifierar våld, våldsbejakande ideologier och terrorism. Det är viktigt att vara rustad för att bemöta och kritiskt ifrågasätta sådan propaganda och sådana antidemokratiska budskap även när de sprids på internet.

Sveriges arbete med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism har sin grund i att värna samhällets demokratiska principer och alla människors lika värde och rättigheter. På det sättet görs samhället mer motståndskraftigt mot våldsbejakande extremism.

Sverige värnar såväl de mänskliga rättigheterna som en fördjupad kamp mot terrorismen i multilaterala och bilaterala forum. Sveriges politik för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer – liksom det bredare utvecklingssamarbetet – är i sig ett bidrag till detta arbete.

7 Verktyg och arenor

7.1 Nätverk, samverkan och dialog

Regeringen avser att:

- vägledas i valet av utrikespolitiskt verktyg av intressena hos de personer vars rättigheter behöver försvaras och främjas
- konsekvent och välgrundat ta upp de mänskliga rättigheterna i utrikespolitiska dialoger och möten, multilateralt och bilateralt, i nationell kapacitet, i ad-hoc koalitioner och genom EU
- ge politiskt och finansiellt stöd till internationella institutioner som har en vakthundsfunktion använda utlandsmyndigheterna som en plattform för att skapa bättre kontakter och nätverk med och mellan civilsamhällets organisationer och MR-försvare
- samarbeta med likasinnade inom och utanför EU, och i nära dialog med det svenska civila samhället och näringslivet för maximalt genomslag
- verka för bredare samverkan med nya, innovativa aktörer, multilaterala organisationer och det internationella civilsamhället
- kombinera insatser inom utvecklingssamarbetet, främjandet och andra politikområden för att genom olika projekt driva frågor om mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer på nya och mer effektiva sätt.

Sverige arbetar med frågor som rör mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i länder på hela skalan – från de mest repressiva miljöerna och sviktande stater till välutvecklade demokratier. Situationen för att främja rättigheter i EU och i multilaterala organ som FN, OSSE och Europarådet skiljer sig åt och förändras över tid. När utmaningarna ökar i omfattning blir det allt viktigare att utveckla metoder och anpassa verktyg efter en aktuell omvärldsanalys och de lokala förutsättningarna. Flexibilitet, lyhördhet och kreativitet är därför av största vikt.

Nätverk, alliansbygganden och flerpartssamarbete för att stärka mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer blir allt mer betydelsefullt för att kunna bedriva ett effektivt arbete. Det diplomatiska fältarbetet med aktivt nätverksbyggande blir därför än viktigare. Strategiska samarbeten och gemensamma aktiviteter genom hela det internationella systemet krävs för att kunna påverka och få genomslag för prioriterade frågor. Regionala institutioner i allmänhet, och EU i synnerhet, är särskilt viktiga i arbetet.

Upprätthållandet av breda kontakter med och synliggörandet av rättighetsfrämjande aktörer inom många olika samhällssektorer är en förutsättning för det svenska arbetet på området. Rättighetsperspektivet, där samarbete och dialog är centrala, är därför viktigt även inom utrikespolitiken. Svenska utlandsmyndigheters roll som plattform för

dialog och bred samverkan utgör ett centralt verktyg för Sverige. Aktivister och organisationer som bjuds in till dialog, seminarier och mottagningar legitimeras och deras arbete stärks. Löpande kontakter med MR-försvarare, till exempel genom bevakning av rättegångar, inte minst på landsbygden, utgör viktiga arbetsområden för svenska diplomater i fält.

När mänskliga rättigheter kränks är offentliga uttalanden och kritik från högsta nivå i många fall ett mycket effektivt verktyg, och i andra fall kan en direkt och uppriktig dialog med landet i fråga bäst tjäna syftet. I många fall bör verktygen kombineras. Det svenska agerandet måste anpassas till varje specifik omständighet och den enskildes säkerhet och intresse sätts i främsta rummet. Den löpande värdegrundade politiska dialogen är central för att synliggöra och stärka respekten för normer och åtaganden vad gäller mänskliga rättigheter. Det svenska stödet till internationella institutioner med en vakthundsfunktion är likaså viktigt.

Befintliga dialogtillfällen, inte minst genom EU, politiskt besöksutbyte och internationella möten måste användas för att driva aktuella frågor mot andra stater. Ett politiskt engagemang på hög nivå gentemot andra länder är av största betydelse för ett effektivt genomslag. Offentlig diplomati möjliggör bredare kontaktytor och nya plattformar för dialog och utgör på så sätt ett av de viktigare verktygen för att föra en rättighetsbaserad dialog kring mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer.

Många utlandsmyndigheter, i såväl multilaterala forum som på landsnivå, möter allt fler motargument från olika regimers företrädare. Stater som tidigare var måna om att ge sken av att uppfylla sina internationella förpliktelser ifrågasätter nu systemet som sådant och omtolkar, relativiserar eller förvanskar begrepp och etablerade normer. Detta ställer ökade krav på kunskap, saklighet, argumentationsunderlag och rättslig grund för de uttalanden och positioner som tas fram.

Det finns också ett värde i att utifrån svenska erfarenheter redovisa de många positiva effekter som följer av ett öppet och jämställt samhälle som präglas av rättsstatens principer och ett demokratiskt samhällsstyre.

Ett avstamp i den betydelse som mänskliga rättigheter, demokrati och en fungerande rättsstat har haft för Sveriges utveckling – från ett fattigt bondesamhälle till ett av världens mest innovativa och jämlika länder – kan ge nya ingångar till dialog och erfarenhetsutbyte, även om de mänskliga rättigheternas egenvärde alltid måste stå i främsta rummet. Samtidigt är det av vikt att framföra detta med ödmjukhet och inte tveka att redovisa den ibland livliga diskussion om respekten för mänskliga rättigheter som finns i vårt land.

Regeringen avser att:

- bedriva ett utvecklingssamarbete som prioriterar mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer både som mål och medel
- verka för ett utvecklingssamarbete inom mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer som svarar mot de utmaningar som ställs vad gäller snabbhet, analys och flexibilitet
- verka för att rättighetsperspektivet genomsyrar såväl det svenska utvecklingssamarbetet som det arbete som bedrivs genom multilaterala aktörer och genom EU
- verka för att ett rättighetsperspektiv genomsyrar genomförandet av de 17 globala målen i Agenda 2030.

För att kunna svara upp mot de globala utmaningarna tar Sveriges utvecklingssamarbete sin utgångspunkt i fattiga människors perspektiv på utveckling samt utifrån ett rättighetsperspektiv. Demokrati och mänskliga rättigheter utgör den allra största delen av svenskt utvecklingssamarbete.

Det svenska utvecklingssamarbetet har ett integrerat perspektiv med hållbarhetens alla olika dimensioner. Stärkandet av institutioner ska vara en integrerad del av utvecklingssamarbetet och bidra till öppenhet, långsiktigt hållbar kapacitet, stärkt lokalt ägarskap samt möjliggöra ansvarsutkrävande. Fungerande institutioner är avgörande för att stater ska kunna leva upp till sina skyldigheter vad gäller mänskliga rättigheter. Stabila institutioner bidrar till långsiktig hållbarhet och stärkt motståndskraft, vilket i sin tur kan minska effekterna av humanitära kriser. De långsiktiga institutionsbyggande insatserna behöver dock kompletteras med möjligheter att arbeta med snabba och flexibla insatser till en bredd av aktörer. Regeringen arbetar för större flexibilitet i utvecklingssamarbetet.

Det är av vikt att stöd till civilsamhället och MR-försvare, när dessa aktörer utsätts för ökat tryck, är anpassat och ändamålsenligt exempelvis vad gäller krav på kapacitet och kvantitativa resultat. Även stöd till nya aktörer och informella nätverk kan behöva anpassas om den administrativa kapaciteten är begränsad.

Ett större fokus behöver läggas på nätverksbyggande och stöd till folkrörelser och lokala grupper och mer effektiva plattformar för bättre samverkan mellan olika aktörer. Stöd till nätverk mellan civilsamhällesaktörer över gränser, liksom stödjandet av regionala och lokala civilsamhällesaktörer är viktigt, inklusive olika former av utbyten. En nära dialog med civilsamhällets organisationer från regeringens sida kan också lyftas fram i sammanhanget.

Arbetet med att driva människorätts-, demokrati- och rättsstatsfrågorna i svåra miljöer kan kräva nya arbetsätt. Ett långsiktigt arbete för uppbyggnad av demokratiska och rättsstatliga institutioner är viktigt för att konsolidera och befästa demokratiska landvinningar. Ett ökat användande av innovativa ansatser, både inom ramen för EU-samarbetet

liksom exempelvis genom samarbeten med multilaterala och privata aktörer kan vara en del i detta arbete. Utvecklingssamarbetet ska bättre anpassas efter den politiska kontexten.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer är grundförutsättningar för genomförandet av Agenda 2030. Agendans alla mål syftar till att förverkliga allas mänskliga rättigheter. Den svenska ambitionsnivån vad gäller mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer är dock väsentligt högre än vad som överenskommits inom Agenda 2030.

Denna skrivelse vägleder Sveriges samlade arbete när det gäller mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer på hela det utrikespolitiska området, inklusive utvecklingssamarbetet. Den övergripande inriktningen för hela utvecklingssamarbetet styrs av policyramverket för det svenska utvecklingssamarbetet som sedan konkretiseras i budgetpropositioner och genom instruktioner, strategier och regleringsbrev.

7.3 Arbetet på landsnivå

Regeringen avser att:

- långsiktigt arbeta genom politisk dialog med länders regeringar och civilsamhälle, i regionala och internationella forum samt i utvecklingssamarbetet
- använda, stärka och påverka redan existerande verktyg som UPR, FN:s konventionskommittéer och specialprocedurer för att bättre koppla globala processer som rör mänskliga rättigheter till landnivån och för en tydligare uppföljning av länders utveckling
- publicera rapporter om de mänskliga rättigheterna som också innefattar demokrati och rättsstatens principer
- arbeta med lands- och/eller regionspecifik planering för arbetet med att främja mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer
- förbättra stödet till utlandsmyndigheter för att dessa mer effektivt ska kunna arbeta för mänskliga rättigheter, demokratiutveckling och främjande av rättsstatens principer.

Det universella, normativa ramverket för mänskliga rättigheter är väl utvecklat och omfattar även stöd för demokrati och rättsstatens principer, men brister ofta i genomförandet. Anledningarna varierar men bottnar bland annat i politisk påverkan av rättsprocesser, ekonomiska särintressen och brist på såväl resurser som kunskap. En särskild utmaning är att säkra fattiga människors tillgång till rättvisa.

Staten har alltid ansvaret för att upprätthålla respekten för mänskliga rättigheter. Detta omfattar såväl skyldigheter att skydda individens rättigheter, vilket kan kräva att vissa handlingar kriminaliseras och straffbeläggs genom nationell rätt, som att säkerställa att det finns ett fungerande rättsväsende för att lagföra brott.

Det internationella samfundet kan stödja stater i sådant arbete, till exempel genom att verka för tillgång till rättvisa för offer för våld och

övergrepp. Sverige ska verka för en systematisk ansats i genomförandet av respekten för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer på landsnivå. Långsiktig planering och utvecklande av tydliga prioriteringar på landsnivå är avgörande, liksom att utforma arbetet i beaktande av landsspecifika utmaningar och möjligheter.

En konstruktiv ansats för att främja mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer på landsnivå innebär en kombination av insatser och verktyg. Det kan handla om att uttala sig om enskilda fall där de mänskliga rättigheterna har kränkts, att uttala sig vid kriser, att uttrycka stöd för utsatta befolkningsgrupper och organisationer eller att verka för att stärka viktiga institutioner.

Beroende på situationen kan sådana budskap förmedlas av t.ex. företrädare för svenska utlandsmyndigheter, och bör ske i samverkan med gemensamt EU-agerande. Det handlar också om ett långsiktigt arbete, som löpande dialoger med länders regeringar, strategiskt samarbete med en bredd av aktörer och utvecklingssamarbete. Offentlig diplomati och sociala medier kan beroende på kontext vara viktiga kanaler för att driva rättighetsfrågor.

Globala processer som rör mänskliga rättigheter ska kopplas bättre till landsnivån. Sverige vill använda arbetet med den universella granskningsmekanismen, Universal Periodic Review (UPR), rapporter från FN:s konventionskommittéer och specialrapportörer som processinriktade instrument för att följa upp länders utveckling inom berörda områden, i dialog med såväl regeringar som det civila samhället.

Även domar från Europadomstolen bör fortsatt uppmärksammas och följas upp. God kunskap om länder är avgörande. Sveriges landsspecifika rapporter om situationen för mänskliga rättigheter i världens länder vidgas till att lägga större vikt vid även demokrati och rättsstatens principer. Rapporterna kommer även att än tydligare uppmärksamma situationen vad gäller kvinnors och flickors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna.

Förbättrade möjligheter att flexibelt genomföra strategiskt viktiga, korta och snabba insatser är viktigt för möjligheten till förbättrad påverkan på landsnivå. Kopplingen mellan utvecklingssamarbetet och den politiska dialogen (inklusive EU:s) bör stärkas. Det är också viktigt att det finns flexibilitet i utvecklingssamarbetet som medger korta och snabba insatser inom ramen för en strategi vilka svarar mot utvecklingen i landet.

Svenska utlandsmyndigheter ska inom ramen för sin verksamhetsplanering konkretisera sitt arbete för att främja mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer.

Regeringen avser att:

- genom EU verka för tvärregionala samarbeten med stater som delar Sveriges och EU:s värderingar och också, i samverkan med civilsamhället, motverka försök att urholka, försvaga och relativisera de mänskliga rättigheterna och deras universalitet
- stärka ett enat agerande från EU:s medlemsstater och institutioner
- verka för att främjande och skydd av de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer säkerställs både i den interna och externa EU-politiken
- inom EU verka för att frågor om mänskliga rättigheter och demokrati, inklusive främjande av jämställdhet och kvinnors och flickors åtnjutande av mänskliga rättigheter, intar en central roll i relationen med tredjeländer, inklusive i den politiska dialogen i strategiska styrdokument och handlingsplaner
- verka för Lissabonfördragets upprätthållande inklusive mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer internt inom EU
- aktivt bidra till att mänskliga rättigheter och demokrati får än större utrymme och genomslag inom enskilda politikområden
- aktivt verka för att EU:s yttre åtgärder konsoliderar och stöder demokrati, rättsstaten, de mänskliga rättigheterna och folkkrätten
- verka för ett starkt rättighetsperspektiv i EU:s utvecklingssamarbete.

Europeiska unionen (EU) är en central plattform för arbetet med att påverka respekten för de mänskliga rättigheterna, demokratin och rättsstatens principer. Sverige ska verka för att EU fortsätter att vara en stark aktör för de mänskliga rättigheternas allmänna giltighet, för demokrati och för rättsstatens principer. EU-fördraget slår fast att unionen ska bygga på värdena respekt för människans värdighet, frihet, demokrati, jämlikhet, rättsstaten och respekt för de mänskliga rättigheterna, inklusive rättigheter för personer som tillhör minoriteter. EU bygger på främjande och skydd av mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer vilka anges som grundvalar för hållbar fred, utveckling och välstånd. Detta åtagande ligger till grund för all intern och extern politik i EU och är rättsligt bindande i enlighet med EU-fördraget och EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna.

EU:s allmänna råd har inrättat en årlig dialog för att förbättra den gemensamma förståelsen för efterlevnad av rättsstatens principer i EU. Dialogen ska baseras på objektivitet, icke-diskriminering och likabehandling av alla medlemsstater, samt vara opartisk och faktabaserad. Den utformas så att den kompletterar och drar nytta av EU-institutioners och internationella organisationers, särskilt Europarådets, expertis. Dialogen kompletteras med tematiska diskussioner.

Respekten för rättsstatens principer och EU:s grundläggande värden är en förutsättning för europasamarbetet och det ömsesidiga förtroendet. Intern efterlevnad av grundläggande demokratiska principer är nödvändig för att skapa trovärdighet i EU:s externa agerande. I syfte att stärka rättsstatens principer i EU inrättades ett nytt ramverk 2014.

Ramverket kompletterar överträdelseförfarandet enligt artikel 258 i EUF-fördraget och mekanismerna i artikel 7 i EU-fördraget. Det nya ramverket består av en strukturerad process i tre steg: Europeiska kommissionens bedömning, rekommendation och uppföljning. Tidigare i år inleddes en sådan strukturerad dialog med Polen.

En prioritering i arbetet bör vara en uppstramning av efterlevnaden av rättsstatens principer och en tydligare ömsesidig granskning (*peer review*) av hur EU:s medlemsstater uppfyller sina åtaganden. Det är angeläget för EU:s trovärdighet som extern aktör gentemot tredjeland att EU har en tydligare röst också när det gäller att säkra mänskliga rättigheter inom unionen.

EU:s byrå för grundläggande rättigheter har till uppgift att samla in och analysera information och data, ge råd i form av rapporter och yttranden, samarbeta med det civila samhället samt bedriva informationsverksamhet om de grundläggande rättigheterna. Sverige har medverkat aktivt i arbetet med ramprogrammet för 2013–2017 som bland annat innehåller temaområdena rasism, främlingsfientlighet, diskriminering, barnets rättigheter och romers inkludering.

Sverige ser EU som en central aktör i det globala arbetet som rör mänskliga rättigheter. EU förfogar över viktiga verktyg i form av samarbetsavtal, dialog, integrering av aspekter som rör mänskliga rättigheter och demokrati i alla delar av EU:s externa agerande, uppvaktning av andra länder, finansiella stöd till insatser samt integreringen av ett rättighetsperspektiv. Gemensamma riktlinjer finns för hur EU och medlemsstaterna ska verka för och föra dialog om frågor om till exempel dödsstraff, tortyr, barnets rättigheter, MR-försvare, hbtq-personers rättigheter och religions- och övertygelsefrihet. EU för formella dialoger om mänskliga rättigheter med ett 40-tal stater.

Dessutom finns strategier för arbetet med att främja mänskliga rättigheter framtagna för en lång rad länder. EU antog 2012 ett övergripande och långsiktigt strategiskt ramverk för mänskliga rättigheter och demokrati och 2015 antogs en andra handlingsplan för genomförandet av detta ramverk. Denna omfattande handlingsplan sträcker sig fram till 2019. Ovan syn på mänskliga rättigheter och demokrati reflekteras även i den Europeiska globala strategin.

För de länder i Europas närområde som i dag står utanför unionen men som önskar bli medlemmar utgör EU-närmandeprocessen fortsatt ett effektivt verktyg för reformer, inklusive för att öka respekten för de mänskliga rättigheterna, demokratin och rättsstatens principer. EU-kommissionens ländervisa framstegsrapporter bedömer årligen kandidatländernas framsteg i uppfyllandet av EU:s medlemskapsvillkor. Detta fungerar som en vägkarta för ländernas reformarbete. Sverige har länge tillhört de mest pådrivande medlemsstaterna för utvidgningsprocessen. Stödet grundar sig i övertygelsen att EU-närmandeprocessen på sikt bidrar till stabilitet, fred och utveckling i Europa. Konditionalitet är grundläggande för att bevara utvidgningsprocessens trovärdighet. Framsteg i reformprocessen ska belönas med framsteg i EU-närmandet.

EU:s landstrategier med gemensamma prioriteringar för EU:s arbete på lokal nivå för mänskliga rättigheter och demokrati utgör en del av handlingsplanens genomförande. Landstrategierna har resulterat i mer

samarbete mellan EU-delegationer och medlemsstaternas ambassader om mänskliga rättigheter och demokrati. En central aktör i EU:s utåtriktade MR-arbete är den särskilde representanten som tillsattes 2012. Dennes mandat är att öka effektiviteten, samordningen och synligheten i fråga om mänskliga rättigheter i EU:s utrikes relationer.

Sverige ska aktivt bidra till att mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer får än större utrymme och genomslag inom enskilda politikområden. Sverige bör i detta syfte söka uppnå en effektivare användning av de verktyg som EU och dess medlemsstater har för att i sitt samlade externa agerande främja och försvara mänskliga rättigheter, demokrati, rättsstatens principer och folkrätten.

EU bör utveckla innovativa och flexibla metoder att möta det ökade behovet av stöd till individer och organisationer som kämpar för frihet, demokrati och mänskliga rättigheter i repressiva stater. Ett sådant exempel är *European Endowment for Democracy* (EED) som på kort tid har etablerat sig som en viktig aktör inom EU:s demokratistöd i de södra och östra grannskapen. De existerande programmen inom EU:s demokratistöd, som till exempel det europeiska instrumentet för demokrati och mänskliga rättigheter (EIDHR), bör anpassas för att kunna användas mer flexibelt. Ett exempel på detta är mekanismen Human Rights Crises Facility som riktar sig till utsatta MR-försvare samt kommissionens initiativ till en global plattform för omlokalisering och tillfälligt skydd av MR-försvare i fara.

EU:s gemensamma handelspolitik är en central del i EU:s roll som global aktör och syftar till att stärka förutsättningarna för handel, tillväxt och sysselsättning. I samtliga handels- och samarbetsavtal som EU förhandlar finns MR-klausuler och i vissa avtal är även rättigheter med utgångspunkt i ILO:s kärnkonventioner integrerade.

Sverige arbetar för frihandel, ökad öppenhet och hållbart företagande, och emot protektionism, och verkar för att EU inkluderar referenser till hållbart företagande inklusive FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter i hållbarhetskapitlen i sina bilaterala och regionala handelsavtal, investeringsavtal och partnerskaps- och samarbetsavtal. Sverige lägger stor vikt vid avtalens utformning i denna del med målsättningen att stödja en hållbar ekonomisk, social och miljömässig utveckling.

Bland EU:s instrument finns bl.a *Aid for Trade*, det vill säga handelsrelaterat ekonomiskt stöd som syftar till att stärka möjligheterna för låginkomstländer att delta i och dra nytta av internationell handel, och kan exempelvis bidra till att skapa institutionella förutsättningar för fattigdomsminskning samt att stärka kvinnors ekonomiska egenmakt och arbetstagares rättigheter. EU:s allmänna preferenssystem (GSP) erbjuder utvecklingsländer tullsänkningar och tullfrihet vid import till EU. Länder i syd som ratificerat och effektivt uppfyller sina åtaganden enligt vissa internationella konventioner, främst på områdena arbetsrätt och mänskliga rättigheter, kan erbjudas utökad tullfrihet genom delsystemet GSP+.

Regeringen avser att:

- stärka FN:s roll som global arena för normutveckling och tillsyn av de mänskliga rättigheterna.
- bidra till att säkerhetsrådet inom ramen för sitt konfliktförebyggande och fredsbyggande arbete i större utsträckning integrerar skyddet av mänskliga rättigheter och rättsstatens principer
- betona sambanden mellan säkerhet, utveckling, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer
- med kraft verka för kvinnors och flickors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna i FN:s råd för mänskliga rättigheter samt att upprätthålla och stärka civilsamhällets möjlighet att delta i rådets arbete.
- delta aktivt och engagerat i FN:s universella granskningsmekanism och belysa de kränkningar av mänskliga rättigheter som sker globalt.
- fortsätta att konstruktivt medverka i de granskningar som sker inom ramen för konventionskommittéerna.

Sverige arbetar inom FN för att värna de mänskliga rättigheterna och stödja beslut som avser att förbättra fullgörandet av existerande skyldigheter. FN är det enda världsomspännande mellanstatliga forumet för normutveckling och tillsyn när det gäller efterlevnaden av de mänskliga rättigheterna. Sveriges arbete inom FN speglar Sveriges allmänna ambition att öka organisationens roll och förstärka de internationella insatserna för de mänskliga rättigheterna.

FN:s säkerhetsråd är en stark normbildare, vars arbete alltmer präglas av betydelsen av mänskliga rättigheter. Det gäller exempelvis i det konfliktförebyggande arbetet men också i tematiska diskussioner, som avseende skydd av civila, barn i väpnade konflikter eller kvinnors roll i konflikter. Där det är möjligt brukar Sverige ansluta sig som medförslagsställare på förslag till säkerhetsrådsresolutioner på dessa teman. Sverige har även nyligen anslutit sig till de så kallade Kigaliprinciperna om skydd av civila i FN:s fredsbevarande verksamhet. Säkerhetsrådet har också engagerat sig till stöd för demokrati- och valprocesser i ett antal länder, bland annat genom beslut om valövervakning. FN-sekretariatets politiska avdelning (DPA), vars verksamhet Sverige bidrar till, samordnar FN:s stöd till val och valprocesser.

Inom ramen för det konfliktförebyggande och fredsbyggande arbetet har de mänskliga rättigheterna kommit att spela en alltmer central roll. Skyldigheten att skydda har anammats av säkerhetsrådet i ett antal resolutioner. Genom generalsekretärens initiativ ”Human Rights Up Front” har FN-systemets åtgärder för att förebygga storskaliga brott mot de mänskliga rättigheterna stärkts.

FN:s råd för mänskliga rättigheter (MR-rådet) inrättades 2006 för att ersätta den tidigare kommissionen för mänskliga rättigheter. Rådets huvudsakliga uppgift är att främja och värna de mänskliga rättigheterna.

MR-rådet utgörs av 47 medlemsstater, valda för tre år. FN:s övriga medlemsstater deltar i MR-rådet som observatörer, utan rätt att rösta. MR-rådet är det främsta normbildande organet för mänskliga rättigheter. Sverige kommer att fortsatt prioritera arbetet inom rådet och verka för att Sverige förblir en tydlig röst i rådet för efterlevnaden och stärkandet av de mänskliga rättigheterna.

Sverige arbetar aktivt, såväl inom EU som tillsammans med andra stater, för att motverka försök att urholka, försvaga och relativisera de mänskliga rättigheterna och deras universalitet. Sverige anser att civilsamhället spelar en viktig roll i det globala arbetet för mänskliga rättigheter. Civilsamhällesorganisationernas medverkan och möjlighet att påverka MR-rådets arbete utmanas regelbundet. Sverige arbetar därför för att civilsamhällets möjlighet att delta i rådets arbete upprätthålls och stärks.

Rådet står inför flera utmaningar, däribland en tilltagande arbetsmängd, vilket medför en bred och svårhanterlig dagordning. Även obalansen mellan tematiska och landsspecifika initiativ utgör en utmaning.

Rådet lider även av politisk polarisering vilket försvårar möjligheten att enas om tydliga och genomförbara beslut. Trots detta förblir rådet ett viktigt redskap i kampen för att uppmärksamma grava MR-kränkningar, värna och stärka de mänskliga rättigheterna genom att man vid flera tillfällen lyckats flytta fram positionerna i det normativa arbetet genom sina många specialrapportörer, arbetsgrupper och oberoende experter som ansvarar för tematiska eller landsspecifika frågor. Några belysande exempel på viktiga framsteg i MR-rådet utgörs av tillskapandet av undersökningskommissioner för Nordkorea och Syrien samt specialrapportörer för Iran och Vitryssland.

FN:s MR-råd har också belyst hbtq-personers behov av skydd från våld och diskriminering för att komma i fullt åtnjutande av de mänskliga rättigheterna genom flera resolutioner. Specialprocedurerna har en central roll i att bevaka arbetet inom olika arbetsområden. Sverige kommer att fortsätta att verka för att dessa verktyg bevaras och stärks. Sverige kommer också att fortsätta att motverka försök att begränsa specialprocedurernas oberoende och möjlighet att agera.

MR-rådets mest väletablerade instrument i arbetet för att främja mänskliga rättigheter, demokratisering och rättsstatens principer är den universella granskningsmekanismen Universal Periodic Review (UPR). Inom denna granskas situationen för de mänskliga rättigheterna i samtliga FN:s medlemsstater. Alla FN:s medlemsstater har möjlighet att delta i granskningen av andra länder. Varje år granskas 48 länder vilket innebär att varje stat genomgår en granskning vart fjärde år. Sverige granskades första gången 2010 och andra gången i januari 2015.

UPR-processen har skapat en god grund för jämförelse och uppföljning av hur länder utvecklas över tid avseende uppfyllandet av de mänskliga rättigheterna. Mekanismen tillåter MR-rådet att belysa situationen för de mänskliga rättigheterna i länder som sökt undvika granskning. Sverige ska genom konstruktiv dialog och i nära samarbete med civilsamhället genom UPR verka för en större transparens kring situationen för de mänskliga rättigheterna. Det gäller både likasinnade länder som länder

som uppvisar betydande brister när det gäller respekten för mänskliga rättigheter.

En annan del i FN:s MR-övervakningssystem utgörs av konventionskommittéerna som följer upp staters åtaganden i enlighet med FN:s MR-konventioner.

Ytterligare en del i övervakningssystemet utgörs av möjligheten för enskilda att framföra individuella klagomål om MR-kränkningar till konventionskommittéerna. Sverige har anslutit sig till sådana klagomålsprocedurer kopplade till fem av kärnkonventionerna (ICCPR, CEDAW, CAT, CRPD och CERD).

Generalförsamlingens tredje utskott har ett tydligt samband med FN:s råd för mänskliga rättigheter. I allt väsentligt överlappar tematiken i det stora antal resolutioner som förhandlas och antas i tredje utskottet respektive MR-rådet.

7.6 FN:s fackorgan, fonder och program

Regeringen avser att:

- konsekvent försvara en rättighetsbaserad ansats samt främja FN-organens ansvar att påtala brott mot mänskliga rättigheter
- med kraft värna UNDP:s mandat att stärka rättsstaten och länders demokratiska styrning
- verka för reformer som stärker FN-systemet och ökar samstämmigheten inom systemet och med de internationella finansiella institutionerna.

FN:s utvecklingsprogram, UNDP, ger stöd till valövervakning i ett femtiotal länder varje år och bygger institutionell kapacitet i många utvecklingsländer för att stärka rättsstaten och främja demokratisk styrning. Eftersom FN inte kan styra mot värdregeringars vilja så bygger arbetet i hög grad på samverkan, med de begränsningar som det medför. FN:s barnfond, Unicef, bidrar till att stärka barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen. I arbetet ingår att motverka diskriminering och att säkra utbildning, hälsa och frihet. Unicef bedriver ett omfattande humanitärt arbete och verkar i konfliktområden för att ge barn trygghet, trots svåra omständigheter.

FN:s kvinno- och jämställdhetsorgan, UN Women, verkar sedan starten 2010 för att stärka kvinnors ställning och säkra lika rättigheter för män och kvinnor. FN:s befolkningsprogram, UNFPA, arbetar bland annat för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.

FN:s miljöprogram UNEP har sedan organisationen grundades 1972 varit en normgivande aktör i det internationella miljö- och klimatarbetet och arbetar tillsammans med bl.a. UNDP, OHCHR och FN:s rapportör för mänskliga rättigheter och miljö för att stärka mänskliga rättigheter genom förbättrad miljö och förbättrat klimat och vice versa.

Sverige är en av de största bidragsgivarna till FN:s fonder och program och deltar aktivt i styrningen av verksamheten. Utöver Sveriges kärnstöd bidrar Sida till tematisk programverksamhet, som lägger stark tonvikt vid demokrati och mänskliga rättigheter. Sverige för i styrelserna och genom

svenska ambassader dialog med FN-organisationerna för att jämföra intryck och förvissa sig om att FN vid behov sätter press på regeringar.

En viktig utveckling är att FN på landsnivå i allt högre grad talar med en röst och bedriver en samlad programverksamhet för att genomföra de globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030. Här måste god samhällsstyrning och partnerskap med civilsamhället vara grundläggande inslag.

Unesco, FN:s fackorgan för utbildning, kultur, vetenskap och kommunikation, har mandat att arbeta med frågor som rör press- och yttrandefrihet, medieutveckling och journalisters säkerhet i både traditionella och digitala medier världen över. I Unesco har Sverige utmärkt sig som ett av de länder som mest aktivt lyfter frågan om yttrandefrihet och journalisters säkerhet. Vid generalkonferensen 2011 antogs en svensk resolution som lade grunden till den första FN-rapporten i sitt slag med fokus på yttrandefrihet och medieutveckling – World Trends in Freedom of Expression and Media Development. År 2015 lade Sverige fram en resolution om stärkt skydd för journalister, som antogs i konsensus av Unescos styrelse.

7.7 Internationella finansiella institutioner

Regeringen avser att:

- tillsammans med likasinnade länder verka för att på olika sätt föra in mänskliga rättigheter i utvecklingsbankernas arbete
- verka för att utvecklingsbankerna fortsätter att prioritera stöd till stärkande av rättsstatens principer.

Sverige driver att de multilaterala utvecklingsbankerna ska arbeta utifrån ett tydligt rättighetsperspektiv och verkar för att bankerna ska ta ett bredare grepp om anti-diskriminering och även inkludera sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. Sverige försöker också tillsammans med likasinnade länder att på olika sätt föra in mänskliga rättigheter i utvecklingsbankernas arbete.

Utvecklingsbankernas miljörelaterade och sociala standarder för investeringsprojekt är ett exempel där Sverige driver frågan om mänskliga rättigheter. Nordic Trust Fund är ett verktyg som Sverige, tillsammans med övriga nordiska länder, upprättat i Världsbanken. Nordic Trust Fund är en fond för att främja mänskliga rättigheter i bankens arbete. Världsbankens World Development Report 2017 kommer att handla om god samhällsstyrning och vikten av en stark rättsstat. Att temat blivit just detta är en svensk framgång och något som Sverige drivit i flera år.

I Världsbankens stadgar (Articles of Agreement) finns ett uttryckligt förbud mot att banken och dess personal intervenerar i medlemsländernas politiska angelägenheter eller i sina beslut påverkas av den politiska situationen i landet där de är verksamma. Endast ekonomiska överväganden ska ligga till grund för bankens verksamhet.

Mänskliga rättigheter är en känslig fråga i bankens styrelse eftersom flera ägare i banken är aktiva motståndare mot att banken ägnar sig åt

detta ämne. I praktiken har banken dock länge arbetat med frågor som bidrar till demokrati och åtnjutandet av mänskliga rättigheter exempelvis genom arbete inom hälsa, jämställdhet, utbildning, miljö och klimat samt institutionella reformer för att stärka rättsstatens principer. Dessutom bidrar de miljömässiga och sociala standarder banken har för sin utlåning till att rättsstatsprinciper följs.

Världsbanken inledde 2012 en översyn av sina miljörelaterade och sociala standarder för investeringsprojekt. En uppsättning standarder med höga krav är en av Världsbankens komparativa fördelar – det som gör bankens investeringar hållbara socialt, miljömässigt och ekonomiskt. Sverige har drivit en rad frågor som de mänskliga rättigheterna, klimat, biologisk mångfald, jämställdhet och rättigheter för urfolk i diskussionerna om översynen av standarderna.

Precis som i Världsbanken har såväl Asiatiska utvecklingsbanken (AsDB) som Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB) i sina stadgar ett uttryckligt förbud för dessa banker att blanda sig i medlemsstaternas politiska angelägenheter. Både AsDB och AfDB bidrar dock i praktiken, precis som Världsbanken, till åtnjutandet av mänskliga rättigheter genom arbete inom olika områden, inte minst i de insatser som görs för att stärka offentliga institutioner. Deras sociala och miljömässiga standarder bidrar även de till att rättsstatsprinciper följs, och en oberoende ombudsmannafunktion finns dit personer eller grupper kan vända sig med klagomål.

I samband med en översyn av styrdokumentet för de sociala och miljömässiga standarderna i AfDB infördes också, bland annat efter påtryckningar från Sverige, en övergripande referens till vikten av respekt för mänskliga rättigheter.

7.8 Internationella brottmålsdomstolen

Regeringen avser att:

- fortsatt bidra till arbetet mot straffrihet för de allra grövsta internationella brotten, bland annat genom stöd till ett starkt, självständigt och oberoende ICC
- vara en stark röst för brottsoffers rättigheter
- fortsatt verka för stärkt internationellt samarbete för stöd till offer för sexuellt och könsbaserat våld som kan innebära brott mot ICC:s stadga och för att sänka hindren för dem att åtnjuta effektiva rättsmedel för att få gottgörelse
- verka för stärkt samarbete mellan FN och ICC, bland annat genom att mandat för fredsfrämjande insatser omfattar samarbete med ICC
- stödja genomförandet av EU:s riktlinjer om ICC
- fortsätta verka för att så många stater som möjligt ska ansluta sig till domstolen.

Vissa handlingar är så allvarliga att de alltid är brottsliga, oavsett var de begås och oavsett hur den stat på vars territorium handlingarna begås betraktar handlingarna. Även om alla stater har rätt att åtala och döma för

de allra grövsta internationella brotten har det historiskt visat sig att personer ansvariga för sådana brott många gånger undgått lagföring och att brottsoffer inte fått gottgörelse.

Internationella brottmålsdomstolens (International Criminal Court, ICC) uppgift är att pröva åtal mot enskilda personer för de mest allvarliga internationella brotten.

Domstolen har för närvarande domsrätt över folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Genom att motverka enskilda personers straffrihet för internationella brott, och att verka för brottsoffers rätt till gottgörelse, främjar ICC genomdrivandet av, och respekten för, den internationella humanitära rätten och de mänskliga rättigheternas universalitet.

Domstolen har möjlighet att lagföra brott som begåtts av medborgare till en statspart, eller brott som begåtts på en statsparts territorium. Domstolen kan också ha domsrätt över andra, om FN:s säkerhetsråd hänskjuter en situation till domstolen, vilket har skett beträffande Darfur och Libyen. Domstolen kan endast pröva brott som begåtts efter Romstadgans ikraftträdande 2002.

124 stater har i dagsläget anslutit sig till Romstadgan. Domstolens arbetsbörda har ökat på senare år och dess verksamhet sträcker sig över hela världen. För närvarande pågår nio inledande förundersökningar och tio utredningar om olika situationer. Det pågår rättegångar i sju fall, varav tre är i inledningsfasen, och fyra fall är i förstadiet till rättegång (pre-trial).

Sverige bidrar aktivt till ICC:s arbete dels genom politiskt stöd i internationella sammanhang, dels genom finansiellt stöd. Utöver årsbidraget bidrar Sverige till exempel genom stöd till ICC:s brottsofferfond och är i ICC:s statspartsförsamling engagerat i särskilda frågor. Sverige verkar för att så många stater som möjligt ska ansluta sig till domstolen.

Brottmålsdomstolens verksamhet bygger på att den ska vara ett komplement till nationella domstolar och endast ta vid när nationella rättssystem saknar vilja eller förmåga att genomföra utredning och lagföring. De allvarliga internationella brott som ICC har domsrätt över är emellertid inte sällan komplexa och svårutredda. Det är därför viktigt att stater har adekvat lagstiftning och kapacitet att bedriva utredning och lagföring.

Sverige verkar för stärkt internationellt samarbete i denna fråga och har särskilt fokuserat på utbyte av erfarenheter kring strategiska åtgärder på nationell nivå för stärkande av offer för sexuellt och könsrelaterat våld. Brottsoffers rättigheter fortsätter att stå i fokus.

Sverige fortsätter att aktivt verka för att stater och internationella organisationer ska samarbeta fullt ut med ICC så att domstolen kan uppfylla sitt mandat att bekämpa straffrihet för förövare och ge gottgörelse till brottsoffer.

Domstolens arbete sätts ibland på prov, och vissa stater vars ledande makthavare har åtalats har varit särskilt högljudda i sin kritik.

Sverige ska fortsatt verka för principerna om bekämpande av straffrihet för allvarliga internationella brott och likhet inför lagen oavsett var och av vem brotten begås. Dessa principer ska vara grundläggande i dialogen med AU och ICC-kritiska afrikanska regeringar. Sverige och EU bör

även fortsättningsvis i denna dialog noga överväga hur och av vem budskap framförs och hur stöd till civilsamhälle och rättsaktörer kan utformas för att främja relationerna till ICC. Sverige kommer att fortsätta att verka för domstolens integritet och oberoende.

7.9 OSSE, Europarådet och Nordiska ministerrådet

Regeringen avser att:

- Sverige ska fortsatt stärka och stödja de självständiga institutionerna inom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE), såsom mandatet för Mediefrihetsrepresentanten och Högkommisarien för nationella minoriteter
- fortsatt vara en viktig aktör i OSSE, särskilt i frågor kring yttrande- och mediefrihet
- ha en stark närvaro i Europarådet och dess olika institutioner och aktivt driva arbetet med organisationens kärnvärden
- vara drivande för att medlemsstater verkställer fällande domar från Europadomstolen
- använda den nordiska plattformen för att komplettera EU-arbetet
- stödja fria och oberoende medier, med särskilt fokus på ryskspråkiga sådana.

OSSE:s unika mervärde ligger i att organisationen tydligt framhåller att respekten för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer är grundläggande förutsättningar för långsiktigt hållbar fred och säkerhet i Europa. Samtliga 57 deltagande stater inom OSSE har genom politiskt bindande åtaganden förbundit sig att följa grundläggande fri- och rättigheter, att upprätthålla rättsstatens principer, att bygga upp och bevara demokratiska institutioner samt att motverka rasism och liknande former av fientlighet och diskriminering.

Politiskt ansvarsutkrävande sker löpande inom OSSE:s permanenta råd, vid den årliga översynskonferensen för den mänskliga dimensionen, vid ett antal tematiska kompletterande möten samt vid regelbundna möten inom kommittén för den mänskliga dimensionen, och utgör en del av Sveriges och EU:s värdegrundade dialog med länderna i regionen.

Särskilt viktiga instrument i detta avseende är OSSE:s tre oberoende institutioner: Kontoret för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter (ODIHR), Mediefrihetsrepresentanten (RFoM) och Högkommisarien för frågor om nationella minoriteter (HCNM), vilka har ett viktigt uppdrag i att hjälpa OSSE:s deltagande stater att uppfylla sina åtaganden.

Institutionerna har också en särskild roll som konfliktförebyggande instrument. Inte minst HCNM, som har till huvuduppgift att i ett tidigt skede identifiera och motverka etniska spänningar som kan äventyra freden, stabiliteten eller relationerna mellan OSSE:s deltagande stater. Av stor betydelse är också OSSE:s operativa fältnärvaro som bland annat syftar till att stödja demokratisk utveckling och stärkande av mänskliga rättigheter i Östeuropa, Södra Kaukasien, Centralasien och på Västra Balkan.

Sverige stöder, både politiskt och finansiellt, såväl OSSE:s institutioner som fältverksamheten. Stöd till institutionerna är särskilt angeläget mot bakgrund av avsiktliga försök från vissa deltagande stater att försvaga och försvåra institutionernas arbete. Det gäller inte minst RFoM:s mandat och ODIHR:s valövervakningsarbete. Valobservationsinsatser är en viktig del av svenskt demokratistöd och har som mål att stödja genomförandet av fria, rättvisa och transparenta val. ODIHR:s valobservationsmetodologi är internationellt erkänd och bidrar till att säkerställa att valprocesser har legitimitet och lever upp till demokratiska standarder, samt ger möjlighet att dokumentera orättvisor och valfusk.

Stödet till RFoM är särskilt angeläget mot bakgrund av att vi ser en oroande utveckling i flera OSSE-länder där yttrande- och mediefriheten inskränks. I fokus för RFoM:s arbete är frågor som rör säkerhet för journalister, inklusive de specifika hot som kvinnliga journalister drabbas av på nätet, pressfrihet, internetfrihet och frågor kring mediefrihet i konflikt. RFoM:s arbete utgör även ett viktigt verktyg mot propaganda, förföljelse av olikänkade och lagstiftning som uppmuntrar till självensur och straffrihet för attacker mot oberoende journalister och opinionsbildare.

I egenskap av EU:s samordnare för yttrande- och mediefrihetsfrågor vid OSSE i Wien agerar Sverige också aktivt för att frågor om yttrandefrihet, mediefrihet och förenings- och mötesfrihet ska ges en framskjuten plats på OSSE:s dagordning. Sverige är även pådrivande för att stärka civilsamhällets deltagande i OSSE-arbetet. Detta arbete bedrivs inte minst med hänsyn till den hårdnande repressionen i delar av OSSE-regionen där vissa stater agerar för att begränsa det civila samhällets möjligheter att verka fritt.

Europarådets huvuduppgift är densamma som när organisationen grundades 1949: genom att värna individens rättigheter ska organisationen bidra till fred, stabilitet och säkerhet i Europa. I dag är samtliga europeiska stater medlemmar utom Vitryssland, dvs. totalt 47 länder. Fokus ligger på tre kärnområden: främjandet av de mänskliga rättigheterna, det demokratiska samhällsskicket och rättsstatens principer. Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna utgör en tydlig gemensam värdegrund och normativ bas för samarbetet inom organisationen.

Till detta kommer den unika roll som spelas av Europadomstolen i övervakningen av att medlemsstaterna uppfyller sina åtaganden enligt konventionen och dess behörighet att meddela rättsligt bindande domar. Även ministerkommittén har en viktig uppgift att följa upp att den berörda staten vidtar de åtgärder som är nödvändiga för att verkställa fällande domar.

Domstolen är enligt konventionen uttryckligen behörig att döma ut skadestånd till enskilda. En stat kan i vissa fall behöva vidta omfattande reformer för att bota och förhindra fortsatta MR-kränkningar. Sammantaget ger detta ett av de mest effektiva regionala systemen för skydd av mänskliga rättigheter i världen och domstolens betydelse för den positiva utvecklingen på området för mänskliga rättigheter i Europa kan knappast överskattas.

Men systemet är inte utan problem. Domstolens arbetsbelastning var bekymmersam under många år men ser dessbättre betydligt ljusare ut i

dag. Dock finns det fortsatt anledning för Sverige att arbeta aktivt för att stärka både den och respekten för dess avgöranden i medlemsstaterna, som vacklar betänkligt på sina håll. Att så sker är avgörande för övervakningssystemets trovärdighet på både kort och lång sikt.

Europarådet och EU delar grundläggande värden och sedan undertecknandet av ett samförståndsavtal 2007 har samarbetet mellan de två organisationerna intensifierats, både kvalitativt och kvantitativt.

Bidragande till detta är i första hand den fördjupade dagordningen om mänskliga rättigheter i EU, som accentuerades genom Lissabonfördraget, och arbetet med att få till stånd EU:s anslutning till Europakonventionen. Även mellan Europarådet, OSSE och FN förekommer möten och samarbete i MR-frågor.

Ett viktigt instrument för att stärka respekten för Europarådets kärnvärden är Kommissionen för demokrati genom lag (Venedigkommissionen) som är känd och respekterad även utanför Europa. Kommissionen erbjuder assistans och granskning av pågående lagstiftningsprocesser i medlemsländerna, främst inom ramen för konstitutionsändringar. Den har bl.a. spelat en betydande roll genom sin granskning av kontroversiella processer i Ungern och Polen samt av författningsreformen i Ukraina. Här kan även nämnas Europarådets omfattande programverksamhet i länder som behöver stöd för att utveckla administrationen och rättsväsendet, där EU är en avgörande ekonomisk bidragsgivare.

En annan viktig funktion för främjandet och skyddet av mänskliga rättigheter har Europarådets kommissarie för mänskliga rättigheter. I mandatet ingår bl.a. att regelbundet avlägga besök och uppmärksamma missförhållanden på MR-området i medlemsländerna. Som uppföljning till besöken publiceras rapporter med slutsatser och rekommendationer. Vid sådana tillfällen har kommissarien bl.a. fokuserat på verkställighet av Europadomstolens domar. Kommissarien har även utnyttjat sin behörighet att gå in som tredje part i mål inför Europadomstolen.

Områden i fokus har bl.a. varit diskriminering av romer, hbtq-personers rättigheter och rättighetsskydd för asylsökande. I fokus för Europarådets MR-arbete är bl.a. jämställdhet och hbtq-personers rättigheter som motsvarar de svenska prioriteringarna. Det finns en flerårig jämställdhetsstrategi och en kommitté med uppdrag att bland annat främja strategins genomförande. Allt fler stater ansluter sig till Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (den s.k. Istanbulkonventionen) som Sverige ratificerade den 1 november 2014 och som övervakas av GREVIO.

En ny barnrättsstrategi för åren 2016 - 2021 har antagits och stöds nu av en kommitté för genomförande. Inom Europarådet finns även en kontinuerlig ambition vad gäller arbetstagares rättigheter och sociala rättigheter samt ett stärkande av den europeiska sociala stadgan som Sverige tillträtt. Även här finns en övervakningsmekanism genom den Europeiska ekonomiska och sociala kommittén.

Europarådets fortsatta arbete för nationella minoriteter samt landsdels- eller minoritetsspråk fortsätter. Denna kontinuerliga process utgör ett fundament för ett Europa berikat av kulturell och språklig mångfald. De övervakningsmekanismer som säkerställer efterlevnaden av Europarådets

ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk bidrar till att värna de nationella minoriteternas rättigheter runtom i Europa.

Sverige är en aktiv medlem i Nordiska ministerrådet (NMR) som arbetar med mänskliga rättigheter och demokrati i närområdet. Rådet har kontor i samtliga baltiska länder och har sedan 1995 bedrivit verksamhet för att stärka demokrati och mänskliga rättigheter via sina kontor i nordvästra Ryssland.

En betydande del av stödet har gått till utbyten, nätverksbyggande och kunskapsöverföring. Verksamheten på kontoren i nordvästra Ryssland avbröts under 2015 på grund av det ryska justitieministeriets beslut att registrera kontoret på listan över icke-statliga organisationer som fungerar som "utländska agenter". Därtill har NMR inlett ett nytt Rysslandsprogram som en fortsättning på den verksamhet som tidigare bedrivits i nordvästra Ryssland.

7.10 Regionala institutioner

Sverige ska uppmärksamma och stötta regionala organisationer som med utgångspunkt i egna regelverk arbetar för att stärka mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer.

7.10.1 Afrika söder om Sahara

Regeringens avser att:

- arbeta för att stärka den afrikanska strukturen för samhällsstyrning genom ökat kapacitetsstöd samt stärka relationen till den afrikanska freds- och säkerhetsstrukturen
- lyfta fram stöd till genomförande av säkerhetsrådsresolution 1325 och uppföljande resolutioner om kvinnor, fred och säkerhet, kvinnlig medling i konflikter samt kvinnors och civilsamhällets inflytande och meningsfulla deltagande i fredsprocesser
- betona vikten av att normativa instrument ratificeras av AU:s medlemsstater och likaså verka för att samarbetet mellan AU-kommissionen och AU:s medlemsstater stärks
- uppmärksamma frågan om hållbart företagande inom ramen för främjandet i Afrika.

Afrika har i dag en relativt väl utvecklad struktur av regionala normer och institutioner för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer.

Flera viktiga överenskommelser om demokratisk samhällsstyrning och mänskliga rättigheter har antagits av Afrikanska unionen (AU). Vid toppmötet 2011 samlades dessa överenskommelser i den afrikanska strukturen för samhällsstyrning, African Governance Architecture (AGA). AGA är en viktig struktur för att länka samman existerande instrument, institutioner och initiativ inom AU. Syftet är att effektivisera arbetet med frågor som rör demokrati, samhällsstyrning och mänskliga rättigheter i Afrika. Främjandet av demokratisk samhällsstyrning och

mänskliga rättigheter är en central del av EU-Afrika-partnerskapet och utgör ett av fem prioriterade områden.

Sverige och EU verkar för att alla medlemsländer i Afrikanska unionen ratificerar och genomför existerande åtaganden och överenskommelser, i synnerhet African Charter on Democracy, Elections and Governance. Det är ett vägledande dokument för att värna mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Afrika. Till stöd för arbetet finns också viktiga mekanismer som African Commission on Human and Peoples' Rights, African Court on Human and Peoples' Rights, Economic, Social and Cultural Council och African Peer Review Mechanism.

I Afrika finns också en rad starka aktörer inom civilsamhället, bland annat nätverk av såväl kvinnliga som manliga MR-försvarare, advokater m.fl. som arbetar för att upprätthålla respekten för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Arbetet kan bland annat inriktas på att bistå och skydda offer för MR-kränkningar och att angripa könsrelaterad och annan diskriminering som ofta ligger till grund för våld mot kvinnor och flickor men även mot hbtq-personer, eller våld baserat på etnicitet eller religion.

En nära och förtroendefull dialog med Afrikanska unionen och andra regionala organisationer med utgångspunkt i organisationernas eget regelverk är en nyckel för att driva frågor som mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Afrika. Regionens roll för att sätta press på icke-demokratiska ledare kan vara betydande.

7.10.2 Asien och Oceanien

Regeringen avser att:

- verka för regionala mekanismer för ansvarsutkrävande och tillgång till rättvisa som lever upp till internationella normer för mänskliga rättigheter i Asien
- verka för avskaffande av dödstraffet, motverka tortyr och straffrihet och främja rättsstatens principer
- stötta och skydda försvarare av mänskliga rättigheter och andra förändringsaktörer i Asien för att stärka demokrati och mänskliga rättigheter, inklusive yttrandefrihet
- verka för ökad kunskap om sambandet mellan mänskliga rättigheter och miljö- och klimatutmaningar
- vara pådrivande för att EU ska spela en aktiv roll inom ASEAN
- främja genomförande av ”UN Guiding principles for business and human rights” i relation till hållbart företagande inom ramen för främjandet i Asien inklusive inom ramen för MoU med Kina om CSR.

Asiatiskt regionalt samarbete ser olika ut i olika delar av regionen. Starka regionala institutioner saknas vilket komplicerar samarbetet. Det saknas också ett regionalt instrument för att skydda mänskliga rättigheter.

FN:s internationella mekanismer har därför en särskilt viktig roll i Asien. Detta visar sig dels genom de nationella institutioner för mänskliga rättigheter som finns i länderna (National Human Rights

Institutions) och de nätverk som dessa institutioner bildar mellan sig och det civila samhället, dels genom FN:s universella granskningsmekanism (UPR) som bidrar till en viktig plattform för att lyfta svåra frågor kring mänskliga rättigheter regionalt och globalt. FN:s Högkommissarie för mänskliga rättigheters regionala kontor har en viktig normativ, skyddande och övervakande roll för mänskliga rättigheter och är viktig i skyddet av civila samhällets aktörer. Ett exempel på en subregional institution som om den stärks har potential att påverka är ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (AICHR) som etablerades inom ramen för ASEAN 2009 för att förespråka mänskliga rättigheter i enlighet med internationell standard. Kommissionen har utarbetat en deklaration för mänskliga rättigheter som trädde i kraft 2012. Ett annat exempel är Asia Pacific Forum (APF) for National Human Rights Institutions som är ett oberoende regionalt forum bestående av 22 nationella institutioner för mänskliga rättigheter. APF syftar till att stärka medlemmarnas kapacitet att utreda och rapportera kränkningar av de mänskliga rättigheterna, och deras kapacitet att hålla regeringarna ansvariga för alla överträdelser. Regionala civilsamhällesorganisationer spelar en central roll. Ett exempel på detta är den regionala organisationen Forum Asia, som med begränsad kapacitet bedriver påverkansarbete mot såväl ASEAN som enskilda stater. De utgör också stöd för aktivister under hård press med ett andningshål och nätverk för kompetensutbyggnad. Ett annat exempel är internationella juristkommissionen (ICJ) som övervakar efterlevnad av internationella normer och bidrar till att stärka rättsväsendet kompetens. En annan viktig aktör i regionen är den pan-regionala civilsamhällesorganisationen Asia Pacific Forum for Women, Law and Development (APWLD), som anses vara en viktig plattform för stödinsatser riktade specifikt mot flickor och kvinnor samt påverkansarbete såväl nationellt som inom FN. UN WOMEN har en normativ roll i arbetet för att stärka jämställdhet i dialogen med regeringar och regionala mellanstatliga aktörer.

Det privata näringslivet och internationella investerares verksamhet har väsentlig påverkan på mänskliga rättigheter i delar av regionen. Dialog och påverkan för ökat socialt, miljömässigt och ekonomiskt ansvarstagande kan få direkta effekter på människors livsförutsättningar och respekten för mänskliga rättigheter.

Asiatiska utvecklingsbanken (ADB) är en viktig förändringsaktör i Asien som, även om den saknar mandat att arbeta med mänskliga rättigheter, har stor möjlighet att påverka utvecklingen i en positiv riktning. Den kan göra det bland annat genom att stärka institutioner för en demokratisk och rättssäker förvaltning fri från korrupcion men också genom efterlevnaden av miljömässiga och sociala standarder för investeringsprojekt, som inkluderar en hänvisning till vikten av att respektera mänskliga rättigheter, inklusive ILO:s kärnkonventioner och FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter. Den nya Asiatiska infrastrukturinvesteringsbanken (AIIB) kan potentiellt också påverka i takt med att verksamheten kommer igång.

Det momentum som finns i regionen kring genomförandet av Agenda 2030 och klimatavtalet från Paris kan användas för ett ökat fokus på mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer som viktiga förutsättningar för att nå målen.

7.10.3 Europa och dess närområde

Regeringen avser att:

- fortsatt stödja nationella och regionala organisationer som arbetar för att främja de mänskliga rättigheterna och bidra till att stärka kapaciteten hos förändringsaktörer och civilsamhälle
- fortsätta insatser för stärkandet av mänskliga rättigheter, demokrati och rättstatsprinciper i regionen genom bland annat stöd till civilsamhället, fria medier, journalister och stipendieverksamhet
- verka för fortsatt starkt EU-engagemang för Östliga Partnerskapet och betona värderingsfrågornas centrala roll i ländernas reformarbete, inklusive att jämställdhetsfrågor får ökad prioritet
- lyfta fram vikten av insatser för medie- och yttrandefrihet
- uppmärksamma frågan om hållbart företagande inom ramen för främjandet i Europa och dess närområde.

Sverige bedriver ett omfattande stöd till en demokratisk utveckling i regionen, inklusive stärkandet av rättsstatsprinciper och mänskliga rättigheter. Det civila samhället har en viktig roll i den demokratiska utvecklingen och Sverige har bland annat genom Sida bidragit med stöd för insatser som syftar till att stärka civilsamhället i regionen. Minskad korruption och medborgares stärkta förtroende för myndigheter, inte minst inom rättsväsendet, är andra viktiga områden. I regionen ges till exempel stöd för utbildning av journalister men även till bland annat jämställdhetsprojekt, insatser på hbtq-området och för främjandet av ungdomsutbyten genom stipendier.

EU:s grannskapspolitik (ENP) är ett centralt verktyg för EU i regionen och Sverige verkar för ett fortsatt starkt EU-engagemang för Östliga partnerskapet. EU:s relationer till länderna är beroende av framsteg i reformarbetet. Värderingsfrågor såsom mänskliga rättigheter, demokrati och rättstatsprinciper, samt jämställdhet, är centrala för att nå hållbara resultat i reformarbetet och är av fortsatt prioritet.

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) har en viktig fältnärvaro i regionen i fråga om stöd till demokratisk utveckling och stärkandet av mänskliga rättigheter. Även medierepresentanten (RFoM) fyller en central roll. En viktig del i främjandet av en demokratisk utveckling är insatser för att stödja fria medier och journalister. Fria och oberoende medier är det bästa redskapet mot propaganda och desinformation.

Council of Baltic Sea States (CBSS) är ett viktigt forum för samarbete med länderna i närområdet, inte minst i frågor som rör skyddet av barn mot våld och sexuell exploatering.

Regeringen avser att:

- genomgående understryka att EU:s intressen i MENA-regionen inkluderar främjande av mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer
- fortsatt stödja nationella och regionala organisationer som arbetar för att främja de mänskliga rättigheterna
- fortsatt stödja kapacitetsbyggande insatser för att stärka rättsstatens institutioner och övergångsrättvisa
- lyfta fram stöd till genomförande av säkerhetsrådsresolution 1325 och uppföljande resolutioner om kvinnor, fred och säkerhet, kvinnors och civilsamhällets inflytande och meningsfulla deltagande i fredsprocesser, inte minst i Syrien
- verka för ett fortsatt och utvidgat utbyte mellan OIC och EU, som tillsammans undertecknade en viljeförklaring år 2015
- fortsatt försvara principen om att fördjupa relationerna ytterligare med de länder i regionen som har högre ambitioner och gör störst reformframsteg
- uppmärksamma frågan om hållbart företagande inom ramen för främjandet i MENA-regionen.

I regionen finns viktiga samarbetsorganisationer. Arabförbundet, ett kulturellt enhetligt förbund bestående av 22 medlemsstater, utfärdade 2014 en gemensam deklaration om vikten av mänskliga rättigheter, såväl politiska och medborgerliga som ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Deklarationen tar också avstånd från extremism och uppvigling. Organisation of Islamic Cooperation (OIC) är i sin egenskap av muslimskt samlingsorgan med 57 medlemsstater och 3 observatörer en politiskt relevant samtalspartner för förtroendeskapande dialoger med den muslimska världen.

Relevanta regionala mekanismer är bl.a. EU:s grannskapspolitik (ENP) som är ett centralt verktyg för EU. Ett omdanat ENP med ett starkare fokus på ekonomiska intressen och stabilitet bör inte innebära ett försvagat fokus på att främja EU:s värden, inklusive mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer. Hög grad av integration och gynnsamma associationsavtal eller allokeringar inom stödinstrumentet European Neighbourhood Instrument (ENI) innebär höga krav på respekt för folkrätten inklusive mänskliga rättigheter liksom demokrati och rättsstatlighet. Unionen för Medelhavet (UfM) är en regional mekanism för frågor av gemensamt intresse som bl.a. rör utveckling och stabilitet i området, och gränsöverskridande frågor som rör mänskliga rättigheter, kvinnors villkor och företagande.

Ett intressant initiativ i regionen, som Sverige är bland de tio största givarna till, är United Nations Alliance of Civilisations (UNAOC). UNAOC är ett dialoginitiativ som syftar till att bygga broar och gemensamma ytor mellan olika kulturer, civilisationer och religioner. Särskilt fokus ligger på dialog mellan den islamiska världen och västvärlden. Praktiskt genomför UNAOC projekt med inriktning på

7.10.5 Nordamerika, Latinamerika och Karibien

Regeringen avser att:

- fortsatt stödja stärkandet av demokratin, rättsstaten och skyddet av de mänskliga rättigheterna i Latinamerika, bl.a. genom stöd till civilsamhället, FN och OAS system för de mänskliga rättigheterna,
- fortsatt stödja statliga initiativ, nationella och regionala civilsamhällsorganisationer som arbetar med främjandet av de mänskliga rättigheterna
- inkludera nya aktörer, inklusive näringslivet, för att uppmärksamma dessa frågor och hållbart företagande i Latinamerika.

Den regionala organisationen för amerikanska stater, OAS, har genom sitt regionala MR-system spelat en särskilt relevant roll när det gäller demokrati, mänskliga rättigheter och övergångsrättvisa i Latinamerika. OAS interamerikanska system för mänskliga rättigheter är ett väletablerat och viktigt regionalt MR-system som bevakar att OAS 35 medlemsstater uppfyller de skyldigheter som stadgas i den amerikanska konventionen för mänskliga rättigheter. OAS består av en kommission och en domstol som bland annat genomför landbesök, ger order om skyddsåtgärder för hotade MR-försvare, lägger fram tematiska och landbaserade rapporter, genomför offentliga utfrågningar och ger råd till OAS politiska organ.

Sverige har genom Sida bidragit finansiellt till kommissionens rapportör för yttrandefrihet. Svenska civilsamhällesorganisationer har stött MR-organisationen Center for Justice and International Law (CEJIL), som hjälper nationella organisationer att presentera fall framför kommissionen.

FN har gett och ger fortfarande viktiga bidrag till fred, mänskliga rättigheter och rättsstaten i många länder i Latinamerika.

Det på många håll starka och vitala civilsamhället har också spelat en avgörande roll i stärkandet av demokratin och för skyddet av mänskliga rättigheter i regionen. Det har fortsatt en viktig roll att spela, inte minst där brister uppvisats eller respekten för mänskliga rättigheter står under hot. Sverige ger också stöd för skydd för MR-försvare och sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. Regeringen har även antagit en ny ambitiös politik för hållbart företagande. Ett exempel på detta är Sveriges och Chiles nuvarande samförståndsavtal om hållbart företagande som undertecknades 2012. Sedan undertecknandet har ett flertal aktiviteter på området genomförts, bland annat ett seminarium om jämställdhet.

Regeringen avser att:

- verka för att International IDEA förblir en central och relevant aktör i demokratifrågor genom att utnyttja dess unika kunskaper och erfarenheter för att möta demokratins globala utmaningar
- fortsatt vara engagerat inom Freedom Online Coalition och verka för att koalitionen används som ett effektivt instrument för samordning av politiska positioner i multilaterala forum
- aktivt delta i samarbetet inom Community of Democracies i syfte att främja demokratiagendan och bygga upp en bred bas för att driva demokratifrågor

7.11.1 International IDEA

Internationella institutet för demokrati och fria val (IDEA) är en oberoende mellanstatlig organisation som bildades på svenskt initiativ 1995 som ett resurs- och kompetenscenter för demokratifrågor i allmänhet och valprocesser i synnerhet. IDEA förblir den enda internationella organisation vars verksamhet uteslutande fokuserar på att bidra till en hållbar demokratisk utveckling globalt genom att sprida jämförande kunskap och erfarenheter av demokrati.

Dess verksamhet utgör ett viktigt komplement till det demokratiarbete som Sverige bedriver bilateralt och multilateralt, och som värddland för IDEA har Sverige goda förutsättningar att utnyttja synergier med annat demokratistöd och bidra till att IDEA:s position som global aktör i demokratifrågor stärks. IDEA är en strategisk samarbetspartner för Sverige som bedriver relevant verksamhet i relation till såväl svenska prioriteringar som till lokala kontexter, har ett värdefullt nätverk, och har stor internationell trovärdighet och legitimitet. IDEA:s arbete till stöd för fördjupad demokrati är särskilt viktigt mot bakgrund av att demokratins fördelar som styrelseskick har börjat ifrågasättas i många länder.

7.11.2 Freedom Online Coalition

Freedom Online Coalition (FOC) är en koalition av länder som grundades 2011 och som syftar till att förbättra samarbetet mot övergrepp av de mänskliga rättigheterna på internet, förbättrad samordning och dialog i internationella forum, att stötta bloggare och andra i repressiva miljöer samt att stärka dialogen med näringslivet om företagens ansvar för att respektera friheten på nätet. Initiativet till koalitionen togs av den holländska regeringen. Sverige ingick i den första kretsen av 14 medlemmar.

De i alliansen ingående länderna samordnar positioner inför möten i FN-sammanhang och gör gemensamma uttalanden. Ett antal informella samordningsmöten genomförs varje år, inom bland annat OSSE, Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur (Unesco), FN:s generalförsamling, Internationella teleunionen (ITU). För Sverige har möjligheten att samordna och gemensamt driva positioner gällande

Skr. 2016/17:62 rättigheter och ny teknik i olika internationella forum varit särskilt värdefull.

7.11.3 Community of Democracies

Community of Democracies (CoD) är ett mellanstatligt nätverk som bildades år 2000 mellan utrikesförvaltningar i demokratiska länder i syfte att samla regeringar, civilsamhället och den privata sektorn kring det gemensamma målet att främja demokrati och stärka demokratiska normer och institutioner globalt.

CoD är en viktig plattform för demokratifrämjande insatser bland likasinnade länder, samtidigt som organisationen är inkluderande och strävar efter att bryta upp de låsta positioner som ofta uppstår i demokratidebatten genom att positivt engagera länder som normalt inte driver demokratifrågor. CoD är också ett viktigt instrument i Sveriges arbete med att stärka demokratiagendans roll generellt inom utrikespolitiken, både bilateralt och multilateralt. Civilsamhällets organisationer deltar aktivt i organisationens arbete, vilket ger den en bred och unik förankring.

Utrikesdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 8 december 2016

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden Lövin, Wallström, Baylan, Bucht, Hultqvist, Regnér, Andersson, Hellmark Knutsson, A Johansson, Bolund, Damberg, Bah Kuhnke, Strandhäll, Fridolin, Wikström, Eriksson, Linde, Skog, Ekström

Föredragande: statsrådet Wallström

Regeringen beslutar skrivelse 2016/17:62 Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i svensk utrikespolitik